

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Kristina Jiroušková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**STŘEDOASIJSKÉ STÁTY V RUSKÉ A ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE –
PŘÍPAD KAZACHSTÁNU A UZBEKISTÁNU V ROLI LOKÁLNÍCH MOCNOSTÍ**

Kristina Jiroušková

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Politologie
Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**STŘEDOASIJSKÉ STÁTY V RUSKÉ A ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE –
PŘÍPAD KAZACHSTÁNU A UZBEKISTÁNU V ROLI LOKÁLNÍCH MOCNOSTÍ**

Kristina Jiroušková

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Baštář Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedené pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce paní PhDr. Magdaléně Baštář Leichtové, Ph.D. za podnětné rady a čas, který mi věnovala, a to i v období, které by nemělo být zastíněno prací. Poděkování patří i mým rodičům za podporu v průběhu celého studia.

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 ANALÝZA ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	13
3 RUSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA A JEJÍ PROMĚNA PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA	15
3.1 VZTAHY RUSKÉ FEDERACE S OSTATNÍMI KLÍČOVÝMI AKTÉRY PŮSOBÍCÍ VE STŘEDNÍ ASII	16
3.2 MOCENSKÉ SOUPEŘENÍ V REGIONU STŘEDNÍ ASIE PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY.....	17
3.3 ŠANGHAJSKÁ ORGANIZACE PRO SPOLUPRÁCI	18
3.4 ZMĚNY RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA	20
3.4.1 „NOVÝ REALISMUS“	22
3.4.2 ZMĚNA VLADIMIRA PUTINA V KONCEPTU „BLÍZKÉHO ZAHRANIČÍ“	27
3.5 SHRNUÍ	27
4 KAZACHSTÁN V RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE.....	28
4.1 POLITICKÉ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU	29
4.1.1 POLITICKÉ VZTAHY PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA	29
4.1.2 SNAHY KAZACHSTÁNU O INTEGRACI SE STŘEDOASIJSKÝM REGIONEM A NEZÁVISLOST NA RUSKU	31
4.1.3 OCHRANA RUSKÝCH MINORIT V KAZACHSTÁNU COBY NÁSTROJ RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY	31
4.2 EKONOMICKÉ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU	32
4.2.1 ROPNÝ PRŮMYSL KAZACHSTÁNU VE VZTAHU K RUSKU	33
4.2.2 OSTATNÍ ENERGETICKÝ PRŮMYSL KAZACHSTÁNU VE VZTAHU K RUSKU	34
4.2.3 EURASIJSKÁ HOSPODÁŘSKÁ UNIE.....	35
4.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU	36
4.3.1 SPOLEČNÝ BOJ PROTI RADIKALISMU A EXTREMISMU	37
4.3.2 ROLE RUSKA V MODERNIZACI KAZAŠSKÉ ARMÁDY	39
4.3.3 OTÁZKA BAJKONURU	41
4.4 SHRNUÍ	42
5 UZBEKISTÁN V RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE	43
5.1 POLITICKÉ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU.....	44
5.1.1 RUSKO-AMERICKÉ SOUPEŘENÍ.....	45

5.1.2 POSILOVÁNÍ RUSKÉHO Vlivu v Uzbekistánu.....	46
5.1.3 NOVÝ PREZIDENT UZBEKISTÁNU A JEHO VZTAHY S RUSKEM	48
5.2 EKONOMICKÉ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU	49
5.2.1 ENERGETICKÉ VZTAHY UZBEKISTÁNU A RUSKA	50
5.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ AKTIVITY UZBEKISTÁNU	51
5.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU.....	53
5.3.1 OBRANA UZBEKISTÁNU PROTI ISLÁMSKÉMU RADIKALISMU A DALŠÍM HROZBÁM ..	54
5.3.2 SEPARATISTICKÉ TENDENCE AUTONOMNÍ REPUBLIKY KARAKALPAKSTAN	56
5.4 SHRNU TÍ	56
6 ČÍNSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA OD ROKU 2000.....	57
6.1 PRONIKÁNÍ ČÍNY DO STŘEDNÍ ASIE	59
6.2 ŠANGHAJSKÁ ORGANIZACE PRO SPOLUPRÁCI Z POHLEDU ČÍNY	60
6.3 ČÍNŠTÍ PREZIDENTI OD ROKU 2000 A JEJICH ZAHRANIČNÍ POLITIKA	62
6.3.1 ŤIANG CE-MIN	62
6.3.2 CHU ŤIN-TCHAO	63
6.3.3 SI ŤIN-PCHING.....	64
6.4 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A STŘEDNÍ ASIE	65
6.5 SHRNU TÍ	66
7 KAZACHSTÁN V ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE.....	67
7.1 POLITICKÉ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU.....	67
7.1.1 POLITICKÁ SPOLUPRÁCE PO ROCE 2000	68
7.1.2 POLITICKÉ VZTAHY V SOUČASNOSTI	69
7.2 EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU.....	70
7.2.1 ENERGETICKÁ SPOLUPRÁCE ČÍNY A KAZACHSTÁNU	73
7.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ VZTAHY	74
7.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU	75
7.3.1 PROVINCE SIN-ŤIANG	75
7.3.2 BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE PROSTŘEDNICTVÍM ŠOS	76
7.4 SHRNU TÍ	77
8 UZBEKISTÁN V ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE	78
8.1 POLITICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU	78
8.1.1 ROZVOJ POLITICKÝCH VZTAHŮ PO ROCE 2010	80
8.1.2 POLITICKÉ VZTAHY V SOUČASNOSTI	81
8.2 EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU	82

8.2.1 ENERGETICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU	83
8.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU	84
8.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU	86
8.3.1 OBRANA UZBEKISTÁNU A ČÍNY PROTI ISLAMISTICKÉMU RADIKALISMU.....	86
8.3.2 BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE SKRZE ŠOS.....	88
8.4 SHRNUÍ	89
9 ZÁVĚR	90
10 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	93
11 RESUMÉ.....	109

1 ÚVOD

Podíváme-li se na státy Střední Asie, vidíme kompaktní a v současné době poměrně stabilní region. Tyto státy se od sebe však většinou velmi liší, a proto představují pro Ruskou federaci i Čínskou lidovou republiku různě atraktivní předměty zájmu. Podíváme-li se komplexně na všech pět států středoasijského regionu, můžeme je rozdělit do dvou pomyslných skupin. První skupinu by tvořil Kazachstán a Uzbekistán, které po bližší analýze můžeme označit za lokální mocnosti. Kazachstán je a vždy byl proruský orientovaný, ať už kvůli politickému nátlaku nebo vojenské spolupráci. Politický tlak, který zesílil po nástupu prezidenta Putina, lze spojovat zejména s tím, že je Kazachstán významným producentem ropy a zemního plynu, což je lukrativní jak pro Rusko, tak pro Čínu. Dále pak díky své poloze představuje pro Rusko koridor do dalších zemí Střední Asie a přístup ke Kaspickému moři. Taktéž Uzbekistán představuje velký ekonomický potenciál jak pro Rusko, tak pro Čínu. Na jeho území jsou zásoby zemního plynu, uhlí, barevných kovů a mnohých dalších strategických surovin. Uzbekistán je však známý také svými tendencemi orientovat se na Západ a odklánět se od ruského vlivu. Pro svůj geopolitický význam je Uzbekistán země, která nemůže být opomíjena žádným státem, který usiluje o velmocenské ambice v regionu.

Do druhé skupiny si pak dovoluji zařadit tři zbývající státy Střední Asie: Turkmenistán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Turkmenistán disponuje obrovskými zásobami plynu, ale jeho nedostatečná infrastruktura jej váže zatím výhradně na Ruskou federaci, přes kterou vede jediná cesta na světový trh. Kyrgyzstán je izolovaným státem, který se sice orientuje na Rusko, ekonomicky je však nezajímavý a spoléhá převážně na zahraniční pomoc ostatních států. Posledním státem je Tádžikistán, který je nejchudší z postsovětských států a jeho závislost na Rusku se téměř rovná otázce přežití.¹ Z tohoto velmi stručného shrnutí vidíme, jak diametrální rozdíly mezi jednotlivými státy, potažmo skupinami států, jsou. Proto se jejich atraktivita pro Rusko i Čínu může lišit jak mírou, tak oblastí zájmu.

Ve své diplomové práci bych se ráda věnovala první skupině, do které jsem si z výše uvedených důvodů dovolila zařadit Uzbekistán a Kazachstán. Ráda bych formou analýzy jejich bilaterálních vztahů zjistila, jakou roli hrají tyto dva státy Střední Asie v zahraniční politice Ruské federace a Čínské lidové republiky. Představíme-li si hlavní čtyři prostředky zahraniční politiky tak, jak jej ve své knize *Tvorba a analýza zahraniční politiky* popisují Petr a Radka Drulákoví, zjistíme, že zatímco Rusko využívá všechny tyto prostředky, Čína zde využívá téměř výhradně ekonomických prostředků. Tyto prostředky jsou kategorizovány do *diplomatických prostředků*, které vedou k dosažení cílů států bez užití násilí, *vojenských prostředků*, kde hraje rozhodující faktor hrozba silou či přímo její použití, *ekonomických prostředků*, kde je hlavním cílem prosperita státu, a *ideových prostředků*, které napomáhají šíření myšlenek. Pro Rusko tedy Střední

¹ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po roce 1991* (Praha: Karolinum).

Asie představuje více dimenzí zahraniční spolupráce – možnost rozšiřování svého vlivu ekonomicky, ideově i vojenskou spoluprací. Při komplexním pohledu na vztahy Ruska a států Střední Asie můžeme (s výjimkou Tádžikistánu) z výše uvedeného vynechat pouze prostředek vojenský, pokud jej chápeme v takové podobě, v jaké je popsán v knize. Při zachování loajálního režimu vůči ruskému vlivu nehrozí ze strany Ruské federace přímé užití násilí, velká část vzájemných vztahů je naopak postavena na vojenské spolupráci.

Můžeme zde však vysledovat užívání všech ostatních prostředků. Diplomatických, kdy si Rusko buď mírovými kroky a rolí patrona, anebo skrytým politickým nátlakem, zajišťuje loajalitu středoasijských států. Ideových, díky kterým pomáhá šířit ruskou vizi světa a možnost být součástí možná nejhrdější skupiny národů na světě. Zároveň zde vidíme i jeden velice důležitý nástroj ideových prostředků, tzv. „veřejnou diplomacii“, při které se stát soustředí na politické elity druhého státu (v tomto případě většinou proruský orientované diktátorské prezidenty) a na veřejné mínění cizích států. A konečně jsou to i ekonomické prostředky, jejímiž cíli je prosperita Ruské federace. Ekonomickými prostředky se však můžeme vrátit k předešlým cílům, jelikož ekonomické nástroje lze, dle Druláka, používat též pro neekonomické cíle, například ideové či mocenské.²

Z výše zmíněného tedy předpokládejme, že Ruská federace využívá vůči Kazachstánu i Uzbekistánu širokého spektra nástrojů zahraniční politiky, avšak usiluje zejména o politický vliv v této oblasti, zatímco hlavním regionálním cílem Čínské lidové republiky je čistě ekonomická spolupráce. Proto se ve své práci budu zabývat nejdříve ruskou zahraniční politikou ve vztahu k výše uvedeným státům „první skupiny“ zvláště, a tím samým způsobem pak zanalyzuji čínskou zahraniční politiku ve vztahu ke Kazachstánu a Uzbekistánu. Výsledkem tedy bude analýza čtyř bilaterálních vztahů, ve kterých zjistíme, zda spolu dané dvě země spolupracují, a pokud ano, v jaké oblasti a v jaké míře se tak děje, což nám následnou komparací umožní potvrdit či vyvrátit výše zmíněnou hypotézu.

Zahraniční politiku Ruské federace a Čínské lidové republiky jsem se rozhodla analyzovat od nástupu Vladimira Putina do čela Ruské federace, jelikož s jeho příchodem je neopominutelně spojen fenomén „nového realismu“. Domnívám se tedy, že části, ve které budu analyzovat bilaterální vztahy Ruska s Kazachstánem a Uzbekistánem, by měla předcházet kapitola, která představí hlavní principy „nového realismu“ a jejich uplatnění vůči „blízkému zahraničí“ po nástupu Vladimira Putina do funkce prezidenta. V čele Čínské lidové republiky byl v tu dobu prezident Ťiang Ce-min, který po dobu své vlády (v letech 1993 až 2003) zavedl výrazné ekonomické reformy. Jeho pozornost byla soustředěna na hospodářský rozvoj země a za jeho působení byla

² Drulák, P. – Druláková, R. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).

Čínská lidová republika přijata do Světové obchodní organizace.³ Od roku 2000 do současnosti se v čele Číny však vystřídali tři politici, z nichž každý učinil změny ve vnitrostátní i zahraniční politice. Přestavení těchto státníků a čínských zahraničněpolitických proměn bude úvodem k části práce, ve které budu analyzovat vztahy Čínské lidové republiky s Kazachstánem a Uzbekistánem coby ekonomicky nelukrativnějších středoasijských států.

Jelikož má práce bude sledovat poměrně dlouhé období, umožňuje mi používat nejen knižní zdroje a odborné časopisy, jejichž množství je na toto téma bohaté, ale také internetové zdroje, které mi pomohou lépe zanalyzovat události několika posledních let a současnou situaci. Lidová Čína a Rusko mají v tomto ohledu jedno společné – oficiální verze se mohou diametrálně lišit od skutečnosti. Pro psaní práce budu tedy využívat oficiální literatury i vládních dokumentů obou zemí, bude však nezbytné nespokojit se jen s oficiálními statistikami a prohlášeními, ale vzít v úvahu i skutečnosti vyzorované nezávislými autory. Dle zkušeností k tomuto velmi dopomáhají zahraniční, většinou západní, média.

Má práce bude členěna na teoretickou část, ve které představím analýzu zahraniční politiky, způsoby analýzy a výběr analýzy pro moji práci. Dále to budou již dvě hlavní části: v první představím změny, které v ruské zahraniční politice zavedl prezident Putin a dále vztahy Ruska s Kazachstánem a Uzbekistánem formou analýzy dvou bilaterálních vztahů. Druhá část práce bude též koncipována do stejné osnovy, v roli velmoci bude tentokrát lidová Čína a tři čínští prezidenti. V závěru bych pak ráda shrnula oblasti a případnou míru spolupráce a potvrdila či vyvrátila stanovenou hypotézu.

³ *South China Morning Post* (2013). Xi-Jinping's economic and political reforms get Jiang Zemin's backing (<http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1292157/xi-jinpings-economic-and-political-reforms-get-jiang-zemins>, 27. 12. 2016).

2 ANALÝZA ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Zahraniční politika státu je základní nástroj, kterým se stát snaží uplatňovat svůj vliv v mezinárodním systému. Například konvenční pohled nám umožňuje zahraniční politiku státu definovat takto: zahraniční politika je politické rozhodování státu o tom, jak se navenek chovat. Odvíjí se od vnitřní politiky daného státu, která tím pádem ovlivňuje i povahu dění v mezinárodní prostředí.⁴ Dle Joela Kriegera můžeme pod zahraniční politiku zahrnout veškeré oficiální vnější vztahy, které vycházejí zevnitř státu coby nezávislého aktéra mezinárodních vztahů. Tyto vztahy a transakce se odehrávají na vysoké úrovni politiky a jsou řízené oprávněnými institucemi či jednotlivými úředníky daného státu. Rozsah, v jakém se tyto instituce či úředníci podílejí na tvorbě rozhodnutí týkajících se vnějších vztahů států, se často velmi liší.⁵ Chování států v mezinárodním prostředí závisí na jejich relativních schopnostech, vlivu, moci, bohatství. To ovlivňuje jejich možnosti a šance na úspěch na světové scéně.⁶ Znamená to tedy, že pojem „zahraniční politika“ v sobě zahrnuje široké spektrum činností států, výzkumem vzniku těchto činností začínaje a aktivitami státu v mezinárodním prostředí konče. Přestože význam pojmu „stát“ je v dnešní době jednoznačný, na jeho roli v mezinárodním systému se lze dívat několika možnými způsoby. Zatímco realisté jej považují za naprosto zásadní jednotku, pro liberály je stát jedním z několika typů aktérů mezinárodního systému.

Analýza zahraniční politiky je podoborem mezinárodních vztahů, a podíváme-li se na tento podobor očima liberálů, můžeme jeho rozkvět pozorovat zejména po ukončení bipolárního konfliktu, jelikož liberálové považují za aktéry mezinárodního systému i nestátní aktéry. Je to hlavní znak, kterým se odlišují od realistických autorů, kteří za aktéry mezinárodního systému stále považují výhradně stát. Jelikož v mé práci budou kromě států hrát významnou roli i mezinárodní organizace (například Šanghajská organizace pro spolupráci), budu pro následnou analýzu využívat realistický přístup. Analýza zahraniční politiky umožňuje vytvářet explicitní vzorce pro chování států v různých situacích. Cílem systematických analýz zahraničních politik je tedy ideálně taková generalizovaná znalost, která pomůže vysvětlit chování jednotlivých států především na základě zkušeností z historie.⁷ Analýza zahraniční politiky je rozdělena do několika hladin: hladina mezinárodního systému, státu, domácích vlivů a jednotlivců. Ačkoliv spolu všechny tyto hladiny do jisté míry souvisí, některé teoretické směry kladou důraz především na hladinu státu, která je i pro účely této práce nejrelevantnější. Režimy daných států a především jejich zájmy formují jejich

⁴ Drulák, P. – Druláková, R. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).

⁵ Krieger, J. (2000). *Oxfordský slovník světové politiky* (Praha: Ottovo nakladatelství).

⁶ Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction* (New York: Palgrave Macmillan).

⁷ Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction* (New York: Palgrave Macmillan).

vzájemnou provázanost. Tyto společné zájmy v daných oblastech budou pak předmětem analyzovaných bilaterálních vztahů.⁸

Jedním ze základů zahraniční politiky je možnost jejím prostřednictvím prosazovat tzv. „národní zájmy“ daného státu. Dle sociologické formulace se dají národní zájmy definovat jako „zájmy specifické pro národní státy včetně jejich přežití a udržení moci“. Zároveň se „národní zájem“ dá považovat za jeden z klíčových termínů analýzy zahraniční politiky, přičemž zejména realističtí autoři jej považují za nepostradatelnou kategorii pro studium mezinárodní politiky. V průběhu práce uvidíme, že prosazování ruských „národních zájmů“ je nedílnou součástí Putinovy zahraniční politiky. Zahraniční politika je fenomén, který je formován faktory dvojího typu: externí (zahraniční) a interní (domácí) povahy. Mezi faktory externí povahy lze zařadit zejména dlouhodobé vztahy státu se sousedními státy či geopolitickou pozici státu. Interními faktory pak rozumíme zejména ekonomický vývoj státu, jeho demografickou strukturu či identitu politické elity státu, která má vliv na stabilitu či proměnlivost zahraničněpolitické doktríny.⁹

Faktory, které se budu snažit ve své práci sledovat, budou vycházet z obou těchto skupin, jelikož bych bilaterální vztahy Kazachstánu a Uzbekistánu coby středoasijských lokálních mocností s Ruskou federací a Čínou ráda rozdělila do podkategorií politických, ekonomických a bezpečnostních vztahů. Z důvodu analyzování politických vztahů, které hrají významnou roli v úvodu stanovené hypotéze, a to zejména ve vztahu Ruska vůči středoasijským republikám, se zaměřím na faktor geopolitických pozic států coby faktor externí a na identitu politických elit států coby faktor interní. Vzhledem k silnému postavení prezidenta ve většině asijských států je tento faktor zcela neopomenutelný. Ekonomické vztahy prozatím považuji za stěžejní v rámci čínsko-kazašské a čínsko-uzbecké spolupráce. V rámci této analýzy se budu věnovat ukazatelům ekonomického vývoje států, který je řazen do skupiny interních faktorů. Poslední analyzovanou skupinou budou pak bezpečnostní vztahy, které významně rozvíjí zahraniční politiku Kazachstánu i Uzbekistánu. Pro jejich hlubší analýzu s Ruskem a Čínou se budu věnovat dlouhodobým vztahům států se sousedními státy a geopolitikou daných států. Víme již, že obě tyto oblasti patří do externích faktorů, je však nutné sem zahrnout i roli politických elit patřící do skupiny interních faktorů. Tyto, vzhledem k režimům, které lze označit za nedemokratické, silně ovlivňují také bezpečnostní politiku daných států.

Analýzu bilaterálních vztahů budu sledovat od roku 2000, kdy se v Rusku dostal k moci Vladimir Putin a nastaly tak významné změny ve vnitřní i zahraniční ruské politice. Putin přehodnotil dosavadní přístup nejen k zemím Západu i ostatním světovým velmocím, jeho pragmatismus se začal odrážet i v přístupu vůči zemím

⁸ Drulák, P. – Druláková, R. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).

⁹ Smolík, J. (2014). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Praha: Grada Publishing).

„blízkého zahraničí“. V tom samém období je hlavou Čínské lidové republiky Ťiang Ce-min, který se zasadil o ekonomické reformy a celkový rozvoj Číny. Nelze říci, že by se nejednalo o autoritativního a nedemokratického panovníka. Díky jeho reformám se však rozvíjejí ekonomické vztahy s mnoha dalšími aktéry, středoasijskými státy nevyjímaje. Vzhledem k politickým režimům výše uvedených státníků i k režimům států Střední Asie bude nutné pracovat nejen s oficiálními údaji, které poskytuje státní aparát daného státu (zejména v ekonomických vztazích), ale také s mnoha publikacemi obsahující spolehlivější údaje. V podkapitole o politických vztazích Ruska a Kazachstánu bude například možné vidět, jak může fungovat politický tlak, který však, samozřejmě, není veřejně přiznáván.

Nevýhodou zvoleného časového rámce by se mohla zdát jeho rozsáhlost. Je pravdou, že všechny tři oblasti, které se chystám sledovat, se kontinuálně vyvíjejí. Nejedná se však o nijak dynamické změny, které by nebylo možno pokrýt touto diplomovou prací. Na začátku práce zmíním změny přístupů státníků obou velmocí. Kritériem, které jsem si zvolila a které bude komparovatelné napříč příklady, bude jakási „svolnost“ obou stran ke vzájemným vztahům. Můj názor je takový, že nedobrovolná participace na spolupráci není takový vztah, v jakém smyslu ho chápeme v této práci.

3 RUSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA A JEJÍ PROMĚNA PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA

Region Střední Asie v minulých letech byl a stále je v hledáčku světových velmocí. Důvodů je několik: geostrategická poloha regionu, vliv na globální bezpečnostní situaci, významná naleziště nerostných surovin. Proto se zde mocensky angažovaly nejen Spojené státy americké (zejména z bezpečnostního hlediska), Rusko (z ekonomického a ideologického důvodu) a Čína (především z ekonomických důvodů), ale i jiné mocnosti, jako například Irán či Turecko. Všechny výše uvedené důvody postavily základy pro snahy o regionální integrační procesy, z nichž je již dlouhou dobu za nejrespektovanější označena Šanghajská organizace pro spolupráci,¹⁰ která se vyznačuje členstvím obou stěžejních velmocí – Ruska a Číny. V následující kapitole bych se ráda věnovala jak mocenskému soupeření v regionu, tak změnám, které přinesl Vladimir Putin do ruské zahraniční politiky, a to zejména formou politiky „nového realismu“, a jak byly jeho politikou ovlivněny vztahy zejména se zeměmi Střední Asie. Kapitola bude sloužit jako shrnutí změn Putinovy nové zahraniční politiky a bodů „nového realismu“ v typologii Richarda Sakwy tak, jak ji popisuje ve své knize *Putin: Russia's Choice*. Tyto body lze

¹⁰ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

nalézt v Putinových koncepcích ruské zahraniční politiky a aplikovat je tak i, mimo jiné, na země Střední Asie. „Nový realismus“ ovlivnil v neposlední řadě i ruské vztahy s Čínou, což je aspekt určující stabilitu středoasijského regionu.

3.1 VZTAHY RUSKÉ FEDERACE S OSTATNÍMI KLÍČOVÝMI AKTÉRY PŮSOBÍCÍ VE STŘEDNÍ ASI

V první řadě je nezbytné představit vývojovou linii vzájemných vztahů Ruska s ostatními klíčovými aktéry, jelikož v rámci budování své pozice v mezinárodním systému se Rusko v různých obdobích orientovalo na různé spojence. Například vztahy Ruska se Spojenými státy americkými můžeme s trochou nadsázky popsat jako neustále se měnící sinusoidu,¹¹ a i v obdobích, kdy byly rusko-americké vztahy na dobré úrovni, lze pozorovat kritiku amerických snah o unilateralismus ze strany Vladimira Putina. Ihned ze začátku nového milénia se vzájemné vztahy těchto dvou velmocí zlepšují, protože prezident Putin jednak pragmaticky nabízí Spojeným státům pomoc ve válce proti terorismu¹² a jednak je Rusko ochotno podstoupit jaderný odzbrojovací proces podpisem smlouvy SORT v roce 2002.¹³ Prvním vyostřením vztahů již za vlády Vladimira Putina byl ruský nesouhlas s americkou intervencí do Iráku, což Spojené státy, vzhledem k předchozí nabídce pomoci v boji proti terorismu, přijaly s nepochopením. USA byly ze strany Ruska ostře kritizovány za porušení Charty OSN a principů mezinárodního práva.¹⁴ Křivka zhoršených vztahů klesá obdobím barevných revolucí v Gruzii v roce 2003, na Ukrajině v roce 2004 a v Kyrgyzstánu v roce 2005¹⁵ přes velmi ostrý projev prezidenta Putina v roce 2007, ve kterém byl režim Spojených států označen za unipolární a nepřijatelný,¹⁶ a na malé výjimky zůstávají vztahy napjaté v postatě až do současnosti.

Jak uvádí Joseph Nye, již po rozpadu SSSR v roce 1991 skončila aliance USA – Čína a vznikla nová aliance Rusko – Čína. Zároveň zdůrazňuje, že podepsáním smlouvy o „přátelství a spolupráci“ v roce 2001 byl učiněn zcela zásadní krok ve vzájemných

¹¹ Kuchyňková, P. (2005). Jak dnes vypadají vztahy USA – Rusko. *Natoaktual.cz* (http://www.natoaktual.cz/jak-dnes-vypadaji-vztahy-usa-rusko-dtm-/na_analyzy.aspx?c=A050218_121213_na_analyzy_m00, 15. 3. 2017).

¹² Novák, P. (2008). Speciál: Americko-ruské vztahy: výzvy pro novou administrativu. *RuskoDnes.cz* (<http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=840>, 14. 3. 2017).

¹³ NTI (2011). Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT) (<http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/strategic-offensive-reductions-treaty-sort/>, 12. 3. 2017).

¹⁴ Goldgeier, J. M – McFaul, M. (2003). *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia after the Cold War* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press).

¹⁵ Cordesman, A. H. (2014). Russia and the "Colour Revolution": A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West. *Center for Strategic & International Studies* (<https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>, 15. 3. 2017).

¹⁶ *The Washington Post* (2007). Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy [přepis] (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html>, 15. 3. 2017).

vztazích,¹⁷ které se od té doby stále prohlubují a upevňují. Prezidenti obou zemí věří, že s jejich zeměmi bylo v minulosti nespravedlivě zacházeno a nesouhlasí se současným uspořádáním mezinárodního systému. Přestože bilaterální vztahy obou velmocí jsou postaveny především na silném ekonomickém základu, i tuto spolupráci doprovázejí problémy. Pro Ruskou federaci zůstává Evropská unie nejvýznamnějším obchodním partnerem, proto z celkového objemu čínského obchodu tvoří obchodní vztahy s Ruskem pouhá dvě procenta. I když tedy obě země tvoří koalici pro vyvážení vlivu Spojených států, ze stejného důvodu, jako se Rusko nemůže odvrátit od Evropy, nemůže se Čína odvrátit od USA.¹⁸

3.2 MOCENSKÉ SOUPEŘENÍ V REGIONU STŘEDNÍ ASIE PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY

Po rozpadu Sovětského svazu získaly po více než 140 letech ruské nadvlády státy středoasijského regionu nezávislost, s čímž souvisely rozsáhlé ekonomické a sociální změny v celém regionu. Až do roku 1991 samozřejmě nebyla ruská dominance v regionu nikým zpochybňována, po rozpadu SSSR se však otevřel prostor pro nové hráče v tomto geostrategickém regionu. V souvislosti se začátkem devadesátých let lze zmínit Turecko, Írán, Indii a Čínu.¹⁹ Ve druhé polovině devadesátých let a zejména pak po září 2001 je středoasijský region již považován za arénu dvou hlavních mocností - Ruské federace a Spojených států amerických.²⁰ Novější publikace již k těmto dvěma velmocem automaticky přidávají i Čínskou lidovou republiku. Později se zde více prosazuje Ruská federace a Čína, Spojené státy se stahují.²¹ V samotném regionu se pak o roli hegemonu ucházejí dva státy – Kazachstán a Uzbekistán. Díky nejlepší sociální a ekonomické situaci v regionu se stal vítězem nepsaného soupeření Kazachstán, který má, jak bude uvedeno dále v práci, konzistentní vztahy se všemi třemi klíčovými hráči. Jeho prominentní postavení v regionu se dále projevuje jak nejprovázanější politikou s Ruskem i Čínou,²² tak i členstvím v Eurasijském ekonomickém svazu.²³ Jak bylo již zmíněno výše, v roce 2001 podepsalo Rusko a Čína Smlouvu o přátelství, spolupráci a dobrém sousedství. Jedná se o poměrně zásadní dokument, který nastavil parametry budoucí spolupráce a položil základy budoucímu prohlubování čínsko-ruského partnerství. Dobré vztahy Ruska a Číny jsou stěžejní pro

¹⁷ Nye, J. (2015). A New Sino-Russian Alliance? *Project Syndicate* (<https://www.project-syndicate.org/commentary/russia-china-alliance-by-joseph-s--nye-2015-01?barrier=accessreg>, 16. 3. 2017).

¹⁸ Feng, H. (2015). China and Russia vs. the United States? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/03/china-and-russia-vs-the-united-states/>, 16. 3. 2017).

¹⁹ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

²⁰ Horák, S. (2005). *Střední Asie mezi východem a západem* (Praha: Karolinum).

²¹ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²² Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

²³ Brletich, S. (2015). Kazakhstan's Economic Outreach. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/01/kazakhstans-economic-outreach/>, 10. 3. 2017).

stabilitu v regionu Střední Asie. V 90. letech existovalo riziko, že by potencionální konflikt mezi těmito dvěma mocnostmi mohl být příčinou napětí v regionu. Později se ukazuje, že zájmy obou velmocí se spíše doplňují, než že by si konkurovaly.²⁴

Rovnováhou sil ve středoasijském regionu zamíchaly události ze září 2001. Vojenská přítomnost a zvýšené ekonomické injekce Spojených států do států Střední Asie v souvislosti s bojem proti terorismu posílilo jejich roli v regionu, kde předtím sledovaly spíše mírné ekonomické zájmy. Zároveň se pro středoasijské státy jednalo o možnosti řešení vlastních bezpečnostních problémů. Bezpečnostní situace v těchto státech, které vznikly poměrně nedávno a jejichž bezpečnostní aparát se nedal označit jako plně funkční, mohly být řešeny skrze angažující se velmoci.²⁵ Umožněním přítomnosti amerických vojenských jednotek se středoasijské režimy bránily proti možné destabilizaci ze strany ozbrojených opozičních skupin, vznikajících především z radikálních islamistických proudů.²⁶ Ačkoliv Rusko a Čína přijaly přechodnou ztrátu pozic, poskytla jim tato situace prostor pro sblížení. Jejich čas nastává v letech 2003 a 2004, kdy se USA politicky stahují na Blízký východ.²⁷

Ani po rozpadu SSSR neutichají snahy o integraci regionu. Zatímco Ruská federace se stává členem a většinou i iniciátorem hned několika integračních uskupení (jmenujme nejvýznamnější: Společenství nezávislých států,²⁸ Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti) ve Střední Asii, spolu s Čínou od 90. let participuje Rusko a další čtyři státy Střední Asie na Šanghajské organizaci pro spolupráci, která koriguje jejich zájmy v této oblasti. Šanghajská organizace pro spolupráci je označována za nejsilnější nástroj, který udržuje vzájemné vztahy v regionu v relativně nekonkurenční hladině.²⁹

3.3 ŠANGHAJSKÁ ORGANIZACE PRO SPOLUPRÁCI

Podobě, v jaké se nyní Šanghajská organizace pro spolupráci nachází, předcházelo několik významných kroků. Za první lze považovat smlouvu mezi Sovětským svazem a Čínou o sovětsko-čínské státní hranici na jejím východním úseku z května 1989. Součástí těchto jednání byla i dohoda o snížení vojenské přítomnosti podél hranice Číny a Sovětského svazu. Po rozpadu SSSR se otázky o hraniční ostraze rozšířily. K Rusku a Číně přibyl Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Výsledkem těchto jednání byla Smlouva o posílení důvěry ve vojenské oblasti. Byla podepsána 26. dubna 1996 v Šanghaji a této nové formaci bez jakékoliv institucionalizace se začalo říkat

²⁴ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁵ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

²⁶ Horák, S. (2005). *Střední Asie mezi východem a západem* (Praha: Karolinum).

²⁷ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

²⁸ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.) (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita).

²⁹ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

„Šanghajská pětka“.³⁰ Na summitu v Šanghaji bylo také rozhodnuto o každoročním konání takovýchto setkání na nejvyšší úrovni.³¹ Především díky iniciativě ze strany Číny se do roku 1999 původní cíle organizace rozšířily o ekonomické, vojenské a diplomatické oblasti a „Šanghajská pětka“ se tak stala jediným kooperačním uskupením v regionu, které za sebou nechávalo viditelné výsledky.³²

Do roku 1999 se též podařilo definitivně vyřešit veškeré otázky týkající se státních hranic na dvoustranné úrovni. V roce 2001 je jako další řádný člen přijat Uzbekistán a název se oficiálně mění na Šanghajskou organizaci spolupráce.³³ Pro státy Střední Asie se jednalo o ekonomického a bezpečnostního garanta. Například Uzbekistán byl ke vstupu stimulován regionálními bezpečnostními hrozbami. Bezpečnostní situace v regionu se zlepšila až s pádem talibánského režimu a likvidací většiny ozbrojených jednotek ohrožujících Střední Asii. Na summitu v St. Petěrburgu v roce 2002 byl vytvořen institucionální rámec organizace a základní mechanismy jejího fungování. Organizační struktury byly vytvořeny na summitu v Taškentu v červnu 2004. V letech 2004 až 2009 ŠOS sledovala tři základní cíle: prohloubit ekonomickou spolupráci, vojensky podpořit stabilitu členských zemí a upevnit význam ŠOS v geopolitice Asie.³⁴

Pro Čínu středoasijský region představoval a stále představuje prostor pro ekonomickou spolupráci, což dokazuje snaha Číny o vytvoření zóny volného obchodu mezi členskými státy. Ekonomická spolupráce se stala jedním z hnacích motorů celé organizace.³⁵ Čína ve všech členských státech zaujala místo hlavního dodavatele spotřebního zboží a zastává též roli jednoho z největších investorů.³⁶ Z hlediska bezpečnostních zájmů Číny se jednalo především o bezpečnost východního Turkestánu. Z popudu Číny byl zformulován pojem „trojího zla“: extremismu, separatismu a terorismu.³⁷ Tyto faktory vytvořily základní pilíře bezpečnostní dimenze organizace.³⁸ Pro Rusko se ŠOS stala jedním z nástrojů pro obnovení a upevnění pozice v tomto regionu a tato platforma je pro Moskvu nepříznivá pouze tehdy, pokud se

³⁰ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.) (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita).

³¹ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

³² Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.) (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita).

³³ Tolipov, F. (2015). Uzbekistan concerned over SCO expansion. *The Central Asia – Caucasus Analyst* (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13253-uzbekistan-concerned-over-sco-expansion.html>, 10. 1. 2017).

³⁴ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

³⁵ tamtéž

³⁶ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

³⁷ *Council on Foreign Relations* (2001). Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism, and Extremism (<http://www.cfr.org/counterterrorism/shanghai-convention-combating-terrorism-separatism-extremism/p25184>, 15. 3. 2017).

³⁸ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

zájmy Ruska a Číny liší. Menší členské státy jsou prioritou ruské regionální zahraniční politiky a ta může být nenásilně uplatňována právě skrze tyto regionální integrační procesy.³⁹ Důležitým faktem je, že na území organizace se nalézají ohromná naleziště ropy a zemního plynu. Ať už se jedná o upevnění mocenské pozice Moskvy⁴⁰ nebo prostor pro ekonomický rozmach Číny,⁴¹ pravdou je, že Šanghajská organizace pro spolupráci je cestou k přijatelným a nekonkurenčním vztahům obou těchto mocností.⁴² O vysoké úspěšnosti organizace svědčí i skutečnost, že o vstupu je jednáno s Indíí a Pákistánem, dvěma konkurenčními jadernými velmocemi. Zájem o plné členství projevil též Írán.⁴³ Na taškentském summitu v červnu 2016 byl chválen akční plán pro období let 2016 – 2020, kdy se má zvýšit regionální spolupráce.⁴⁴ V březnu 2017 se v Pekingu konal pravidelný summit ministrů zahraničí, na kterém byl projednáván právní rámec pro další spolupráci v rámci organizace. Členské státy tak poukázaly na neustálý vývoj vnitřních struktur.⁴⁵ Cíle organizace se z počátečních pohraničních otázek rozrostly na rozsáhlou vojenskou, ekonomickou a bezpečnostní spolupráci a vliv této organizace na dění v regionu Střední Asie je tedy nesporný.⁴⁶

3.4 ZMĚNY RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA

Ačkoliv nástup Vladimira Putina do funkce prezidenta Ruské federace datujeme do roku 2000, pro pochopení všech souvislostí a možností, díky kterým mohl Putin uskutečnit veškeré změny ve vnitřní i vnější politice, je nezbytné na začátku kapitoly zmínit stručný historický přehled. Po rozpadu Sovětského svazu se začíná budovat jak nová identita Ruské federace, tak její postavení v mezinárodním systému. Rusko je nuceno redefinovat své národní zájmy a na základě těchto zájmů začít uplatňovat novou zahraniční politiku. V postkomunistickém Rusku se zformovalo několik škol zahraničněpolitického myšlení, lišící se nejen v konceptuálních základech, ale i v přístupech k různým mezinárodním problémům.⁴⁷ Michaila Gorbačova nahrazuje v polovině roku 1991 v postu prezidenta Boris Jelcin. Ministrem zahraničí je Andrej Kozyrev, který tvoří tzv. doktrínu blízkého zahraničí, známou též jako Kozyrevova

³⁹ Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

⁴⁰ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

⁴¹ Putz, C. (2016). China Suggests Free Trade Zone For the SCO. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/11/china-suggests-free-trade-zone-for-the-sco/>, 19. 1. 2017).

⁴² Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

⁴³ Putz, C. (2016). India and Pakistan to Join SCO, is Iran Next?. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/05/india-and-pakistan-to-join-sco-is-iran-next/>, 10. 4. 2017).

⁴⁴ Korzun, P. (2016). Shanghai Cooperation Organization: Story of Success and Expansion. *Strategic Culture Foundation* (<http://www.strategic-culture.org/news/2016/06/29/shanghai-cooperation-organization-story-success-expansion.html>, 10. 3. 2017).

⁴⁵ The Shanghai Cooperation Organisation (2017). SCO foreign ministries review the legal framework for cooperation (<http://eng.sectesco.org/news/20170302/223393.html>, 11. 3. 2017).

⁴⁶ Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

⁴⁷ Sergunin, A. A. (2000). Mění se paradigmatu. Mezinárodní vztahy v postkomunistickém Rusku. *Mezinárodní vztahy 2000 - doplnit*

doktrína. Jedná se o termín, který zahrnuje státy, jež byly součástí Sovětského svazu coby svazové republiky a tedy definuje oblast výlučných ruských zájmů.⁴⁸ Mimo jiné sem samozřejmě spadá celý region Střední Asie, proto bude tento pojem hrát v mé diplomové práci významnou roli. Ačkoliv Kozyrev položil základy ruské zahraniční politiky vůči státům „blízkého zahraničí“, pro ruské politické elity se zdál být příliš prozápadním.⁴⁹ Ruský postoj ke Střední Asii v 90. letech se obecně odehrával v kontextu zaměření zahraniční politiky Ruska k Západu a aktivity Ruska v zemích Střední Asie byly značně selektivní.⁵⁰ V roce 1996 byl ministr Kozyrev odvolán Borisem Jelcinem.⁵¹ Ten na jeho místo dosadil bezmála sedmdesátiletého Jevgenije Primakova. Výměnou ministra zahraničí však nepřišla pouze personální změna. Je představena zcela nová koncepce ruské zahraniční politiky, jež se vyznačuje zejména snahou Ruska stát se vyvažující velmocí mezinárodního systému, a to jak v regionálním, tak v globálním měřítku.⁵² Snahu o nastolení multipolárního uspořádání světa⁵³ je možné zaznamenat již v Primakovově doktríně, následně v nově vydané Koncepci národní bezpečnosti Ruské federace a zřejmě nejmarkantněji pak za vlády Vladimira Putina, tedy kontinuálně od roku 1997.⁵⁴

V prosinci 1999 nemocný a zdiskreditovaný Boris Jelcin abdikuje a z postu předsedy vlády nastupuje do funkce prezidenta Ruské federace Vladimir Putin.⁵⁵ Do podvědomí široké veřejnosti se Putin dostal ještě před svým nástupem do funkce prezidenta, kdy mu byla svěřena záležitost druhé čečenské války. Putin zasáhl proti Čečensku i jeho obyvatelům nebývale tvrdě a zabránil ztrátě území.⁵⁶ Dalšími dvěma událostmi, které nebylo možné nijak ovlivnit, ale které přesto zajistily Putinovi širokou podporu, byly rychlé růsty cen energetických surovin a události 11. září 2001. Surovinové bohatství zajistilo Rusku pozici ve světové ekonomice a Putinova nabídka pomoci USA v boji proti terorismu zase zajistila místo Ruské federace v mezinárodní politice. Jednalo se o další

⁴⁸ Litera, B. (1994). Kozyrevova doktrína – ruská varianta Monreovy doktríny. *Mezinárodní vztahy 1994/4*

⁴⁹ Sergunin, A. A. (2000). Mění se paradigmaty. *Mezinárodní vztahy v postkomunistickém Rusku. Mezinárodní vztahy 2000/2*

⁵⁰ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

⁵¹ Sergunin, A. A. (2000). Mění se paradigmaty. *Mezinárodní vztahy v postkomunistickém Rusku. Mezinárodní vztahy 2000/2*

⁵² Tichý, L. (2014). Zahraniční a bezpečnostní politika Vladimira Putina v letech 2000-2008 na pozadí bezpečnostní kultury Ruské federace. *Ústav mezinárodních vztahů Praha* (<http://www.iir.cz/article/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-vladimira-putina-v-letech-2000-2008-na-pozadi-bezpecnostni-kultury-ruske-federace>, 12. 1. 2017).

⁵³ Primakov, J. (2009). *Svět bez Ruska?* (Praha: Ottovo nakladatelství).

⁵⁴ Tichý, L. (2014). Zahraniční a bezpečnostní politika Vladimira Putina v letech 2000-2008 na pozadí bezpečnostní kultury Ruské federace. *Ústav mezinárodních vztahů Praha* (<http://www.iir.cz/article/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-vladimira-putina-v-letech-2000-2008-na-pozadi-bezpecnostni-kultury-ruske-federace>, 12. 1. 2017).

⁵⁵ Leichtová, M. – Romancov, M. (2008). Putin 2000-2008 aneb Od chaosu ke stabilitě, nebo od demokracie k autoritářství? *Mezinárodní politika 2008/5* (http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2008/MP05_08.pdf, 27. 12. 2016).

⁵⁶ Sweeney, J. (2000). Revealed: Russia's worst war crime in Chechnya. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/world/2000/mar/05/russia.chechnya>, 10. 1. 2017).

prozřetelný krok, který pomohl upevnit pozici Ruska v novém mezinárodním systému, a to i v očích Spojených států amerických.⁵⁷

3.4.1 „NOVÝ REALISMUS“

Za začátek „nové“ zahraniční politiky lze považovat podpis „Koncepce zahraniční politiky Ruské federace“ v červnu 2000.⁵⁸ V souvislosti s nástupem Vladimira Putina do čela Ruské federace můžeme mluvit o tzv. „novém realismu“ v ruské zahraniční a bezpečnostní politice. „Nový realismus“ tak, jak jej popisuje britský publicista a profesor Richard Sakwa, funguje na několika zásadních bodech: ekonomizaci ruské zahraniční politiky, odkazu na geografickou a kulturní blízkost Ruska a Evropy, sekuritizaci, autonomii ruské zahraniční politiky, centralizaci moci v oblasti domácí i zahraniční politiky, normalizaci vztahů se Západem, přetrvávající ideji Ruska jako velmoci a konečně na upřednostňování bilaterálních vztahů a osobních jednání se státy.⁵⁹ Níže uvedené body „nového realismu“ je možné najít v koncepcích zahraniční politiky Ruské federace schválených Vladimírem Putinem,⁶⁰ a to včetně poslední, schválené v listopadu 2016.⁶¹ Sakwa ve své knize *Putin: Russia's Choice* jednotlivé body „nového realismu“ rozebírá, a proto je možné vypořádat jejich aplikaci do koncepcí zahraniční politiky RF.⁶²

1. Stejně tak, jako se od začátku 21. století změnila ruská zahraniční politika ze silně ideologické na čistě pragmatickou, vybuďovalo se prosazování ekonomických zájmů Ruska v zahraničí.⁶³ Bod *ekonomizace zahraniční politiky* spočívá v tom, že zahraniční politika Ruska se musí podřítit domácímu ekonomickému zájmu.⁶⁴ Na klíčovém projevu v lednu 2001 prezident Putin zdůraznil, že ruským strategickým cílem je integrace Ruska do světového společenství, hlavním diplomatickým úkolem má tedy

⁵⁷ Leichtová, M. – Romancov, M. (2008). Putin 2000-2008 aneb Od chaosu ke stabilitě, nebo od demokracie k autoritářství? *Mezinárodní politika* 2008/5 (http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2008/MP05_08.pdf, 27. 12. 2016).

⁵⁸ *Kalkulator.ru*. Vnešnja palitika Putina v 2000-2008 godax (<https://www.calc.ru/Vneshnyaya-Politika-Putina-V-20002008-Godakh.html>, 15. 1. 2017).

⁵⁹ Tichý, L. (2014). Zahraniční a bezpečnostní politika Vladimira Putina v letech 2000-2008 na pozadí bezpečnostní kultury Ruské federace. *Ústav mezinárodních vztahů Praha* (<http://www.iir.cz/article/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-vladimira-putina-v-letech-2000-2008-na-pozadi-bezpecnostni-kultury-ruske-federace>, 12. 1. 2017).

⁶⁰ *The Foreign Policy Concept of the Russian Federation* (2000). Dostupné na: <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 10. 2. 2017.

⁶¹ *Ministerstvo inostranykh děl Rusijskoj Federacii* (2016). Konceptija vnešnej politiky Pusijskoj Federacii (utvržděna prezidentom Pusijskoj Federacii V.V.Putiny 30 nojabra 2016 g.) (http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248, 15. 2. 2017).

⁶² Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁶³ Meister, S. (2010). The Economization of Russian Foreign Policy. The Conflict between Russia and Belarus Escalates. *DGAPstandpunkt* (<https://dgap.org/en/article/getFullPDF/17931>, 14. 3. 2017).

⁶⁴ Lo, B. (2003). *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy* (Massachusetts: Blackwell Publishing).

být prosazování ekonomických zájmů Ruska mimo ruské hranice.⁶⁵ Jinými slovy se jednalo o využití energetické nezávislosti a ekonomických stimulů (sankcí) pro prosazení ekonomických a zahraničněpolitických cílů Ruské federace.⁶⁶

2. Pojem *evropeismus* upozorňuje na geografickou i kulturní blízkost Ruska s Evropou. Jak víme již z historie, otázkou, která provází tento stát již dlouhá staletí je, zda je Rusko spíše součástí Asie či Evropy.⁶⁷ Vždyť myšlenkou Euroasie se zabývalo velké množství autorů (namátkou Huntington, Hnízdo) a existuje mnoho kritérií, na jejichž základě lze Rusko (nebo alespoň jeho západní část) spojit do jednoho civilizačního okruhu s Evropou.⁶⁸ Prezident Putin v několika svých projevech zdůraznil, jak důležitou roli Evropa pro Ruskou federaci hraje. Již během prvního měsíce v úřadu prohlásil, že Rusko je součástí západoevropské kultury. Toto prohlášení potvrdil na prvním summitu Evropské unie a Ruska v květnu 2000: „*Byli jsme, jsme a budeme evropskou zemí umístěním, kulturou a postojem k ekonomické integraci.*“ Velký důraz začal být a stále je kladen na ekonomickou spolupráci, přičemž spolupráce s EU v energetické sféře zůstala pro Rusko ekonomickou prioritou.⁶⁹ Základem myšlenky tedy je, že v rámci politiky *evropeismu* Rusko samo sebe vnímá jako součást atlantického prostoru.⁷⁰

3. Koncept *sekuritizace* vznikl především v souvislostech s druhou čečenskou válkou. Prezident Putin upozornil na skutečnost (zejména v souvislosti s výše uvedenou druhou válkou v Čečensku a boje proti terorismu po září 2001), že státy mají v současné době tendence orientovat se téměř výhradně na globální bezpečnostní hrozby. Neochota ostatních aktérů mezinárodního systému zahrnout čečenskou válku mezi mezinárodní konflikty ponechalo ruskou diplomacii značně rozčarovanou.⁷¹ Prezident Putin očekával, že se západní státy budou v konfliktu více angažovat a vytvoří tlak na čečenské povstalce. Západní státy označily Ruskou federaci za hrozbu pro civilní obyvatelstvo a hrozily i ekonomické sankce, ke kterým však nakonec přistoupeno nebylo.⁷²

4. *Autonomie*: Rusko pod Primakovem – mělo být vnímáno jako velmoc vyvažující vliv Západu v mezinárodním systému, ve skutečnosti však fungovalo jako jeho protivník. Pozoruhodné byly snahy z roku 1997 sestavit mocenské společenství z Ruska, Francie a Německa. Tyto tendence se periodicky opět objevily za Putinovy vlády (zejména v předvečer druhé války v Iráku). Putin však rezolutně odmítl být součástí jakékoliv

⁶⁵ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁶⁶ Meister, S. (2010). The Economization of Russian Foreign Policy. The Conflict between Russia and Belarus Escalates. *DGAPstandpunkt* (<https://dgap.org/en/article/getFullPDF/17931>, 14. 3. 2017).

⁶⁷ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁶⁸ Šanc, D. (2011). *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).

⁶⁹ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁷⁰ Eichler, J. – Tichý, L. (2013). *USA a Ruská federace: komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

⁷¹ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁷² *BBC News* (1999). Putin rebuffs Chechnya warnings (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/554019.stm>, 14. 3. 2017).

západoevropské strany vystupující proti zbytku západní Evropy. Ačkoliv byl ze všech stran popírán proti-americký záměr této *trojky*, bylo evidentní, že se jedná o způsob vyvážení síly USA. Stejně jako v 60. a 70. letech De Gaulle ve Francii, Putin zdůraznil, že Rusko by mělo být autonomním hercem a nemělo by se mocensky přit se Spojenými státy. Bývalý ministr zahraničí Ruské federace Igor Ivanov prohlásil, že Rusko by mělo bránit ideje „demokracie, multipolárního systému mezinárodních vztahů“ a zdůraznil, že „Rusko v žádném případě nehledá záminku k soupeření.“⁷³ Jak již bylo řečeno, vztahy se Západem jsou pro Rusko stěžejní. Ekonomická dimenze ruských vztahů s Evropou je pro Rusko dominantní: Evropa byla pro Rusko největším obchodním partnerem a hlavním importérem plynu a ropy.⁷⁴ Díky principům *autonomie* tak Rusko jedná daleko individuálněji a směrem k Evropě působí spíše neutrálně.

5. Pátým a velmi důležitým aspektem Putinovy zahraniční politiky je důraz na *bilateralismus*. Přestože v průběhu první dekády nového milénia Rusko stále hledalo způsoby, jak kvalitativně zlepšit jeho vazby s dalšími subjekty, (např. Evropská unie, NATO) Putin si uvědomoval výhody vztahů *state-to-state*, často na základě osobních vazeb.⁷⁵ V nově schválené Koncepti zahraniční politiky Ruské federace pojem *bilateralismus* vždy doplňuje nutnost budovat i multilaterální vztahy s aktéry mezinárodního systému.⁷⁶

6. Omezení velkých mocností (*derzhavnost'*): základem šestého bodu „nového realismu“ Vladimira Putina je idea Ruska coby hlavní mezinárodní velmoci. Tento koncept přiznává, že Rusko potřebuje vytvořit solidní vztahy s politickými, ekonomickými i bezpečnostními institucemi Ameriky, ale zároveň se stává poněkud jistější ve svých vlastních hodnotách a tím získává i větší kontrolu nad mezinárodním systémem.⁷⁷ Jeffrey Mankoff popisuje *derzhavnost'* jako ruský způsob myšlení a posílení myšlenky Ruska coby velmoci vyvažující mezinárodní systém.⁷⁸

7. Posledním prvkem Putinova „nového realismu“ je *normalizace vztahů se Západem*. S nástupem do funkce začal prezident Putin usilovat o nové strategie, díky kterým by Rusko překonalo svojí dosavadní izolaci a posunulo jej k dobrým vztahům se Západem obecně, konkrétněji pak s Evropou. Mělo se tak stát uplatňováním principů právě „nového realismu“.⁷⁹

⁷³ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁷⁴ Nygren, B. (2007). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries* (New York: Routledge).

⁷⁵ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁷⁶ *Ministerstvo inostrannykh děl Rusijskoj Federacii* (2016). Konceptija vnešnej politiky Pusijskoj Federacii (utvržděna prezidentom Pusijskoj Federacii V.V.Putiny 30 nojabra 2016 g.) (http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/ckNonkJE02Bw/content/id/2542248, 15. 2. 2017).

⁷⁷ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

⁷⁸ Mankoff, J. (2009). *Russian Foreign Policy* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers).

⁷⁹ Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).

Zahraniční politika Ruska vůči regionu Střední Asie byla do nástupu Putina chaotická a živelná. Po jeho nástupu v roce 1999, respektive 2000, lze pozorovat určitou systematizaci v upevňování ruského vlivu, a to přes ekonomickou spolupráci a politický nátlak.⁸⁰ Zatímco se ke konci devadesátých let vztahy zemí Střední Asie a Západu zhoršovaly, Putin dokázal této situaci využít a zlepšit vztahy jak se státy Střední Asie, tak díky zásadám „nového realismu“ i se Západem. Co se týče prohlubování vztahů se středoasijskými režimy, ihned ke konci roku 1999 podnikl diplomatické cesty do hlavních měst Tádžikistánu a Uzbekistánu. Bezprostředně po svém řádném zvolení v květnu 2000 opět navštívil Uzbekistán a Turkmenistán a v červnu stejného roku pak zformuloval novou zahraniční politiku pro Federaci.⁸¹ Koncepce zdůraznila, že „hlavní výzvy a hrozby bezpečnosti Ruské federace v mezinárodních vztazích vycházejí z rostoucího trendu směrem k vytvoření unipolární struktury světa s ekonomickou a vojenskou nadvládou USA.“ V dokumentu je dále uvedeno, že Ruská federace je ochotna dále vyjednávat o snížení počtu jaderného arzenálu na základě bilaterálních dohod se Spojenými státy.⁸²

Co se týče regionálních priorit, za stěžejní jsou zde považovány vztahy se Společenstvím nezávislých států, na pomyslném „druhém“ místě je pak Evropská unie coby významný aktér ekonomických, potažmo politických a bezpečnostních vztahů. Až za těmito dvěma aktéry jsou dalšími ve výčtu regionálních priorit vztahy Ruska s NATO, Spojenými státy a s integračními uskupeními v Asii a Pacifiku. V oblasti bilaterálních vztahů je důraz kladen na Čínu, Indii a Írán.⁸³ Markantně se zde prosazuje koncept *bilateralismu* v praxi, a to vcelku úspěšně. Hned v roce 2000 byla mezi Ruskem a Indií podepsána Dohoda o strategickém partnerství,⁸⁴ s Íránem byla pak na základě bilaterálních smluv prohlubována spolupráce zejména v odbytu zbraní a jaderného reaktoru a v bezpečnosti na pomezí obou regionů.⁸⁵ Od let 2000 a 2001 můžeme obecně hovořit o viditelné stabilizaci zahraničněpolitického systému Ruska, a to zejména formou obnovení vztahů s NATO.⁸⁶ V roce 2002 byla v rámci bezpečnostních

⁸⁰ Horák, S. (2011). Závislá nezávislost ve Střední Asii: Proč Střední Asie potřebuje být závislá na vnějších silách? *SlavomirHorak.net* (<http://www.slavomirhorak.net/news/stredni-asie-sbornik-2008/>, 10. 1. 2017).

⁸¹ Laruelle, M. (2008). Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism. *Central Asia – Caucasus Institute. Silk Road Studies Program* (http://isdpeu/content/uploads/images/stories/isdpeu-main-pdf/2008_laurette_russias-central-asia-policy.pdf, 15. 12. 2016).

⁸² Tichý, L. (2014). Zahraniční a bezpečnostní politika Vladimira Putina v letech 2000-2008 na pozadí bezpečnostní kultury Ruské federace. *Ústav mezinárodních vztahů Praha* (<http://www.iir.cz/article/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-vladimira-putina-v-letech-2000-2008-na-pozadi-bezpecnostni-kultury-ruske-federace>, 12. 1. 2017).

⁸³ tamtéž

⁸⁴ *The Hindu* (2000). Indo-Russian strategic partnership for enhanced cooperation (<http://www.thehindu.com/2000/10/04/stories/02040009.htm>, 15. 3. 2017).

⁸⁵ Freedman, R. O. (2002). *Putin and the Middle East* (https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/10-4_Freedman.PDF, 14. 3. 2017).

⁸⁶ Holzer, J. (2001). *Politický systém Ruska* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

opatření a společných projektů založena Rada NATO-Rusko, od ukrajinské krize v roce 2014 lze však sledovat citelné ochlazování vztahů. Přestože dialogy v rámci Rady NATO-Rusko budou nadále pokračovat, NATO přerušilo veškerou další civilní i vojenskou spolupráci s Ruskou federací.⁸⁷ Z Ruska se s ohledem na aktivity NATO ozývají hlasy, které říkají, že cizí ozbrojené síly od dob druhé světové války nikdy nestály tak blízko ruským centrům (Moskvě, Petrohradu), jako je tomu nyní.⁸⁸

Další diplomaticky významným krokem byla návštěva Číny v roce 2004, která položila základy velmi plodné a vzájemně potřebné spolupráce.⁸⁹ Ostatně sblížení s Čínou ve druhé polovině 90. let bylo nejuspěšnějším politickým krokem, kterého Jelcinova správa dosáhla.⁹⁰ Na konferenci v Pekingu prezident Putin prohlásil, že tato návštěva byla „průlomová strategicky i ekonomicky.“⁹¹ Obě země se dohodly na čtyřnásobném zvýšení vzájemného obchodu, zejména v oblasti energetiky. Na setkání se však prezidenti zatím nedohodli na výstavbě ropovodu vedoucího ze Sibiře do Číny, což ponechalo čínskou diplomacii značně nejistou. Ruské zásoby ropy nacházející se na Sibiři nejsou pro Čínu strategické pouze proto, že jsou v relativní blízkosti Číny coby druhého největšího spotřebitele ropy na světě. Sibiřská ropná pole by plnila funkci rezervní dodavatelské základny ropy pro Čínu v případě konfrontace se Spojenými státy.⁹²

Pomyslným pojícím prvkem Číny a Ruské federace byla snaha o zajištění bezpečnosti ve středoasijském regionu, na kterou navázala vojenská cvičení, ta významnější v letech 2005 a 2007. Výše zmíněné vojenské manévry měly budit dojem protiteroristických cvičení, vzhledem k jejich rozsahu a celkového nasazení vojenských sil je však zřejmé, že se jednalo spíše o demonstraci společných sil. Co se týče společných kroků ve středoasijském regionu, jednalo se především o potlačení separatismu a terorismu. V roce 2008 se představitelé Ruska a Číny dohodli na výstavbě ropovodu, který by měl do Číny dodávat 15 milionů tun ropy za rok.⁹³ Nutno zmínit, že Čína je již od roku 1993 energeticky nesamostatná.⁹⁴ Se stavbou bylo započato hned následující rok, jelikož zájem Ruska v této záležitosti byl enormní. Dále

⁸⁷ *BBC News* (2014). Ukraine crisis: Nato suspends Russia co-operation (<http://www.bbc.com/news/world-europe-26838894>, 12. 3. 2017).

⁸⁸ Eichler, J. (2016). Napětí Rusko-USA očima norské expertky. *Ústav mezinárodních vztahů* (<http://www.iir.cz/article/napeti-rusko-usa-ocima-norske-expertky>, 16. 3. 2017).

⁸⁹ *Kalkulator.ru*. Vnešnaja palitika Putina v 2000-2008 godax (<https://www.calc.ru/Vneshnyaya-Politika-Putina-V-20002008-Godakh.html>, 15. 1. 2017).

⁹⁰ Lo, B. (2003). *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy* (London: The Royal Institute of International Affairs).

⁹¹ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

⁹² Yasmann, V. (2004). Russia Report, October 22, 2004. *Radio Free Europe. Radio Liberti* (<http://www.rferl.org/a/1344325.html>, 16. 2. 2017).

⁹³ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

⁹⁴ Hlaváček, P. (2017). *Energetická bezpečnost* [přednáška] 7. 3. 2017 (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).

Rusko pokračovalo v realizaci několika dalších energetických projektů v této oblasti, například ve stavbě ropovodu do Japonska.⁹⁵ Jak bylo však již uvedeno výše, primárním obchodním partnerem pro Rusko zůstává Evropská unie. Otázky energetické spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskem jsou stále velmi diskutované, a to jak na unijní, tak i národní úrovni v rámci členských států.⁹⁶

3.4.2 ZMĚNA VLADIMIRA PUTINA V KONCEPTU „BLÍZKÉHO ZAHRANIČÍ“

Zaměříme-li se na region Střední Asie a podíváme-li se blíže na koncept „blízkého zahraničí“, zjistíme, že se pojí již s počátky zahraniční politiky nově vzniklé Ruské federace. Prezident Putin po svém zvolení do funkce prezidenta zopakoval, že „blízké zahraničí“ má v ruské politice zvláštní postavení, jelikož je nutné vytvořit podél ruských hranic pás „dobrých sousedů“ a vytvořit strategické partnerství se všemi těmito státy. Role Ruska je tak rozdělena mezi vnímání sebe sama jako nejvýznamnější zemi v regionu se zvláštním pověřením vyplývajícím z takového statusu a mezi naléhavost postarat se o (především ekonomické) zájmy států svého bývalého vlivu. Za Putina nastala změna v přístupu k tomuto regionu. Interakce v postsovětském prostoru byla transformována na větší množství bilaterálních dohod v inter-regionálních skupinách tohoto prostoru.⁹⁷ V několika posledních letech Rusko figuruje ve Střední Asii na různých úrovních i v rozličných prioritách, a to v závislosti na vývoji politických režimů konkrétních zemí. Všechny státy prosazují mnohovektorovou zahraniční politiku, v níž Rusko coby arbitr ve Střední Asii hraje důležitou roli. Již několikrát Rusko dokázalo (např. v Kyrgyzstánu v dubnu 2010, podpora Karimova v květnu 2005), že je ochotno zakročit v případě možného ohrožení blízkých režimů a naopak při odstranění již „nepohodlných“ hlav států. Na druhou stranu je vliv Ruska oslabován protichůdnými požadavky jednotlivých států, které nutí Rusko měnit přístup dle aktuální situace. To Kremlu znemožňuje vypracovat jednotnou koncepci zahraniční politiky vůči tomuto regionu.⁹⁸

3.5 SHRNU TÍ

Obecně lze říci, že Rusko pod politikou Vladimira Putina dokáže své zahraničněpolitické cíle prosazovat mnohem sebevědoměji. Tato asertivita a rétorika silné zahraniční politiky je však zacílena na domácí publikum tak, aby byl nadále

⁹⁵ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

⁹⁶ Kratochvíl, P. – Tichý, L. (2012). Diskurz Evropské unie o energetických vztazích s Ruskem. *Politologický časopis 2/12* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity).

⁹⁷ Kulhánek, J. (2006). Russia and Near Abroad. Past and Present. *Asociace pro mezinárodní otázky* (<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-RP-2006-121.pdf>, 15. 2. 2017).

⁹⁸ Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

podporován Putinův režim a mohl být udržen dojem Ruska v mezinárodním obležení.⁹⁹ Polský filozof a sociolog Paweł Rojek považuje současnou ruskou politiku za odpovídající zásadám postimperialismu a insularismu (osamocení). Dle jeho analýzy se Putin soustředí na vnitřní posílení režimu, spíše než na budování impéria a expanzi.¹⁰⁰ Shrneme-li výše popsané bilaterální vztahy Ruska s dalšími aktéry, zjistíme, že Ruská federace nemá v současném mezinárodním systému žádného silného spojence. Putinovi se tedy podařilo vybudovat roli Ruska coby významného aktéra, z izolace však není ještě zcela vymaněno. Loajální, nikoliv však silné, spojence lze nalézt právě ve středoasijských režimech, které jsou na Rusko upoutány jednak skrze ekonomickou závislost a jednak politickou provázaností.

4 KAZACHSTÁN V RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Pomineme-li Ruskou federaci, je Kazachstán největším státem, který vznikl po rozpadu SSSR. Nezávislost vyhlásil jako poslední, a to až v prosinci 1991.¹⁰¹ Jeho velká rozloha a poloha z něho dělá geostrategicky velmi významné území, jelikož sdílí hranici jak s Ruskem (ta je až 7 000 km dlouhá), tak s Čínskou lidovou republikou, třemi dalšími středoasijskými republikami a v neposlední řadě má přístup ke Kaspickému moři. Vztahy s Kazachstánem jsou jednou z priorit ruské zahraniční politiky již od rozpadu Sovětského svazu a z této priority se za celou dobu neupustilo, ba naopak. Hlavní důvody ruských snah o intenzivní spolupráci jsou tyto: vůbec nejpočetnější etnický ruský komunita ze všech států SNS, významné zásoby zemního plynu a ropy, které se nalézají v ložiscích Kaspického moře a v neposlední řadě geostrategická poloha Kazachstánu, která pro Rusko představuje koridor do ostatních zemí Střední Asie.¹⁰²

Následující analýzu rozčlením do třech podkapitol: politických, ekonomických a bezpečnostních vztahů Ruska a Kazachstánu. V každé podkapitole bych rána zmínila ty události, o kterých si myslím, že měly pro vzájemné vztahy obou států význam a došlo díky nim k nějakému dalšímu vývoji. Jak v následující analýze uvidíme, režimy Ruské federace a Kazachstánu jsou silně propojené, a to v podstatě ve všech třech dimenzích.

⁹⁹ Kulhánek, J. (2006). *Russia and Near Abroad. Past and Present. Asociace pro mezinárodní otázky* (<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-RP-2006-121.pdf>, 15. 2. 2017).

¹⁰⁰ Rojek, P. (2015). *Rusko: Prokletí impéria: Zdroje ruského politického chování* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

¹⁰¹ Moore, J. (2014). Vladimir Putin Continues Soviet Rhetoric by Questioning Kazakhstan's 'Created' Independence. *IBT Times* (<http://www.ibtimes.co.uk/vladimir-putin-continues-soviet-rhetoric-by-questioning-kazakhstans-created-independence-1463460>, 30. 11. 2016).

¹⁰² Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

Přesto se však pokusíme zjistit, zda jsou v nějaké oblasti vztahy intenzivnější, abychom tento výsledek mohli zohlednit při odpovědi na výzkumnou otázku.

4.1 POLITICKÉ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU

Nursultan Nazarbajev nejprve působil jako první tajemník nejvyššího sovětu v Kazachstánu, od roku 1990 pak jako prezident Kazašské SSR. V prosinci 1991 se již v nezávislém Kazachstánu konaly první prezidentské volby, ve kterých Nazarbajev zvítězil.¹⁰³ Ačkoliv již před rozpadem Sovětského svazu byl zastáncem nového spolenectví s Ruskem,¹⁰⁴ během prvního roku v novém úřadu se Nazarbajev soustředil na myšlenku úzkých vazeb se zbytkem euroasijského prostoru. Tak zvaná „eurasijská integrace“ neznamena odsklon od Ruska, znamena však, mimo jiné, nedovolit Rusku rozhodovat o osudu samostatného Kazachstánu. Jednalo se tedy o vyvážený odstup – ne příliš blízko, ani příliš daleko Rusku.¹⁰⁵ I přesto, že byl vznik nového státu klidný a šel poměrně hladce, potýkal se na začátku Kazachstán s několika problémy: politickou a ekonomickou závislostí na Rusku, nedostatečným lidským potenciálem, slabým státním aparátem, slabě rozvinutým pocitem národní identity a početnou ruskou menšinou na svém území.¹⁰⁶

Za počátky diplomatických vztahů mezi Ruskou federací a Kazachstánem lze považovat rok 1992. Od tohoto roku bylo podepsáno na 300 bilaterálních smluv, jejichž rámec vychází ze Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci z 25. května 1992.¹⁰⁷ V červenci roku 1998 podepsali prezident Boris Jelcin a Nursultan Nazarbajev v moskevském Kremlu Smlouvu o věčném přátelství a spolupráci, která je zaměřená na 21. tisíciletí a v deváté dekádě 20. století patří mezi významnější mezníky vývoje vzájemných vztahů. Nutno podotknout, že je tato smlouva dodnes velmi dobře fungující.¹⁰⁸

4.1.1 POLITICKÉ VZTAHY PO NÁSTUPU VLADIMIRA PUTINA

Po nástupu prezidenta Putina zaujala ruská vláda razantnější přístup vůči celé této oblasti za účelem posílit zde ruský vliv, který v posledních několika letech ztelně ochabl. Například pro upevnění pozice v sektoru Kaspického moře nechal Putin vytvořit

¹⁰³ Olcott, M. B. (2010). *Kazakhstan: Unfulfilled Promise* (Washington, D.C.: Oakland Street Publishing).

¹⁰⁴ *Stratfor* (2016). Blurring the Lines of Kazakhstan-Russia Relations (<https://www.stratfor.com/analysis/blurring-lines-kazakhstan-russia-relations>, 12. 3. 2017).

¹⁰⁵ Gleason, G. (2009). Russia and Central Asia's Multivector Foreign Policies. In: Wegren, S. K. – Herspring, D. R., *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers).

¹⁰⁶ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁰⁷ *The Embassy of the Russian Federation*. Russia-Kazakhstan (http://www.rfembassy.kz/eng/lm/dvustoronnie_otnosheniya/rossiya-kazakhstan/, 12. 3. 2017).

¹⁰⁸ Yermukhamet, Y. (1998). Rusko-kazachstánské vztahy v současné etapě – politicko-ekonomický aspekt. *Mezinárodní vztahy* 1998/4.

funkci tzv. zmocněnce pro kaspický prostor, který koordinuje ruské zájmy a působení v této oblasti. Politický tlak, kterým Rusko působilo na celý region Střední Asie, po nástupu Putina plošně zesílil, avšak o něco výrazněji zacílil právě na Kazachstán. Jednak šlo o významného ekonomického spoluhráče a navíc svoji přítomností mohlo Rusko začít vyvažovat vliv USA, které tou dobou působily v Uzbekistánu.¹⁰⁹

Počínání prezidenta Nazarbajeva a následné reakce Vladimira Putina na přelomu tisíciletí je velmi zajímavé sledovat. Přestože se Rusko vždy snažilo udržet Kazachstán v co nejtěsnějším sevření svého vlivu, nemělo na to vždy dostatečné finanční prostředky. Možností, jak mít stále pod kontrolou kazašské dopravní koridory a ropovody, bylo zabraňovat výstavbě alternativních tras pro přepravu kazašské ropy. Pro tyto účely neváhala Moskva využít i archivních záznamů KGB, které prezidenta Nazarbajeva dostatečně zdiskreditovaly, když svoji pozornost začal obracet na Spojené státy americké. Změna přišla po 11. září 2001, kdy i Kazachstán nabídl své území protiteroristickým koaličním silám. V tu dobu se spolupráce mezi Západem a Kazachstánem začala svižným tempem rozvíjet, ale vždy pragmatický Putin zvýšil politický tlak prostřednictvím početné ruské menšiny v Kazachstánu. Objevily se otevřené myšlenky na separaci těchto území a jejich anexe Ruskem. Dalším krokem Moskvy pak byla podpora radikalismu kazašské opozice, která však nebyla natolik silná, aby destabilizovala vnitropolitickou situaci.¹¹⁰

Významným politickým, ekonomickým i bezpečnostním krokem již za vlády prezidenta Putina bylo samozřejmě založení Šanghajske organizace pro spolupráci v červnu 2001, o které bylo pojednáno formou samostatné podkapitoly výše v práci. Spolupráce byla, mimo jiné, motivována i společným postupem proti separatistickým hnutím uvnitř regionu, což prohloubily i teroristické útoky 11. září 2001. Organizace se stala plně funkční až v roce 2004, kdy byl vytvořen její první oficiální rozpočet.¹¹¹ Kazachstán spatřuje v členství v organizaci zejména tyto výhody: ŠOS nastavila zásady pro užívání jaderného arzenálu, pomohla s vypořádáním územních otázek a tím pomohla k zajištění regionální bezpečnosti, funguje na principech rovnocenného partnerství, neustále pomáhá budovat úzkou hospodářskou, sociální a kulturní spolupráci a podporuje tak komplexní a vyvážený hospodářský růst členských států, na který je úzce navázána zvyšující se životní úroveň obyvatel členských států.¹¹² Kromě Šanghajske organizace spolupráce spojuje Kazachstán a Rusko bezpočet bilaterálních

¹⁰⁹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹¹⁰ Pikulina, M. (2003). Russia in Central Asia: Third Invasion – An Uzbek View. *Conflict Studies Research Centre* (https://www.files.ethz.ch/isn/92520/03_May_3.pdf, 18. 3. 2017).

¹¹¹ Waisová, Š. (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

¹¹² Makatay, D. (2014). SCO (Shanghai Cooperation Organization) and Kazakhstan. *Prezi* (<https://prezi.com/wx-hmpkcdc9r/sco-shanghai-cooperation-organization-and-kazakhstan/>, 15. 3. 2017).

smluv i unií, z těch nejdůležitějších například Celní unie od roku 2010¹¹³ a Eurasijská hospodářská unie fungující od roku 2014, která bude předmětem jedné z příštích podkapitol.

4.1.2 SNAHY KAZACHSTÁNU O INTEGRACI SE STŘEDOASIJSKÝM REGIONEM A NEZÁVISLOST NA RUSKU

Kazachstán je též proslulý svými snahami o regionální integraci, zejména pak idejemi Středoasijských svazů, které mají za cíl v rámci regionu upevnit prestiž a postavení jak Kazachstánu, tak i samotné osoby jeho prezidenta Nazarbajeva. Kazachstán je totiž stále nejpevněji napojen na svazovou infrastrukturu a postupuje tedy zcela opačným směrem než například Turkmenistán či Uzbekistán, které do značné míry vedly protiintegrační politiku.¹¹⁴ Přes veškerou provázanost s Ruskem (ať už v infrastruktuře, vojenské sféře nebo politice, o které jsem pojednávala výše), ze které se Kazachstánu za celých 26 let nepodařilo vymanit, je prezident Nazarbajev dále vystavován negativnímu politickému tlaku ze strany prezidenta Putina. Důvodem k obavám v posledních několika měsících může být výrazný zásah Ruska do zahraniční politiky Kazachstánu. Důvodem těchto kroků je snaha Kremlu upevnit svůj vliv v zemích strategického partnerství v souvislosti s událostmi na Krymu. Kazachstán se tak vcelku oprávněně obává o svoji mnohovektorovou zahraniční politiku, kterou se snaží prosazovat již od získání nezávislosti.¹¹⁵ Tyto obavy posílily výroky prezidenta Putina ze srpna 2014, ve kterých prohlásil, že „Kazachstán nikdy neměl státnost a stát z něj uměle vytvořil až prezident Nazarbajev“. Přestože výraznější než slovní odpor by bylo od prezidenta Nazarbajeva, řekněme, minimálně nerozumné, spíše riskantní, vyvolalo toto prohlášení diplomatické dusno mezi oběma státníky i nevoli mezi kazašským lidem.¹¹⁶

4.1.3 OCHRANA RUSKÝCH MINORIT V KAZACHSTÁNU COBY NÁSTROJ RUSKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY

Posledním významným aspektem, který bych v této podkapitole ráda zmínila a který může do budoucna ovlivnit kazašsko-ruské vztahy (a tato obava narůstá zejména po událostech na Ukrajině), je velmi početná ruská menšina žijící v severní a východní části Kazachstánu. Nová ruská zahraniční politika ihned po rozpadu východního bloku

¹¹³ Marková, O. (2001). Celní unie (Ruská federace – Bělorusko – Kazachstán) – aktuálně. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* (<http://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/mezinarodni-obchod-dle-teritorii/zeme-sns-a-dalsi-zeme/celni-unie-ruska-federace---belorusko---kazachstan---aktualne--87124/>, 17. 3. 2017).

¹¹⁴ Horák, S. (2009). *Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí?* In: Waisová, Š. a kol.: Regionální integrační procesy (Plzeň: Aleš Čeněk).

¹¹⁵ Varkočová, M. (2014). Kazachstán a Rusko: nezáviděníhodná pozice. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/kazachstan-a-rusko-nazavidenihodna-pozice>, 28. 11. 2016).

¹¹⁶ Dolgov, A. (2014). Kazakhs Worried After Putin Questions History of Country's Independence. *The Moscow Times* (<https://themoscowtimes.com/articles/kazakhs-worried-after-putin-questions-history-of-countrys-independence-38907>, 30. 11. 2016).

deklarovala právo na ochranu ruských diaspor v postsovětských zemích.¹¹⁷ Jak se dobře známo, ochrana ruské minority (zejména ve státech postsovětského prostoru) slouží jako jeden z nástrojů ruské zahraniční politiky již od začátku 90. let.¹¹⁸ S nástupem prezidenta Putina přichází intenzivnější přístup i k této oblasti, což je patrné i z podpory separačních tendencí v případě potřeby uvedené výše v kapitole. V roce 2001 Putin vydává Koncepti podpory krajanů v zahraničí Ruskou federací v současné době. Tento dokument obsahuje, mimo jiné, definici krajana, apeluje na ochranu jejich práv a vůbec poprvé popisuje mechanismy k dosažení deklarovaných bodů.¹¹⁹ Za hranicemi Ruska zůstalo na začátku 90. let přibližně 25 milionů Rusů.¹²⁰ Dodnes tvoří Rusové v příhraničních oblastech převážnou část populace, což je dědictvím z uspořádání Sovětského svazu. Do současnosti je ruská menšina zohledňována při tvorbě kazašské zahraniční i domácí politiky a otázka rusky mluvícího obyvatelstva se stala legitimním zájmem Ruska o situaci.¹²¹

Při sčítání lidu v roce 2009 tvořila ruská menšina 23,7% celkového počtu kazašského obyvatelstva. V dubnu 2016 toto číslo mírně kleslo na 21,8% obyvatel, kteří se hlásí k ruské národnosti, což je však stále bezmála 3 700 000 z celkových 17 860 000 obyvatel Kazachstánu.¹²² Že je otázka ruských minorit stále citlivá, dosvědčuje skutečnost, že ochrana ruských občanů se stala jedním z oficiálních důvodů války v Gruzii v roce 2008¹²³ i nedávné anexe Krymu v roce 2014.

4.2 EKONOMICKÉ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU

Kazachstán je bohatý na nerostné suroviny, o čemž svědčí skutečnost, že je největším světovým producentem uranu. Jeho světová produkce uranu se sice stále mění, vždy se však jedná o velmi vysoká čísla: v roce 2009 stoupla světová produkce na 28%, o rok později na 33%, největší skok pak nastal v roce 2014 na 41% a v roce 2015 se produkce mírně snížila na 39%. Vzhledem k výše uvedeným výsledkům se kazašská vláda zavázala k vysoké míře vývozu uranu i v budoucích letech.¹²⁴ I přes takovouto produkci uranu je

¹¹⁷ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹¹⁸ Leichtová, M. (2012). Ruská minorita v postsovětském prostoru jako nástroj zahraniční politiky Ruské federace. *Slovanský přehled* 2012/1-2.

¹¹⁹ Jakunin, V. I. – Sulakšin, S. S. – Bagdasarjan, V. E. (2013). *Gosudarstvennaja palitika vyvoda Possiji iz demografičeskovo krizisa* (Moskva: Centr problemnovo analiza gosudarstvenno-upravlenčeskovo projektirovanija).

¹²⁰ Šanc, D. (2011). *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).

¹²¹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹²² *Ministry of national economy of the Republic of Kazakhstan. Committee and statistics* (http://www.stat.gov.kz/faces/homePage?_afLoop=17665067456654903#%40%3F_afLoop%3D17665067456654903%26_adf.ctrl-state%3Dmxnlldpx6_67, 12. 3. 2017).

¹²³ Šanc, D. (2011). *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).

¹²⁴ *World Nuclear Association* (2017). Uranium and Nuclear Power in Kazakhstan (<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/kazakhstan.aspx#UayAdpVXI65>, 21. 3. 2017).

největším ekonomickým odvětvím Kazachstánu těžba ropy a zemního plynu a právě to jsou komodity, které propojují kazašskou a ruskou ekonomiku.¹²⁵ I přes ekonomický propad v 90. letech zůstalo Rusko důležitým, ne-li nejdůležitějším, aktérem v geopolitice Střední Asie a hlavním ekonomickým partnerem většiny středoasijských zemí.¹²⁶

4.2.1 ROPNÝ PRŮMYSL KAZACHSTÁNU VE VZTAHU K RUSKU

Kazachstán disponuje největšími zásobami ropy ve středoasijském regionu a v dobách Sovětského svazu výraznou měrou uspokojoval energetické potřeby ostatních zemí SSSR. Ropa z Kazachstánu byla však v rámci Sovětského svazu zpracovávána na ruském území, proto jedním z prvních kroků Kazachstánu coby nezávislé republiky byla příprava na možnosti vlastní rafinace a vývozu ropy na světový trh. Kazašská ekonomika se na začátku nepotýkala pouze s limitačními zásahy Ruské federace, ale také se slabým státním aparátem, nedostatečným množstvím kvalifikované pracovní síly a kapitálu. Ruská federace již od začátku svého vzniku vyvíjela silný politický tlak, aby mohla participovat na veškerých připravovaných projektech ještě dříve, než Kazachstán stihne nalákat jiné zahraniční investory. Aby Kazachstán mohl vyvážet ropu na světové trhy a Kreml neztratil kontrolu nad kazašským ropným průmyslem, začala kazašská ropa dále do světa proudit výhradně ruskou sítí ropovodů.¹²⁷ Změna přišla až na konci roku 2005, kdy byl slavnostně otevřen první ropovod nevedoucí přes ruské území, nýbrž rovnou do západočínské provincie Sin-Ťiang.¹²⁸ V roce 2009 byl pak dokončen další ropovod spojující Kazachstán a Čínu v úseku Kenkiyak-Kumkol.¹²⁹

Zcela ovládnout ropný a plynový průmysl v Kazachstánu se však Rusku nepovedlo. Ropné oblasti v Kazachstánu (zejména *Tengiz*, šesté největší ropné pole světa) se staly předmětem zájmu mnoha zahraničních společností. V roce 1993 byl založen kazašsko-americký podnik *TengizChevroil*. V roce 1997 do podniku vstoupily další společnosti a začaly odkupovat akcie. V současnosti vedou z Kazachstánu do Ruska tři ropovody,

¹²⁵ *KazBao* (2016). Oil and Gas Industry in Kazakhstan (<http://kazbao.com/en/358-oil-and-gas-industry-in-kazakhstan/>, 21. 3. 2017).

¹²⁶ Horák, S. (2001). Geopolitika Střední Asie. *Mezinárodní politika* 5/2001 (<http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2001/MP052001.pdf>, 15. 3. 2017).

¹²⁷ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹²⁸ *People's Daily Online* (2006). Kazakhstan-China oil pipeline to open in May (http://en.people.cn/200602/27/eng20060227_246399.html, 15. 3. 2017).

¹²⁹ *Your Oil and Gas News* (2009). CNPC announces Kenkiyak-Kumkol section of Kazakhstan-China Oil Pipeline becomes operational (http://www.youroilandgasnews.com/cnpc+announces+kenkiyak-kumkol+section+of+kazakhstan-china+oil+pipeline+becomes+operational_35798.html, 15. 3. 2017).

kterými proudí téměř 90% ropy směřující do Evropy. Rusko tímto postupem může stále korigovat množství vytěžené ropy a její výkupní cenu.¹³⁰

4.2.2 OSTATNÍ ENERGETICKÝ PRŮMYSL KAZACHSTÁNU VE VZTAHU K RUSKU

Co se týče dobývání kazašského plynu, nejatraktivnější je oblast *Karačaganak*, kde od roku 1997 působí nadnárodní koncerny. V rámci kazašsko-ruského obchodu se zemním plynem je nejdůležitější podnik *KazRosGaz* založený v roce 2003, který zajišťuje export kazašského plynu přes území Ruské federace.¹³¹ Od roku 2016 začíná Kazachstán těžit ropu také v nové oblasti *Kašagan*.¹³² Ta je situována při severním pobřeží Kaspického moře a rozkládá se přibližně na 5500 km². Jedná se však o těžební oblast, ve které se Ruská federace nijak neangažuje,¹³³ proto je zde zmíněna pouze jako největší ropný objev za posledních 30 let (údaj z roku 2003).¹³⁴

Sporem, kterým si rusko-kazašská ekonomika prošla již na začátku devadesátých let, a který bych v souvislosti s předešlým odstavcem ráda krátce zmínila, byl spor o těžbu ze dna Kaspického moře. Zejména po nálezů obrovských nalezišť energetických surovin na jeho dně se začalo řešit, kudy povede hranice mořského dna. Po téměř deseti letech byl spor v roce 2002 vyřešen a byla podepsána dohoda o rozdělení části dna Kaspického moře mezi Kazachstán a Ruskou federaci.¹³⁵ V dodatkovém protokolu k této dohodě byly stanoveny přesné souřadnice pomyslných hranic a byla zde obsažena obecná ustanovení pro využívání kaspických ropných polí.¹³⁶ Otázka rozdělení této vodní plochy a jejího dna mezi všech pět sousedních států (Ázerbajdžán, Írán, Ruská federace, Kazachstán, Turkmenistán) však ještě zcela vyřešena není. Ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov na setkání v červenci 2016 řekl, že doufá v podepsání Úmluvy o právním postavení Kaspického moře nejdéle v polovině roku 2017. Se stejnou nadějí se vyjádřil i kazašský premiér Karim Massimov. Pětice států je však stále rozdělena na dvě skupiny s protichůdnými názory: Rusko, Kazachstán a Ázerbajdžán zastávají procentuální dělení dle délky pobřežních oblastí, zatímco Írán spolu

¹³⁰ Just, J. (2007). Souboj o Kazachstán. *Blog.Respekt.cz* (<http://just.blog.respekt.cz/souboj-o-kazachstan/>, 28. 11. 2016).

¹³¹ Just, J. (2007). Souboj o Kazachstán. *Blog.Respekt.cz* (<http://just.blog.respekt.cz/souboj-o-kazachstan/>, 28. 11. 2016).

¹³² *Investiční web* (2016). Kazachstán oficiálně zahájil těžbu ropy a plynu v gigantickém poli Kašagan (<http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2016/10/23/kazachstan-oficialne-zahajil-tezbu-v-gigantickem-poli-kasagan/>, 28. 11. 2016).

¹³³ Yenikeeff, S. M. (2008). Kazakhstan's Gas: Export Markets and Export Routes. *Oxford Institute for Energy Studies* (<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG25-KazakhstansgasExportMarketsandExportRoutes-ShamilYenikeeff-2008.pdf>, 18. 3. 2017).

¹³⁴ Johnston, D. (2003). *International Exploration Economics, Risk, and Contract Analysis* (Oklahoma: PennWell).

¹³⁵ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹³⁶ Janusz-Pawletta, B. (2014). *The Legal Status of the Caspian Sea: Current Challenges and Prospects for Future Development* (Berlin: Springer).

s Turkmenistánem zastávají rovnoměrné dělení po dvaceti procentech,¹³⁷ které by jim zajistilo větší plochu dna.

Od roku 2006 představitelé Ruské federace a Kazachstánu jednali o novém podniku v Orenburgu zpracovávajícího kazašský zemní plyn. Diskuze se točily převážně okolo podmínek pro nákup plynu z již zmíněné oblasti *Karačaganak*. Po podepsání smlouvy o dodávkách plynu v květnu 2010 ruský ministr energetiky a minerálních zdrojů Baktykozha Lamukhtambetov prohlásil, že 1000 metrů krychlových kazašského plynu bude do Ruska doručován za méně než 145 amerických dolarů,¹³⁸ což je menší než poloviční částka tzv. „evropských cen“ kazašského plynu.¹³⁹ Rusko-kazašská spolupráce v Orenburgu započatá v roce 2007 stále pokračuje a ruská společnost *Gazprom* zde působí dodnes, přičemž z celé této spolupráce výrazně profituje.¹⁴⁰

4.2.3 EURASIJSKÁ HOSPODÁŘSKÁ UNIE

Obecně lze říci, že Kazachstán je tahounem ekonomiky regionu Střední Asie. Je z tohoto regionu nejbohatší a nejrozvinutější. Během přelomu dvacátého a jednadvacátého století bylo možné pozorovat neustálý ekonomický růst, který se však přibližně v polovině roku 2014 začíná zpomalovat. Důvod je prostý: Kazachstán je stále ekonomicky úzce navázán na Rusko, jež je jeho hlavním vývozním trhem. Proto se i Kazachstánu dotýkají sankce, které byly na Rusko po anexi Krymu a jeho celkovém počínání v mezinárodním systému uvaleny.¹⁴¹

Nejvýznamnějším krokem, který byl v posledních několika letech učiněn v rámci rusko-kazašských ekonomických vztahů, bylo podepsání Euroasijské hospodářské unie mezi Kazachstánem, Ruskem a Běloruskem. Smlouva zakládající tuto unii byla podepsána na konci května roku 2014,¹⁴² jejímu podpisu však předcházela téměř tříletý proces. Přestože jistý návrh na založení Euroasijského svazu předložil prezident Nursultan Nazarbajev již v roce 1994,¹⁴³ ke konkrétnějším rozhovorům začalo docházet

¹³⁷ Kucera, J. (2016). Is the Caspian Sea Dispute Finally About to be Resolved? *EurasiaNet* (<http://www.eurasianet.org/node/79761>, 15. 3. 2017).

¹³⁸ *Sputnik News* (2007). Russia, Kazakhstan agree to set up gas processing JV in S.Urals (<https://sputniknews.com/business/2007051065243376/>, 17. 3. 2017).

¹³⁹ Pannier, B. (2008). Central Asia: Gazprom Deal Imperils Hopes For Trans-Caspian Pipeline. *Johnson's Russia List* (<http://www.russialist.org/archives/2008-58-28.php>, 17. 3. 2017).

¹⁴⁰ *Gazprom* (2016). Gazprom Dobycha Orenburg (<http://www.gazprom.com/about/subsidiaries/list-items/gazprom-dobycha-orenburg/2016/>, 16. 3. 2017).

¹⁴¹ Varkočová, M. (2014). Kazachstán a Rusko: nezáviděníhodná pozice. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/kazachstan-a-rusko-nazavidenihodna-pozice>, 28. 11. 2016).

¹⁴² Casey, M. (2014). Vladimir Putin's Impotent Eurasian Union. *Foreign Policy* (<http://foreignpolicy.com/2014/06/05/vladimir-putins-impotent-eurasian-union/>, 22. 2. 2017).

¹⁴³ Kilner, J. (2011). Kazakhstan welcomes Putin's Eurasian Union concept. *The Telegraph* (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>, 22. 2. 2017).

až v roce 2011, kdy se iniciativy chopil Vladimir Putin, tehdy z pozice premiéra.¹⁴⁴ 18. listopadu téhož roku prezidenti Dmitrij Medveděv, Alexandr Lukašenko a Nursultan Nazarbajev na důkaz přechodu do další fáze integrace podepsali deklaraci o založení Eurasijského ekonomického svazu do roku 2015. V této deklaraci jsou ukotveny hlavní body další integrace: společný trh zboží, služeb, kapitálu a pracovních sil, soudržný průmysl, doprava, energetika a zemědělská politika.¹⁴⁵ Dohoda o Euroasijské hospodářské unii byla podepsána 29. května 2014 v Astaně,¹⁴⁶ v platnost vstoupila 1. ledna 2015. O den později, 2. ledna, do unie oficiálně vstoupila Arménie a 6. srpna téhož roku Kyrgyzstán.¹⁴⁷

Fungující hospodářská unie hrála velkou roli po uvalení kritik a sankcí proti Rusku po anexi Ukrajiny v roce 2014. Státy, které jsou stále takto „svázané“ s Ruskou federací budí dojem, že je ruský režim podporován některými dalšími aktéry mezinárodního systému. Zároveň se Rusku daří zmírnit následky uvalených sankcí, které spolu s ním nesou i ostatní členské státy a jejich dopad na ruskou společnost a ekonomiku tedy není tak markantní.¹⁴⁸ Ekonomická aktivita v Kazachstánu byla ke konci roku 2016 nejsilnější za poslední dva roky. Tento nárůst je vázán především na zvýšení produkce zemního plynu a ropy.¹⁴⁹ Neznamená to však, že by Kazachstán nepocítil sankce uvalené na Ruskou federaci. Produkce nerostných surovin stoupá, klesá však jejich cena. Rusko však i za současného stavu nadále zůstává největším odběratelem kazašských nerostných surovin a tedy i jeho nejvýznamnějším ekonomickým partnerem,¹⁵⁰ o čemž jsem pojednávala v úvodu této kapitoly.

4.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY RUSKA A KAZACHSTÁNU

Po rozpadu Sovětského svazu se vedle kontroly kazašského surovinového průmyslu stala pro Rusko stěžejní kontrola nad postsovětským územím pomocí vojensko-bezpečnostních struktur. Kazachstán po rozpadu východního bloku disponoval rozvinutou vojenskou infrastrukturou, materiálem a dokonce i jaderným arsenálem.

¹⁴⁴ Bryanski, G. (2011). Russia's Putin says wants to build "Eurasian Union". *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-russia-putin-eurasian-idUSTRE7926ZD20111003>, 22. 2. 2017).

¹⁴⁵ *President of Russia* (2011). Meeting of the presidents of Russia, Belarus, and Kazakhstan (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/13581>, 23. 2. 2017).

¹⁴⁶ *RIA Novosti* (2014). Dogovor o sozdanii Evrazijskovo ekonomičeskovo sajuza podpisan v Astane (<https://ria.ru/economy/20140529/1009834276.html>, 23. 2. 2017).

¹⁴⁷ *Hospodářské noviny* (2015). Kyrgyzstán se stal pátým členem ruské Euroasijské hospodářské unie (<http://zahranicni.ihned.cz/asie-a-pacifik-cina/c1-64424230-kyrgyzstan-se-stal-patym-clenem-ruske-euroasijske-hospodarske-unie>, 22. 2. 2017).

¹⁴⁸ Varkočová, M. (2014). Kazachstán a Rusko: nezáviděníhodná pozice. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/kazachstan-a-rusko-nazavidenihodna-pozice>, 28. 11. 2016).

¹⁴⁹ Aceves, R. (2017). Economic Snapshot for the CIS Countries. *Focus Economics* (<http://www.focus-economics.com/regions/cis-countries>, 23. 2. 2017).

¹⁵⁰ Ramani, S. (2016). Why Kazakhstan's Alliance with Russia is Stronger than it Looks. *The World Post* (http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/why-kazakhstans-alliance-_b_9434922.html, 23. 2. 2017).

Pro vytvoření nové funkční moderní kazašské armády však chyběl vlastní zbrojní průmysl a ozbrojené síly.¹⁵¹

Za první impuls rusko-kazašských bezpečnostních vztahů může být považována podepsání tzv. Taškentské smlouvy 15. května 1992 představiteli Ruské federace, Kazachstánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu a Arménie. Později k těmto členům přistoupila Gruzie, Bělorusko a Ázerbajdžán.¹⁵² Tato dohoda zahrnovala především politicko-vojenskou a technickou spolupráci, a přestože byla zaměřena primárně na vnější hrozby, hlavní její činností bylo řešení vnitřních problémů postsovětského prostoru. Ještě téhož roku podepsalo Rusko s Kazachstánem bilaterální smlouvu, ve které státy deklarovaly vzájemnou vojenskou pomoc v případě napadení některé ze zúčastněných stran. Tato smlouva však v podstatě nedošla naplnění a vojenská spolupráce začala poměrně rychle utíchat. Bezpečnostní oblastí, která funguje od poloviny 90. let až do současnosti, je společná obrana hraničních oblastí. V roce 1996 dostala tato bezpečnostní sféra konkrétní podobu. Začala fungovat společná letecká i pozemní kontrola, přičemž zejména letecká obrana dodnes zůstává prostorem úzké spolupráce.¹⁵³

Do roku 2011 bylo jen v oblasti obrany a vojensko-technické spolupráce uzavřeno mezi Ruskou federací a Kazachstánem více než 60 bilaterálních smluv, které jsou v dalších letech neustále prohlubovány a doplňovány. Richard Rosseau ve svém článku však upozorňuje na skutečnost, že vojenská spolupráce a bezpečnostní opatření ve středoasijském regionu lze z pohledu Moskvy chápat spíše jako posilování své vlastní strategické politiky. Ta je popsána v zahraničně-politické „Medveděvově doktríně“ z roku 2008 a klade důraz na obnovu ruské privilegované sféry vlivu v postsovětském prostoru. Vojenskou integrací a kooperací tak Rusko upevňuje svoji roli euroasijské velmoci a zabraňuje šíření vlivu NATO do těchto oblastí.¹⁵⁴

4.3.1 SPOLEČNÝ BOJ PROTI RADIKALISMU A EXTREMISMU

Zaměříme-li se na bezpečnostní problémy posledních let až do současnosti, kromě výše zmíněné, spíše již preventivní, kontroly hraničních pásem je nutné sem zahrnout boj proti radikalismu a extremismu. Kazachstán díky svojí rozloze sousedí s mnoha státy a blízkost Afghánistánu a Íránu z něj činí rizikové území a eskaluje význam tohoto

¹⁵¹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁵² Litera, B. (1998). *Společenství nezávislých států – vývoj a stav spolupráce*, In: Litera, B. – Švec, L. – Wanner, J. – Zilynskyj, B.: *Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

¹⁵³ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁵⁴ Rousseau, R. (2011). Kazakhstan's Strategic and Military Relations with Russia. *Diplomatic Courier* (<http://www.diplomaticcourier.com/kazakhstan-s-strategic-and-military-relations-with-russia/>), 18. 3. 2017).

problému.¹⁵⁵ Stejně tak, jako je region Střední Asie označován za „ideální“ místo pro rozvoj radikálních islamistických hnutí. Z těchto důvodů se na tuto oblast začaly po září 2001 soustředit americké jednotky.¹⁵⁶ Americkou vládou je vytvořen a sponzorován *Central Asian Battalion* (CENTRASBAT), jehož se účastní Kazachstán, Rusko, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Ukrajina, Turecko, Gruzie, Velká Británie, Ázerbajdžán a Mongolsko. Cílem je zlepšit interakce mezi středoasijskými zeměmi v poskytování humanitárních a mírových operací a cvičit vojenské velení, řízení a logistiku v nadnárodním rámci.¹⁵⁷

Boji proti radikalismu a extremismu ve Střední Asii se intenzivně věnuje i Šanghajská organizace pro spolupráci. V roce 2003 proběhlo první společné vojenské protiteroristické cvičení kódované jako „Coalition 2003“. Jednalo se o první cvičení svého druhu v rámci ŠOS a také první mnohostranné vojenské cvičení, na kterém se podílela i Čínská lidová republika. Následovalo mnoho podobných cvičení, většinou nesoucí název „Peace mission“ a doplnění dle roku konání (2005, 2007, 2012,...). Na všech těchto protiteroristických misích se podílelo Rusko, Čína a státy středoasijského regionu. Výjimku tvořil pouze Turkmenistán,¹⁵⁸ a to zejména kvůli své politice neutrality, o které bude pojednáno v jedné z příštích kapitol.

Pro Kazachstán se začal stávat radikálně motivovaný terorismus hrozbou přibližně „až“ v letech 2010-2011, kdy začalo docházet k mnoha teroristickým činům ze strany radikálních skupin. Kazašská vláda v reakci na tyto události přijala nový zákon výrazně regulující fungování náboženských organizací, což byl oproti dřívějšímu, poměrně liberálnímu, přístupu k náboženskému životu v zemi, velký zlom. Za rozmach radikálního islamismu ve Střední Asii mohlo zejména nedostatečné vzdělávání místních obyvatel o zásadách islámu coby náboženského směru. Většinu těchto stoupenců byla představa islámu vštěpována radikalisty a neexistovala zde žádná alternativa náboženského vzdělávání. I tomuto začala kazašská vláda předcházet poskytováním snadno přístupných a kvalitních informací o islámu.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Mori, S. – Taccetti, L. (2016). Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia. *European Institute for Asian Studies* (http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/04/EIAS_Briefing_Paper_2016_Mori_Taccetti_Central_Asia.pdf, 17. 3. 2017).

¹⁵⁶ Karasik, T. (2016). Kazakhstan: At the Crossroads of Security. *U.S. News* (<https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-05/kazakhstan-a-security-pivot-between-russia-and-china>, 24. 2. 2017).

¹⁵⁷ *GlobalSecurity. Org.* CENTRASBAT (<http://www.globalsecurity.org/military/ops/centrasbat.htm>, 23. 2. 2017).

¹⁵⁸ DuMingming, Z. Q. (2013). Backgrounder: China-Russia joint military exercises since 2003. *English.people.cn* (<http://en.people.cn/90786/8313722.html>, 17. 3. 2017).

¹⁵⁹ Zhussipbek, G. (2013). *Religious Radicalism in Central Asia* (Washington, D.C.: Rethink Institute), online na: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=308111088105096097092004001105097007054027040080070045096086028073000067126122012002126026116029049096000076016080090113105103016036036048035081100114094022080071068022023075002116126101105124091003112027091080004091024066125120086116083106093116101115&EXT=pdf>, 17. 3. 2017).

Střední Asie však v posledních několika letech začíná bojovat s novou vlnou politického extremismu, a to zejména v souvislosti se stažením západních sil z Afghánistánu. S koncem roku 2014 byla ukončena mise ISAF, došlo ke stažení vojsk NATO a ve Střední Asii opět došlo k silnému oživení násilného extremismu, pramenícího zejména z oblastí venkova, kde jsou lidé nespokojeni s financováním sociálních služeb a nedostatkem hospodářských a politických vyhlídek.¹⁶⁰ V boji proti těmto skupinám a skupinám, které se mohou skrztve jižní státy Střední Asie přelít až do Heartlandu, si vždy pragmatický Putin uvědomuje, jak reálnou hrozbu islámský radikalismus představuje. Jsou však autoři (namátkou Edward Lemon), kteří posílení ruské armády podél Afghánských hranic považují za geopolitický tah zaobalený do bezpečnostních opatření.¹⁶¹ Tuto teorii podporuje i Slavomír Horák, který upozorňuje, že právě Kazachstán má ze všech středoasijských států nejlépe střeženou a zabezpečenou jižní hranici, kterou je možno kdykoliv uzavřít, a nebezpečí radikalismu tedy hrozí spíše zevnitř státu.¹⁶²

4.3.2 ROLE RUSKA V MODERNIZACI KAZAŠSKÉ ARMÁDY

Jak bylo řečeno již na začátku podkapitoly o vzájemných bezpečnostních vztazích, Kazachstán ihned po svém vzniku bojoval s nedostatkem zbrojního průmyslu a vlastních ozbrojených sil. Výrazným problémem, se kterým se nový stát potýkal, byl nepoměr mezi jeho velkou rozlohou a poměrně nízkou populací. Těsně před rozpadem SSSR Kazaši tvořily pouze 39,7% celé populace. Zbylá procenta tvořily menšiny,¹⁶³ na jejichž loajalitu nešlo plně spoléhat. V roce 1992 Kazachstán přijal třístupňovou obrannou doktrínu, která deklaruje vytvoření administrativních, velících a podpůrných organizací ještě během téhož roku, restrukturalizaci polních sil v letech 1993 až 1996 a modernizaci procesu vytvoření plně profesionální armády do roku 2000. V lednu 1995 podepsal Kazachstán spolu s Ruskou federací dohodu o vytvoření jednotných ozbrojených sil a popřel tvrzení, že se jedná o zásah do jeho státní suverenity. Nazarbajev tuto dohodu naopak přirovnal k Varšavské smlouvě a NATO coby zvláštní formu jednotné ozbrojené síly. Ve stejné době se Rusko ujalo odpovědnosti za obranu společných hranic, což v praxi znamenalo hranici s Čínou.¹⁶⁴ Tento krok mezi Ruskem a Čínou (potažmo Kazachstánem) byl detailněji popsán v části práce o zárodcích Šanghajské organizace pro spolupráci.

¹⁶⁰ Mori, S. – Taccetti, L. (2016). Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia. *European Institute for Asian Studies* (http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/04/EIAS_Briefing_Paper_2016_Mori_Taccetti_Central_Asia.pdf, 17. 3. 2017).

¹⁶¹ Standish, R. (2015). Putin to Central Asia: Let Daddy Save You From the Islamic State. *Foreign Policy* (<http://foreignpolicy.com/2015/06/11/russia-is-exploiting-fears-of-the-islamic-state-to-grow-its-military-influence-central-asia-isis/>, 16. 3. 2017).

¹⁶² Horák, S. (2013). Střední Asie a Afghánistán po roce 2014. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/stredni-asie-a-afghanistan-po-roce-2014>, 15. 3. 2017).

¹⁶³ *Demoskop Weekly* (2017). (http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php, 17. 3. 2017).

¹⁶⁴ Buyers, L. M. (2003). *Central Asia in Focus: Political and Economic Issues* (New York: Nova Science Publishers).

Rusko sehrálo významnou roli při modernizaci kazašské armády i díky pronájmu kosmodromu Bajkonur, o čemž se chystám pojednávat v následující podkapitole. I na začátku nového milénia bylo Rusko největším vojenským partnerem Kazachstánu. Například v průběhu roku 2000 podstoupilo vojenský výcvik v Rusku 1 200 Kazaků, samozřejmě za ruské náklady. Částečným financováním kazašské armády se Rusko nesnaží kompenzovat pouze pronájem Bajkonuru, ale též pronájmy testovacího centra 4. Kaputin Yar, Sary Shagan a Karaganda, leteckého cvičného střediska Vladimirovka 929, testovací raketové střelnice Emba a radarové stanice Balkaš, která je součástí ruského systému včasného varování.¹⁶⁵

Dalším impulsem, díky kterému se Kazachstán musel obrátit na Ruskou federaci, byl vývoj kazašsko-uzbeckých vztahů v roce 2002. Neodpustím si roli, kterou v této záležitosti sehrála Ruská federace, potažmo prezident Putin, označit za geniální protitah. Ve snahách vyvážit rostoucí vliv Ruska se Kazachstán obrátil na sousední Uzbekistán s nabídkou vytvoření konfederace. Uzbekistán však nebyl připraven na změnu takového rozsahu a návrh se nesetkal s odezvou. Pragmatickému Rusku se vzápětí podařilo učinit veškerá možná opatření pro utlumení kazašsko-uzbeckých vztahů a místo očekávané podpory zdrženlivého Uzbekistánu se v ruském tisku objevily teze, že se Uzbekistán chystá překonat svojí vnitropolitickou situaci zabráním té části kazašského území, která by mu umožnila přístup ke Kaspickému moři. Místo koalice se tedy Kazachstán začal soustředit na obranu proti Uzbekistánu, což vyžadovalo zvýšenou obranu jižní hranice. Na to konto byl Uzbekistán nucen koupit od Ruska několik vojenských vrtulníků a došlo tím ke zvýšení vlivu Ruska v Kazachstánu. Bez nadsázky lze tedy Rusko označit jako dvojího vítěze.¹⁶⁶

Od roku 2013 probíhalo další kolo modernizace, kterou si Kazachstán díky ziskům z rozvíjejícího se energetického bohatství mohl dovolit i přes nutnost dlouhodobé a mohutné finanční investice.¹⁶⁷ Tato modernizace probíhá v podstatě do současnosti a dle *Global Peace Index* je dnes Kazachstán řazen mezi poměrně stabilní země (74. nejbezpečnější stát) s dostatečně rozvinutou armádou.¹⁶⁸ O podílu Ruska na tomto výsledku se však nedá pochybovat.

¹⁶⁵ Zyberk, P. H.: *Kazakhstan: Security & Defence Challenges* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom), dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/92596/02_Sept.pdf, 17. 3. 2017).

¹⁶⁶ Pikulina, M. (2003). Russia in Central Asia: Third Invasion – An Uzbek View. *Conflict Studies Research Centre* (https://www.files.ethz.ch/isn/92520/03_May_3.pdf, 18. 3. 2017).

¹⁶⁷ McDermott, R. (2013). Nazarbayev Promises Modernized Armed Forces in Kazakhstan. *The JAMESTOWN Foundation* (<https://jamestown.org/program/nazarbayev-promises-modernized-armed-forces-in-kazakhstan/>, 17. 3. 2017).

¹⁶⁸ *Institute for Economics & Peace* (2016). 2016 Global Peace Index (http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/06/GPI-2016-Report_2.pdf, 18. 3. 2017).

4.3.3 OTÁZKA BAJKONURU

Samostatnou kapitolu v rámci společných bezpečnostních vztahů (která však úzce souvisí s předešlou podkapitolou o roli Ruska v modernizaci kazašské armády) tvoří kosmická stanice Bajkonur a jí přilehlá oblast. Do bezpečnostní dimenze není zařazena pouze z důvodu účelu této stanice, ale také proto, že opožděné ruské splátky za její pronájem výrazně přispěly k modernizaci ruské armády. Ačkoliv to zní jako paradox, opak je pravdou. Poplatky se staly předmětem několika mezistátních sporů a Rusko tak z nedostatku financí začalo pronájem splácet dodávkami vojenského vybavení, zbraní a bezplatným výcvikem kazašské armády na prestižních ruských vojenských akademiích. Vzniklé závazky to sice ani tak nepokrývá,¹⁶⁹ ale všechny tyto investice pomohly Kazachstánu vybudovat a zmodernizovat jeho armádu.

Do rozpadu Sovětského svazu se Bajkonur nacházel na jeho území a byl tak jeho majetkem. Po rozpadu SSSR se však tento kosmodrom ocitá ve vlastnictví jiného státu a Ruská federace tak složitě jedná o jeho pronájem. V roce 1994 je uzavřena dvoustranná dohoda s platností 20 let,¹⁷⁰ (ačkoliv až v tomto roce Rusko oficiálně uznalo kazašské vlastnictví objektu)¹⁷¹ která jednak nastiňuje budoucí spolupráci v oblasti užívání Bajkonuru a jednak pokládá základy pro působení ruských vojáků na území Kazachstánu.¹⁷² V roce 2010 horní komora kazašského parlamentu ratifikovala smlouvu o prodloužení pronájmu Bajkonuru do roku 2050, která byla podepsána prezidenty Putinem a Nazarbajevem již v roce 2004, kdy skončila platnost smlouvy předešlé. Přestože Kazachstán neustále tlačí na zvýšení ceny pronájmu, Rusko stále platí 115 milionů amerických dolarů za pronájem a 50 milionů za údržbu zařízení.¹⁷³ Snížení ruské závislosti na užívání Bajkonuru by dle plánů Federálního vesmírného programu mělo přijít v roce 2018, kdy by měl být zprovozněn nový kosmodrom Vostočnyj v oblasti Amur s tím, že na rok 2018 je již plánováno několik vesmírných startů. Rusko již do Bajkonuru zdaleka neinvestuje takové prostředky, jak tomu bylo v předchozích dekadách a prostřednictvím agentury *Roskosmos* odkazuje na skutečnost, že všechny ostatní kosmické mocnosti mají své vlastní kosmodromy.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁷⁰ Slobodchikoff, M. O. (2014). *Building Hegemonic Order Russia's Way: Order, Stability, and Predictability in the Post-Soviet Space* (Lanham: Lexington Books).

¹⁷¹ Buyers, L. M. (2003). *Central Asia in Focus: Political and Economic Issues* (New York: Nova Science Publishers).

¹⁷² Slobodchikoff, M. O. (2014). *Building Hegemonic Order Russia's Way: Order, Stability, and Predictability in the Post-Soviet Space* (Lanham: Lexington Books).

¹⁷³ *Space Daily* (2010). Kazakhstan Finally Ratifies Baikonur Rental Deal With Russia (http://www.spacedaily.com/reports/Kazakhstan_Finally_Ratifies_Baikonur_Rental_Deal_With_Russia_999.html, 14. 3. 2017).

¹⁷⁴ *RIA Novosti* (2016). S kosmodroma Vostočnyj v 2018 gadu zaplanirovali 4 kommerčeskich zapust' (<https://ria.ru/science/20160519/1436270418.html>, 15. 3. 2017).

4.4 SHRnutí

Vztahy mezi Kazachstánem a Ruskou federací, potažmo mezi prezidenty obou států, bych zhodnotila jako diplomaticky klidné, ale se znatelným vnitřním napětím. Pro Kazachstán není v současném mezinárodním systému jiná geograficky blízká alternativa.¹⁷⁵ Pro Ruskou federaci jsou stěžejní ekonomické a energetické injekce, které proudí z Kazachstánu. Kroky obou prezidentů jsou pragmatické. Prezident Nazarbajev se v únoru 2016 sešel s ukrajinským prezidentem Petrem Porošenkem a podpořil jej ve snaze zachovat územní celistvost Ukrajiny. Při této příležitosti Nazarbajev připomněl blížící se oslavy kazašské státnosti, a to na protest proti nedávným výrokům Vladimira Putina ohledně nedostatku kazašských dějin, což jsem již zmínila výše v této kapitole. Navzdory těmto diplomatickým provokacím je však myšlenka na politický rozkol Ruska a Kazachstánu v tuto chvíli nereálná. Přestože je Kazachstán významnou zemí Střední Asie, postrádá alternativního spojence, který by dokázal nahradit Rusko. Diplomatické, politické i ekonomické vztahy Ruska a Kazachstánu jsou v současnosti stabilní, jejich budoucnost je však nejistá. Jak jsem zmínila již v podkapitole o ekonomických vztazích, sankce uvalené na Rusko se dotýkají i Kazachstánu, což má za následek nízké ceny ropy a devalvaci měny. Další otazník visí nad nástupnictvím po Nursultanovi Nazarbajevovi, jelikož se v Kazachstánu formuje poměrně silná protiruská opozice. Třetím důvodem k obavám o příští vývoj vzájemných vztahů je tzv. „ukrajinský scénář“ a jeho možné opakování v i případě Kazachstánu.¹⁷⁶ Dalším aspektem, který v brzké době může diametrálně změnit bezpečnostní situaci ve světě, je osoba Donalda Trumpa coby nového prezidenta Spojených států a s trochou nadsázky možná nejmocnějšího muže planety.¹⁷⁷

Vzájemná závislost drží diplomatickou spolupráci na nekonkurenční, oficiálně přátelské úrovni. Bezpečnostní spolupráce mezi zeměmi funguje v určitých oblastech, ale netvoří stěžejní část spolupráce. Za stěžejní bych tedy označila ekonomickou (respektive energetickou) spolupráci, jelikož energetické zásoby Kazachstánu, které však na většinu světového trhu putují přes území Ruska, jsou nepostradatelnou součástí ruské ekonomiky. Stejně tak důležité jsou pro Kazachstán prostředky, kterými Rusko platí za pronájem zařízení pro kosmické a vojenské účely. Proto v pomyslném žebříčku stavím ekonomické vztahy na první místo. Na první pohled se může zdát, že nic nebrání vzájemné politické lojalitě, zvláště pak, pokud jsou si politické režimy tak podobné. Lze však rovnocenným vztahem nazývat něco, co z poloviny pramení

¹⁷⁵ Varkočová, M. (2014). Kazachstán a Rusko: nezáviděníhodná pozice. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/kazachstan-a-rusko-nazavidenihodna-pozice>, 28. 11. 2016).

¹⁷⁶ Ramani, S. (2016). Why Kazakhstan's Alliance with Russia is Stronger than it Looks. *The World Post* (http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/why-kazakhstans-alliance-_b_9434922.html, 23. 2. 2017).

¹⁷⁷ Karasik, T. (2016). Kazakhstan: At the Crossroads of Security. *U.S. News* (<https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-05/kazakhstan-a-security-pivot-between-russia-and-china>, 24. 2. 2017).

z potřeby a z druhé poloviny je vynucené? V historii jsme se již několikrát mohli přesvědčit, že ačkoliv současný kazašský režim Putinovi zcela vyhovuje, neváhá v případě potřeby využít jeho slabin a v očích dalších aktérů tak Nazarbajeva zdiskreditovat (zejména informacemi z jeho minulosti či otázkami lidských práv). Pokud chce tedy Kazachstán bezpečně fungovat v mezinárodním systému a profitovat z výhod, které mu jeho poloha nabízí, nemá zatím jinou alternativu.

5 UZBEKISTÁN V RUSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Uzbekistán je druhý stát, který jsem se rozhodla ve své práci analyzovat, a to z důvodu jeho pozice další lokální mocnosti. Díky své strategické pozici sousedí se všemi ostatními středoasijskými republikami, oplývá bohatými zásobami přírodních zdrojů a zároveň se jedná o nejlidnatější stát Střední Asie.¹⁷⁸ V následující kapitole bych opět ve třech podkategoriích zanalyzovala ekonomickou, politickou a bezpečnostní spolupráci Uzbekistánu a Ruské federace, která je vzhledem k charakteru režimů značně ovlivněna zájmy obou prezidentů. Pro pochopení všech souvislostí je však nutné kromě uvedených států zmínit i vztahy Uzbekistánu a Západu (nejčastěji USA), jelikož Uzbekistán je známý svými tendencemi obracet se na různé partnery v rámci své „mnohovektorové“ politiky.

Uzbekistán vyhlásil nezávislost na Sovětském svazu již 31. srpna 1991, uzbecká zahraniční politika však zůstala závislá na Rusku. Tato závislost však nebyla jediným problémem, se kterým se nový stát musel vypořádat. Uzbekistán se hned ve svých počátcích ocitl v politické a ekonomické krizi a musel se vypořádat i s klanovými rozpory.¹⁷⁹ Společnost v této zemi je rozdělena do pěti klanů: samarkandsko-bucharského, taškentského, chorezmského, kaškadarsko-suchandarského a klanu z Ferganské kotliny.¹⁸⁰ Islam Karimov, který se stal v roce 1989 generálním tajemníkem Komunistické strany Uzbekistánu, byl považován za nestranného z hlediska tohoto klanového rozdělení a jevil se tedy jako nejuniverzálnější kandidát na post nového prezidenta.¹⁸¹ Tím se 29. prosince 1991, v prezidentských volbách, které jsou dodnes považovány za nedemokratické, skutečně stal a nastolil v Uzbekistánu diktátorský

¹⁷⁸ Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

¹⁷⁹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁸⁰ Juza, P. (2006). Klany a klamy Uzbekistanu. *Mezinárodní politika 1/2006* (<http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2006/MP012006.pdf>, 4. 3. 2017).

¹⁸¹ Petrov, N. I. (2001). *Central Asia, Political and Economic Challenges in Post-Soviet Era* (London: Saqi books).

režim. Od začátku samostatného státu byl tedy Uzbekistán nedemokratickým státem, přestože oficiálně je režimem demokratickým. Veškerá moc je soustředěna do rukou prezidenta a zbytek státního aparátu plní pouze loutkovou funkci. Znamená to tedy, že i zahraniční politika je řízena hlavou státu a řídí se jeho zájmy.¹⁸² Dnes lze konstatovat, že autoritářský režim v Uzbekistánu se během let zformoval v režim personalistický a jeho národní ideologie vychází z absence jiné alternativy politického režimu.¹⁸³ Karimův režim trval až do září 2016, kdy prezident po téměř 27 letech v čele státu zemřel. V prosincových prezidentských volbách byl za jeho nástupce zvolen Šavkat Mirzijojev. Jedná se o politika, který měl od začátku kandidatury plnou podporu Moskvy.¹⁸⁴ Dle údajů od celosvětového hnutí Amnesty International jsou obyvatelé Uzbekistánu podřízeni důsledné cenzuře, která pečlivě monitoruje informace přicházející ze Západu, přísnému výjezdnímu vízu v případě vycestování a cílené likvidaci protivládních opozičních hnutí.¹⁸⁵

5.1 POLITICKÉ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU

Politika sblížení s Uzbekistánem byla zahájena v roce 1999, tedy při první návštěvě Putina coby premiéra. Putinova připravenost okamžitě reagovat ve společné diskuzi byla pro Uzbekistán dobrým znamením a státníci se, dle putinových slov, shodli na všech bodech společné diskuze. Bilaterální smlouva uzavřena na tomto jednání přímo odkazovala na společný boj proti novým hrozbám. Naplánovaná spolupráce mezi ministerstvy obrany a ozbrojenými silami obou zemí v otázkách bezpečnosti zahrnovala oboustranný vývoj a výrobu vojenské výzbroje a výstroje a výcvik vojenských jednotek. Prezident Karimov po tomto setkání prohlásil: „*Jsmo přesvědčeni, že pomoc a přítomnost Ruska v našem regionu nám umožní odrazit případnou expanzi extremismu a terorismu.*“¹⁸⁶ Stejně jako u Kazachstánu zde tedy vidíme snahy o společnou obranu proti radikálnímu terorismu a celkové zajištění bezpečnosti středoasijského regionu.¹⁸⁷ Jak bylo již několikrát zmíněno, politika vůči „blízkému zahraničí“ prošla po nástupu Putina razantními změnami. I když pomineme zájem Ruska o tento prostor, pro svůj

¹⁸² Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁸³ Horák, S. (2012). Ideologie národní nezávislosti Uzbekistánu. *Slovanský přehled*, č. 1-2 2012 (<http://biblio.hiu.cas.cz/files/46448#pagemode=thumbs&page=85>, 20. 3. 2017).

¹⁸⁴ Ouyezov, O. (2016). Russia's Putin offers support to new Uzbekistan leadership. *Reuters.com* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-russia-putin-idUSKCN11C0ZA>, 2. 3. 2017).

¹⁸⁵ Anderson, L. (2015). Uzbekistan: Letters from „Hell“. *Amnesty International* (<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/uzbekistan-letters-from-hell/>, 20. 3. 2017).

¹⁸⁶ Jonson, L. (2004). *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy* (New York: I.B.Tauris).

¹⁸⁷ *President of Russia* (2000). President Vladimir Putin and Uzbek President Islam Karimov continued their talks (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/38191>, 1. 3. 2017).

geopolitický význam je Uzbekistán země, která zkrátka nemůže být opomíjena žádným státem, jež usiluje o velmocenské ambice v regionu.¹⁸⁸

5.1.1 RUSKO-AMERICKÉ SOUPEŘENÍ

„Jestliže někde vzniká ideologické vakuum, zcela jistě tam začíná vládnout ideologie jiná.“ (Islam Karimov)¹⁸⁹

V roce 1999 Uzbekistán odmítl prodloužit členství v Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, stal se však dalším členem organizace GUUAM, jejímiž členy již byla Moldávie, Ázerbajdžán, Gruzie a Ukrajina. Tato regionální organizace byla formálně založena jako politická, strategická a ekonomická aliance, která měla posilovat suverenitu a nezávislost těchto postsovětských států.¹⁹⁰ Již od začátku byl GUUAM Ruskem označován za nepřátelské uskupení, jelikož byl považován za jakousi protiváhu integrace Společenství nezávislých států. Po nástupu Putina začal Kreml silně tlačit na uzbeckou zahraniční politiku. V roce 2002 tedy Uzbekistán své členství v GUUAM poprvé zmrazil pod záminkou, že organizace neplní vytyčené cíle. Na tyto události však reagoval Západ a o rok později se Uzbekistán na nátlak Evropské unie a Spojených států amerických do organizace vrátil.¹⁹¹

Uzbecko-americké vztahy se začaly rozvíjet již v roce 1991, kdy Spojené státy uznaly nezávislost Uzbekistánu.¹⁹² Svého vrcholu pak dosáhly po událostech 11. září 2001, kdy Uzbekistán kladně odpověděl na žádost o zpřístupnění svých vojenských zařízení a rozmístění amerických vojáků. Po zahájení operací v Afghánistánu se ve Spojených státech začala řešit i otázka geostrategického významu středoasijských států. Americký senátor Joe Lieberman po své návštěvě Uzbekistánu prohlásil, že „*Střední Asie je kritickým územím našeho světa strategicky, ekonomicky i politicky, a americký zájem o tuto oblast bude trvalý.*“¹⁹³ V roce 2002 uzavřel Uzbekistán se Spojenými státy politickou a strategickou dohodu o partnerství a až do roku 2005 se americko-uzbecké vztahy vyvíjely slibně.¹⁹⁴ Předmětem této dohody bylo prohlubování společných ekonomických a politických vztahů, ekonomická reforma Uzbekistánu a zlepšení lidsko-

¹⁸⁸ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁸⁹ Karimov, I. A. (1998). *Ideologija – eto objediňajuščij flag nacii, obščestva, hosudarstva*. Taškent 1998, s. 4.

¹⁹⁰ *GlobalSecurity.org*. Organization for Democracy and Economic Development – GUAM (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/guam.htm>, 2. 3. 2017).

¹⁹¹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁹² Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

¹⁹³ Vicziany, M. – Wright-Neville, D. P. – Lentini, P. (2004). *Regional Security in the Asia Pacific. 9/11 and After* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing).

¹⁹⁴ Hill, F. (2002). The United States and Russia in Central Asia: Uzbekistan, Tajikistan, Afghanistan, Pakistan and Iran. *BROOKINGS* (<https://www.brookings.edu/on-the-record/the-united-states-and-russia-in-central-asia-uzbekistan-tajikistan-afghanistan-pakistan-and-iran/>, 2. 3. 2017).

právní otázky. I přes silnou pozici, kterou Spojené státy v Uzbekistánu disponovaly, však zvítězil ruský vliv a 5. května 2005 Uzbekistán definitivně opustil struktury GUUAM.¹⁹⁵ V roce 2005 se navíc cesty Uzbekistánu a Západu na základě andižanských událostí rozešly¹⁹⁶ a Uzbekistán se tak začal politicky i ekonomicky orientovat zpět na Ruskou federaci a nově i na Čínu. Právě zde začíná největší rozkvět vztahů (politických a hlavně ekonomických) mezi Uzbekistánem a Ruskem, u kterého hledal Karimov diplomatickou podporu. Při své návštěvě Sankt Petěrburgu v létě 2005 prezident Karimov nabídl Rusku přechod od strategického partnerství na spojenecké vztahy, při další diplomatické návštěvě spolu s prezidentem Putinem podepsal Dohodu o spojeneckých vztazích mezi Ruskem a Uzbekistánem.¹⁹⁷ Dohoda byla podepsána v listopadu 2005 v Kremlu, přičemž pro Uzbekistán se jednalo zejména o bezpečnostní garanci, o které bude pojednáno níže v kapitole, pro Rusko pak o potvrzení svého vlivu v tomto regionu.¹⁹⁸ Putin tento krok označil za „nejvyšší stupeň důvěry mezi dvěma suverénními státy“, Karimov následovně prohlásil, že „tímto Uzbekistán demonstroval, s kým chce zakládat svoji budoucnost.“¹⁹⁹

5.1.2 POSILOVÁNÍ RUSKÉHO VLIVU V UZBEKISTÁNU

Lze říci, že od roku 2005 jsou spojenecké vztahy mezi Ruskou federací a Uzbekistánem posilovány pravidelnými oficiálními návštěvami státníků, na kterých jsou dojednávány stále nové bilaterální smlouvy o prohloubení partnerství. Pravidelný kontakt mezi sebou po celou dobu udržují i ministři zahraničních věcí obou zemí. Dmitrij Medveděv pokračoval v utužování vztahů s Islamem Karimovem a mezi lety 2005 až 2013 vzrostl počet mezistátních, mezivládních a meziagenturních smluv až na 200.²⁰⁰ V roce 2006 se po sedmileté pauze Uzbekistán opět stává členem Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti, což pro Rusko znamenalo alespoň formální uznání jeho postupující dominance ve středoasijském regionu. Stejně jako výše uvedená

¹⁹⁵ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁹⁶ Dne 15. května 2005 se v uzbeckém městě Andižan rozhořely protistátní protesty, proti kterým bylo státním aparátem tvrdě zasaženo. Během protestů a bezprostředně po nich bylo zabito a zatčeno několik stovek lidí. Prezident Karimov zamítl žádost USA a EU o nezávislé vyšetřování událostí, přikázal stažení amerických vzdušných sil z uzbeckého území a přerušil diplomatické styky se západními aktéry. Více: Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁹⁷ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

¹⁹⁸ Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

¹⁹⁹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

²⁰⁰ PRESS SERVICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN (2013). Uzbekistan, Russia to Keep Enriching Bilateral Relations with Fresh Practical Substance (<http://www.press-service.uz/en/news/1222/>, 5. 3. 2017).

alianční smlouva znamenalo pro Uzbekistán opětovné vstoupení do Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti posílení ve vojenském sektoru a jakousi bezpečnostní garanci. Uzbecká armáda vlastnila velmi zastaralé vybavení a členství v organizaci jí poskytlo zvýhodněné nákupy vojenské techniky v Rusku. Při bližším prozkoumání aktivit této organizace lze vysledovat, že právě vojenská složka je jejím nejperspektivnějším integračním faktorem.²⁰¹ V roce 2012 však Uzbekistán, přes veškerá potenciální rizika a dobré vztahy s Moskvou, opět pozastavuje své členství. Děje se tak v době, kdy organizace vyvíjí nové možnosti zásahu proti neklidu uvnitř členských států. Uzbecká vláda zároveň prohlašuje, že nemá v plánu participovat na Eurasijském ekonomickém svazu, jehož principy by též mohly „narušovat svrchovanost členských států“. Rozhodnutí nelze považovat za „nahodilé“, jelikož pevné přesvědčení zůstat mimo středoasijská integrační uskupení, kromě Šanghajské organizace pro spolupráci, zdůraznil prezident Karimov opakovaně i v roce 2015.²⁰² Uzbekistán však odchodem z organizace nechtěl poškodit vzájemné vztahy s Ruskem, proto byla ještě v roce 2012 podepsána Smlouva o prohloubení strategického partnerství, jež uklidnila situaci a uspokojila zájmy obou zemí, zejména v oblasti stability a bezpečnosti regionu.²⁰³

Na oficiální návštěvě Kremlu na jaře 2013 se Islam Karimov s Vladimírem Putinem shodli, že je potřeba prohloubit vzájemnou spolupráci o oblasti kultury, vědy, školství, cestovního ruchu a dalších. Hlavními tématy diskuze však byly již probíhající politické, obchodně-ekonomické, investiční a vědecko-technologické bilaterální vztahy. Výsledek této diplomatické debaty potvrdil skutečnost, že obchodní a hospodářská spolupráce tvoří hlavní pilíře vzájemných vztahů a od nich se pak odvíjejí ostatní odvětví vzájemné spolupráce. Obě strany zdůraznily, že je nutné zintenzivnit investiční spolupráci prostřednictvím zřizování společných podniků.²⁰⁴ Výsledky tohoto setkání se dají označit za velmi plodné. Oba státníci podepsali několik mezivládních dokumentů sahajících do mnoha společných oblastí: program hospodářské spolupráce pro období 2013-2017, program spolupráce v oblastech kultury, humanitních oborů, vědy a techniky pro období 2013-2015, dohodu o zpětném přebírání osob a dohodu o vzájemné ochraně investic.²⁰⁵ Výše uvedený výčet, který, samozřejmě, tvoří jen

²⁰¹ Horák, S. (2009). *Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí?* In: Waisová, Š. a kol.: Regionální integrační procesy (Plzeň: Aleš Čeněk).

²⁰² Kuchins, A. C. – Mankoff, J. – Backes, O. (2015). Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Uzbekistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests. *Center for Strategic & International Studies* (<https://books.google.cz/books?id=WDUmCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>, 20. 3. 2017).

²⁰³ *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Uzbekistan*. International Cooperation (http://www.mfa.uz/en/cooperation/?sphrase_id=2897932, 19. 3. 2017).

²⁰⁴ *Press Service of The President of the Republic of Uzbekistan* (2013). Uzbekistan, Russia to Keep Enriching Bilateral Relations with Fresh Practical Substance (<http://www.press-service.uz/en/news/1222/>, 5. 3. 2017).

²⁰⁵ *President of Russia* (2013). Russian-Uzbekistani talks (<http://en.kremlin.ru/catalog/persons/109/events/17897>, 19. 3. 2017).

nepatrnou část společných úmluv, na mně dělá dojem, že státy mezi sebou spolupracují v těch oblastech, kde je to pro ně výhodné a bezpečné, ale vyhýbají se oblastem, která by s sebou nesla potencionální rizika.

I v následujících letech je možné pozorovat silnou orientaci Islama Karimova na Rusko, a to v postatě ve všech ohledech spolupráce.²⁰⁶ Na druhou stranu lze konstatovat, že Uzbekistán je od ruského tlaku poměrně izolován. V Uzbekistánu nežije nijak početná ruská menšina a co je taktéž důležité – Uzbekistán nesdílí s Ruskem žádnou společnou hranici.²⁰⁷ Rovnováha mezi spoluprací a nezávislostí se tedy zdá být vyvážená a Karimov se tak může soustředit na prosperitu svojí i státní. V roce 2014 probíhaly intenzivní debaty na téma bezpečnosti regionu, a to zejména v souvislosti s již zmíněným ukončením mise ISAF v Afghánistánu. V souvislosti s tématem lze v tomto období vysledovat i značné sblížení Uzbekistánu s Afghánistánem, jelikož uzbecká zahraniční politika zahajuje postupný přechod od „multivektorovosti“ k bilaterálním vztahům. V oficiálních projevech několika posledních let (zhruba tedy od roku 2014) Islam Karimov striktně odmítal řešení situace Afghánistánu vojenskými prostředky a soustředil se na podporu afghánského režimu formou bilaterálních smluv, přestože hrozba přelévání náboženského extremismu do Uzbekistánu byla a je dosti reálná.²⁰⁸

Uzbekistán balancuje mezi výhodným spojenectvím s Ruskem a mezi obavou ze šíření ruského vlivu prostřednictvím ostatních středoasijských států. Přes veškeré obavy se však uzbecká vláda soustředí na udržení dobrých bilaterálních vztahů s Moskvou. Spojenectví Ruska a Uzbekistánu budí dojem tiché dohody, která vymezuje ty oblasti, ve kterých je oboustranná spolupráce reálná a výhodná.²⁰⁹ Sám princip uzbecké „mnohovektorovosti“ je založen na hledání partnerů, kteří by na různých úrovních dopomohli Uzbekistánu k jeho úspěšné integraci do mezinárodního systému.²¹⁰

5.1.3 NOVÝ PREZIDENT UZBEKISTÁNU A JEHO VZTAHY S RUSKEM

Jak jsem psala již v úvodu podkapitoly, Uzbekistán se v roce 2016 poprvé za svou samostatnost musel vyrovnat se změnou hlavy státu. Po smrti diktátora Karimova se

²⁰⁶ Dyomkin, D. (2014). Uzbek president asks Putin to help fight radical Islam in Central Asia. *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-russia-islamists-idUSKBN0JO1TW20141210>, 5. 3. 2017).

²⁰⁷ Kuchins, A. C. – Mankoff, J. – Backes, O. (2015). Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Uzbekistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests. *Center for Strategic & International Studies* (<https://books.google.cz/books?id=WDUmCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>, 20. 3. 2017).

²⁰⁸ Saikal, A. – Nourzhanov, K. (2016). *Afghanistan and Its Neighbors after the NATO Withdrawal* (Lanham: Lexington Books).

²⁰⁹ Kuchins, A. C. – Mankoff, J. – Backes, O. (2015). Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Uzbekistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests. *Center for Strategic & International Studies* (<https://books.google.cz/books?id=WDUmCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>, 20. 3. 2017).

²¹⁰ Horák, S. (2006). (Ne) Závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu). *Pražské sociálně vědní studie*, TER-2009.

stal jasným „favoritem“ premiér Šavkat Mirziyoyev, který v prosincových prezidentských volbách skutečně zvítězil. Mirziyoyev navázal na přátelské vztahy s Vladimírem Putinem a ubezpečil Kreml, že hodlá udržet režim, který bývalý prezident nastolil.²¹¹ Charakter vzájemných vztahů se tedy nijak výrazně nezměnil, zejména ekonomická oblast stále zaznamenává pozvolný růst. Nový prezident též deklaroval, že se Uzbekistán bude soustředit na upevňování vztahů i s dalšími zeměmi SNS.²¹²

Stěžejním zájmem uzbeckého režimu se v posledních letech stává ekonomická prosperita, o které bude pojednáno v následující podkapitole. Politicky se Uzbekistán stále nejintenzivněji orientuje na Ruskou federaci, v určitých obdobích a určitých oblastech však také na Spojené státy americké (investice, zdravotnictví, boj proti terorismu a další), Čínu a také Indii. O vyvažování ruského vlivu svědčí skutečnost, že jeho „mnohovektorová“ politika, stále ještě mírně upřednostňována před bilaterálními vztahy, je Moskvou akceptována a vzájemné vztahy Ruska a Uzbekistánu jsou i přes ni stále stabilní.

5.2 EKONOMICKÉ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU

„Člověk by neměl ničit starý domov, dokud nový není postaven.“ (Islam Karimov)

Na rozdíl od Ruska a mnohých postsovětských států, které se rozhodly pro ekonomické „šokové terapie“, neutrpěl Uzbekistán v 90. letech 20. století žádný markantnější pokles HDP. Karimov se totiž rozhodl zatím zachovat sovětský model ekonomických struktur.²¹³ Zároveň se však rozhodl, že Uzbekistán přestane pěstovat a vyvážet výhradně bavlnu, jak tomu bývalo za časů Sovětského svazu, ale začne se soustředit i na perspektivnější oblasti – na těžbu plynu, ropy a zlata.²¹⁴ Uzbecko-ruské ekonomické vztahy se na přelomu tisíciletí v zásadě řídily Smlouvou o prohloubení ekonomické spolupráce v letech 1998-2007. Dle této smlouvy mají společné ekonomické vztahy Ruska a Uzbekistánu několik prioritních oblastí: letecký průmysl, metalurgii, palivo-energetický průmysl, strojírenství a vesmírný program.²¹⁵ Rusko-uzbecké ekonomické vztahy jsou ukázkovým příkladem bodu *ekonomizace zahraniční politiky* Putina „nového realismu“ tak, jak jej popisuje Richard Sakwa. Ruská

²¹¹ KUN.UZ (2016). Russian President congratulates Shavkat Mirziyoyev with victory in presidential elections (<http://kun.uz/en/news/2016/12/05/russian-president-congratulates-shavkat-mirziyoyev-with-victory-in-presidential-elections>, 6. 3. 2017).

²¹² Komora SNS.cz (2017). Co všechno očekávají země SNS od nového prezidenta Uzbekistánu (<http://www.komorasns.cz/post/show?postId=554>, 5. 3. 2017).

²¹³ Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

²¹⁴ Deyl, D. (2016). Uzbekistán v roce nula. *Business Info* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/uzbekistan-v-roce-nula-82084.html>, 20. 3. 2017).

²¹⁵ Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

zahraniční politika v Uzbekistánu souvisí s jeho domácími obchodními zájmy a se zachováním postavení v tomto regionu.²¹⁶

5.2.1 ENERGETICKÉ VZTAHY UZBEKISTÁNU A RUSKA

Co se týče energetického průmyslu, je nutné rozlišovat těžbu nerostných surovin na straně jedné a význam jejich transportu na straně druhé. Právě transport nerostných surovin přes uzbecké území působí jako stabilizační prvek rusko-uzbeckých vztahů. Území Uzbekistánu totiž poskytuje ideální podmínky pro kombinování uzbeckého, turkmenského a kazašského plynu a ropy a dodávání tyto suroviny dále na východ i na západ.²¹⁷ V roce 2002 byla podepsána smlouva o obnovení dodávek uzbeckého plynu a ropy do Ruska mezi uzbeckou monopolní společností *Uzbekneftgaz* a ruským *Gazpromem*. Na tomto konkrétním případě lze upozornit určitou prioritu ekonomické oblasti nad politikou. Dle studie Slavomíra Horáka má totiž *Gazprom* na Uzbekistán větší vliv než Kreml, jelikož za těmito vazbami stojí reálné peníze, tolik lákavé pro tamní zkorumpovaný režim.²¹⁸ Smlouva zavazuje *Gazprom* k investicím do vývoje uzbeckého plynového dopravního systému a k nákupu minimálně sta miliard metrů krychlových uzbeckého plynu každý rok, a to až do roku 2012. Tímto Uzbekistán získal jistého partnera pro odbyt části svých energetických komodit. Nutno též podotknout, že putinova nabídka na spolupráci v energetickém průmyslu, která přichází právě v roce 2002, je dalším pragmatickým krokem. Jedná se o reakci na postupující americký vliv v Uzbekistánu po událostech 11. září 2001 a snahu vyrovnat rovnováhu sil.²¹⁹

Export do Ruska se pro Uzbekistán stal prioritou. Rusko samozřejmě není jediným příjemcem uzbeckých komodit, je však jedním z nejspolehlivějších. Monopol exportu uzbeckého plynu je však další okolností, která zvyšuje závislost Uzbekistánu na Rusku, čemuž se uzbecká vláda soustavně snaží předcházet. V dubnu 2004 podepsal *Uzbekneftgaz* s *Gazpromem* další smlouvu o investicích do těžby plynu na bohatém nalezišti *Šahpahty* a průzkumu nalezišť v oblasti *Ustjurtu*. Ruská ropná a plynárenská společnost *Lukoil*,²²⁰ která je od roku 2004 až do současnosti jedním z největších

²¹⁶ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journals of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-urasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 20. 3. 2017).

²¹⁷ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

²¹⁸ Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

²¹⁹ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journals of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-urasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 20. 3. 2017).

²²⁰ Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

investorů v Uzbekistánu,²²¹ navíc v tomto období započala s těžbou na uzbeckých nalezištích *Kandym, Hauzak a Šady*.²²² Většina těchto nalezišť je situována na jih Uzbekistánu, konkrétně do oblasti mezi městy Bukhara-Khiva. Tento region je zdrojem přibližně 70% produkce uzbecké ropy.²²³

Spolu s rozmachem uzbeckého energetického průmyslu však přichází varování: vyčerpávání ložisek vede k poměrně rychlým ztrátám těžebních pozic.²²⁴ Uzbecké úřady v posledních letech přestaly publikovat údaje o objemu vytěžených surovin,²²⁵ odhaduje se však, že v roce 2015 nebyly překročeny 3 miliony tun, což by znamenalo návrat na úroveň z roku 1991. Navíc se jedná o množství, které by nepokrylo ani současné vnitřní potřeby státu. V roce 2015 byl vyvinut nový program na rozvoj ropného a plynárenského průmyslu pro období let 2015-2019, nicméně ani tento program s největší pravděpodobností nezachrání možnou nadcházející krizi, která by Uzbekistán uvrhla do závislosti na dovozu ropy od sousedních států – Ruska, Kazachstánu a Turkmenistánu.²²⁶ Tento scénář by znamenal obrat v rusko-uzbeckých energetických vztazích.

5.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ AKTIVITY UZBEKISTÁNU

Jak již bylo řečeno, i po rozpadu Sovětského svazu vláda Uzbekistánu pokračovala v centrálně řízené ekonomice, na kterou však mělo dopad zpomalení ekonomik v Rusku a Číně. V závislosti na povinnostech v rámci Mezinárodního měnového fondu se od roku 2003 Uzbekistán snaží mírně liberalizovat trh a otevřít jej zahraničním investorům.²²⁷ Stejně jako pro všechny autoritářské režimy Střední Asie je i pro Uzbekistán typické propojení politických elit s elitami ekonomickými. Zejména tyto vazby pak pomáhají formovat a udržet systém, ve kterém není přípustný žádný potenciální konkurent. Jako příklad můžeme uvést společnost *Zeromaks*, která patřila dceři prezidenta Karimova. Tato společnost v Uzbekistánu prakticky vládla až do roku 2009.²²⁸ Pro hospodářské partnerství mezi oběma zeměmi je stěžejní přijetí

²²¹ LUKOIL. LUKOIL in the Republic of Uzbekistan (<http://www.lukoil.com/Company/BusinessOperation/GeographicReach/Asia/LUKOILinUzbekistan>, 20. 3. 2017).

²²² Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

²²³ Rajabova, S. (2015). Uzbekistan to start new oil, gas projects. *Azernews* (<http://www.azernews.az/region/80033.html>, 16. 4. 2017).

²²⁴ Smirnov, S. (2016). Trudnaja neft Uzbekistana. *Inform Bjuro* (<https://informburo.kz/mneniya/sergey-smirnov/trudnaya-neft-uzbekistana.html>, 19. 3. 2017).

²²⁵ Azizov, D. (2016). VR podtverdila zapasy nefty i gaza Uzbekistana. *Trend News Agency* (<http://www.trend.az/business/energy/2544572.html>, 19. 3. 2017).

²²⁶ Smirnov, S. (2016). Trudnaja neft Uzbekistana. *Inform Bjuro* (<https://informburo.kz/mneniya/sergey-smirnov/trudnaya-neft-uzbekistana.html>, 19. 3. 2017).

²²⁷ *Central Intelligence Agency* (2017). Central Asia:: Uzbekistan (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html#People>, 5. 3. 2017).

²²⁸ Horák, S. (2011). Střední Asie dvacet let po rozpadu Sovětského svazu. *Mezinárodní politika 12/2011* (<http://www.iir.cz/article/stredni-asie-dvacet-let-od-rozpadu-sovetskeho-svazu>, 3. 3. 2017).

Mezivládního programu pro hospodářskou spolupráci pro období let 2013-2017, který je oběma stranami označován za „základ pro udržení plodného hospodářského partnerství“. Od roku 2013 se strmě rozvíjejí též obchodně-ekonomické vztahy. Ruská federace je jedním z největších obchodních partnerů Uzbekistánu, a to v podstatě ve všech surovinových oblastech (připomeňme, že Uzbekistán je vývozcem nejen zemního plynu a ropy, ale též druhým největším vývozcem bavlny a sedmým největším producentem zlata na světě). V roce 2016 pak bilaterální obchod mezi Ruskou federací a Uzbekistánem přesáhl 4,2 miliardy amerických dolarů, což z Ruska dělá jednoho z největších obchodních partnerů Uzbekistánu.²²⁹

Pakliže se chci krátce zmínit o ekonomickém odvětví, které je Uzbekistánu nejbližší, musím mluvit o pěstování a vývozu bavlny. Jedná se o pozůstatek z dob existence Sovětského svazu a nástupnické Rusko také zůstalo jedním z předních odběratelů této komodity. I touto transakcí se však zvyšuje uzbecká závislost na Rusku, jelikož výměnou za dodávky bavlny Uzbekistán může z Ruska dovážet průmyslové a spotřební zboží. Zároveň jsou z Ruska do země dodávány stroje, zařízení a chemikálie pro pěstování a sklízení plodiny.²³⁰ Za rok 2016 byl z předešlých 3 000 tun zvýšen export bavlněného vlákna z Uzbekistánu do Ruska na 9,7 tisíc tun v celkové ceně 14,8 milionů amerických dolarů.²³¹ Zbylá bavlna je z Uzbekistánu transportována dále na východ Asie, konkrétně do Číny, Bangladéše a Koreje.²³²

Krokem z části politickým, z části ekonomickým a s mírným bezpečnostním podtextem je odpuštění značné části uzbeckého dluhu vládou Ruské federace. Přestože se v roce 2014 ruská ekonomika v souvislostech s ukrajinskou krizí ocitla v těžkém období, uzbecký dluh byl snížen z 890 na 25 milionů amerických dolarů.²³³ Putin zdůraznil, že odpuštění téměř 95% dluhu by mohlo významně usnadnit budoucí rozhovory s Uzbekistánem, coby jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů.²³⁴ Byla podepsána dohoda o vypořádání vzájemných finančních nároků a oběma zemím

²²⁹ *Uzbekistan Today* (2017). Uzbekistan – Russia intergovernmental commission's scheduled session takes place in Tashkent (<http://www.ut.uz/en/politics/uzbekistan-russia-intergovernmental-commission-s-scheduled-session-takes-place-in-tashkent/>, 3. 3. 2017).

²³⁰ Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

²³¹ *Invest in Russia* (2017). Russia And Uzbekistan Have Increased The Volume Of Trade In 2016 (<http://www.investinrussia.biz/news/russia-and-uzbekistan-have-increased-volume-trade-2016>, 19. 3. 2017).

²³² *International Cotton Advisory Committee* (2013). Cotton Fact Sheet Uzbekistan (https://www.icac.org/econ_stats/country_fact_sheets/fact_sheet_uzbekistan_2011.pdf, 20. 3. 2017).

²³³ Sorbello, P. (2014). Yes, Uzbekistan is Putin's Friend. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2014/12/yes-uzbekistan-is-putins-friend/>, 5. 3. 2017).

²³⁴ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journals of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-eurasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 20. 3. 2017).

se tak otevřely (mimo jiné) nové úvěrové linky na prodej zbraní a vojenské techniky.²³⁵ Dohoda byla ratifikována ruskou Státní dumou 25. března 2016 a je spojena nejen s ruskou snahou vyrovnat ekonomický vliv Spojených států a Číny, ale i připomenout jeho geopolitickou pozici v regionu.²³⁶ Vidíme zde i jistou souvislost s bezpečnostní oblastí vzájemných vztahů, kdy se oba státy snaží vyrovnat s neustálou nestabilitou v blízkém Afghánistánu. Při příležitosti podpisu dohody o vypořádání oba státníci zdůraznili důležitou roli Šanghajske organizace pro spolupráci v bezpečnostní oblasti,²³⁷ o které budu pojednávat v následující podkapitole.

5.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY RUSKA A UZBEKISTÁNU

Ihned v úvodu kapitoly je nutné stručně představit úplné začátky rusko-uzbecké bezpečnostní, potažmo vojenské spolupráce, na které pak Putinův režim navazuje. Vzhledem k množství společných smluv a intenzitě spolupráce jsem získala dojem, že lze rusko-uzbeckou vojenskou kooperaci označit za nejrychleji rozvíjející ze všech tří oblastí. Stejně tak je potřeba hned v úvodu shrnout, na kterých bezpečnostních organizacích Uzbekistán, v rámci svého balancování mezi ruským a západním vlivem, participuje.

Kromě největší populace disponuje Uzbekistán i největší armádou v regionu. V postsovětském období byl tak nejbližší tomu, stát se regionálním hegemonek.²³⁸ Základní kámen budování rusko-uzbeckých vojenských vztahů položilo podepsání Protokolu o vojenské spolupráci při návštěvě ruského premiéra Viktora Černomyrdina v roce 1995. Na tomto setkání se zástupci obou států také dohodli na založení Vysoké vojenské letecké školy uzbecké armády. Škola začala fungovat v roce 1997 a Uzbekistán na tuto myšlenku, která znamenala závaznost vůči Rusku, přijal zejména kvůli nestabilní situaci na hranicích s Afghánistánem. V roce 1999 podepsal Uzbekistán s Ruskem oboustrannou dohodu o vojenské a vojensko-technické spolupráci. Rusko-uzbecké bezpečnostní a vojenské vztahy jsou v tomto období provázány dalšími

²³⁵ Sorbello, P. (2014). Yes, Uzbekistan is Putin's Friend. *The Diplomat*

(<http://thediplomat.com/2014/12/yes-uzbekistan-is-putins-friend/>, 5. 3. 2017).

²³⁶ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journals of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-urasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 20. 3. 2017).

²³⁷ Sorbello, P. (2014). Yes, Uzbekistan is Putin's Friend. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2014/12/yes-uzbekistan-is-putins-friend/>, 5. 3. 2017).

²³⁸ Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

mnohými smlouvami, upravujícími společnou obrannou politiku a zásobování uzbecké armády Ruskem.²³⁹

Zatímco členství Uzbekistánu v Šanghajske organizaci pro spolupráci je bezproblémové, je jeho členství ve Smlouvě o kolektivní bezpečnosti (regionální organizaci pro oblast bezpečnosti a společné obrany) stejně jako ve výše uvedené organizaci GUUAM, bouřlivé. Poprvé toto politické uskupení opustil v roce 1999, své členství však obnovil v roce 2006, kdy čelil mezinárodní kritice v souvislosti s andižanskými událostmi a od Ruska se mu dostalo diplomatické podpory (viz. podkapitola 3.1.1). Znovu Uzbekistán pozastavil své členství v roce 2012,²⁴⁰ a ačkoliv ani z jedné strany nebyly k dispozici žádné oficiální důvody, analytici byli připraveni na posun uzbecké zahraniční a bezpečnostní politiky směrem ke Spojeným státům.²⁴¹ Ačkoliv se tyto prognózy nenaplnily, Uzbekistán udržuje bezpečnostní vztahy na bilaterální úrovni jak s Ruskem, tak se Spojenými státy, což je vzhledem k vysokému riziku invaze islamismu pragmatické.²⁴²

5.3.1 OBRANA UZBEKISTÁNU PROTI ISLÁMSKÉMU RADIKALISMU A DALŠÍM HROZBÁM

V červnu 2001, tedy již v námi sledovaném období, se Uzbekistán připojil k Šanghajske organizaci pro spolupráci, což uzbecká vláda považovala za nejúčinnější bariéru proti šíření islámského radikalismu do země.²⁴³ Jak již bylo řečeno, největší bezpečnostní hrozbou jižně položených států středoasijského regionu, a o Uzbekistánu to platí obzvlášť, je pronikání radikálního islámu. Dle samotných slov Vladimira Putina z roku 2015 je situace kritická, jelikož středoasijské státy neohrožuje pouze islamistické hnutí Taliban a radikalizace vnitrostátních skupin, ale také bojovníci Islámského státu, kteří se v posledních několika měsících soustředí v severních oblastech Afghánistánu. Tyto společné hranice jsou velmi propustné a mimo jiné přes ně proudí i značné množství drog, které jsou pak distribuovány dále do Ruska.²⁴⁴ Na počátku 90. let minulého století se začalo formovat Islámské hnutí Uzbekistánu usilující o vytvoření

²³⁹ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

²⁴⁰ *RadioFreeEurope. RadioLiberty* (2012). Uzbekistan Suspends Membership In CSTO (<http://www.rferl.org/a/uzbekistan-csto-suspends-membership/24629244.html>, 4. 3. 2017).

²⁴¹ Kilner, J. (2012). Uzbekistan withdraws from Russia lead military aliance. *The Telegraph* (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/uzbekistan/9369392/Uzbekistan-withdraws-from-Russia-lead-military-alliance.html>, 5. 3. 2017).

²⁴² *U.S. Embassy in Uzbekistan. Our Relationship* (<https://uz.usembassy.gov/our-relationship/>, 5. 3. 2017).

²⁴³ Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

²⁴⁴ *Aktuálně.cz* (2015). Radikální islamisté mohou proniknout do Střední Asie, varuje Rusko (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/radikalni-islamiste-mohou-proniknout-do-stredni-asie-varuji/r~04787dfc7d6311e5b286002590604f2e/?redirected=1488890097>, 5. 3. 2017).

Islámského státu.²⁴⁵ Tato militantní skupina je nepřímou navázána na al-Káidu, je tedy protizápadní a bojuje i proti režimu Islama Karimova. Její činnost se naplno rozhořela po zahájení operace Trvalá svoboda v Afghánistánu, kdy se zabývala cílenými útoky na koaliční vojáky.²⁴⁶ Tedy nejen přelévání radikálních skupin z ostatních států, ale také vnitrostátní Islámské hnutí ohrožuje stabilitu Uzbekistánu. A vezmeme-li v potaz, že je Uzbekistán považován za lokální velmoc, jeho destabilizace by měla výrazný dopad na celý region.

Riziko vpádu radikálních islamistických skupin z Afghánistánu, Iráku a Sýrie i hrozbu zevnitř státu si uvědomoval i prezident Karimov, který v roce 2014 opakovaně požádal Vladimira Putina o spolupráci při preventivních opatřeních.²⁴⁷ Na tiskové konferenci po oficiální návštěvě 10. prosince 2014 prezidenta Putina Karimov prohlásil, že „*Ruská přítomnost ve Střední Asii je nepochybně důležitým faktorem pro podporu míru a bezpečnosti.*“²⁴⁸ Stejně jako v případě Kazachstánu se i uzbecká vláda začala obávat důsledků ukončení mise ISAF v Afghánistánu. Vladimir Putin na to konto prohlásil, že si tato situace vyžaduje rázná preventivní opatření. S podporou Ruské federace, která začala posilovat svoji vojenskou přítomnost v celém regionu, Uzbekistán přistoupil k opatření pomocí složek terénních pracovníků, které měly mezi mladými lidmi zjišťovat a případně potírat radikalizační tendence. Rusko-uzbecké vládní elity od té doby začaly na obraně proti vnitřnímu i vnějšímu radikalismu intenzivně spolupracovat, takže vojenské složky obou armád jsou schopny proti radikalistickým skupinám okamžitě zasáhnout. Obranné aktivity Uzbekistánu sťažuje jeho neúčast v Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, která se obraně proti radikalismu, extremismu a terorismu velmi intenzivně věnuje.²⁴⁹ V souvislosti s potíráním islámského extremismu je Uzbekistán často spojován s masivním porušováním lidských práv, mučením obyvatel a následnou politickou perzekucí, oproti čemuž se mu opět dostává diplomatické podpory z ruské strany.²⁵⁰

²⁴⁵ Cabada, L. – Šanc, D. a kol. (2011). *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).

²⁴⁶ *The Investigative Project on Terrorism* (2006). Profil: Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) (<http://www.investigativeproject.org/profile/133/islamic-movement-of-uzbekistan-imu>, 20. 3. 2017).

²⁴⁷ Paraszczuk, J. (2014). Uzbek President Asks Putin For Help In Combating Extremism. *Radio Free Europe. Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/islamic-state-uzbekistan-russia/26738034.html>, 21. 3. 2017).

²⁴⁸ Dyomkin, D. (2014). Uzbek president asks Putin to help fight radical Islam in Central Asia. *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-russia-islamists-idUSKBN0JO1TW20141210>, 5. 3. 2017).

²⁴⁹ Paraszczuk, J. (2015). Uzbekistan Would 'Cooperate With Russia' To Combat Domestic Security Threat By IS. *Radio Free Europe; Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/uzbekistan-islamic-state-cooperation-russia/26952999.html>, 20. 3. 2017).

²⁵⁰ *Amnesty International* (2016). Uzbekistán: Ruské úřady pomáhají násilně vracet stovky žadatelů o azyl a migrantů, kterým hrozí mučení (<https://www.amnesty.cz/news/2917/uzbekistan-ruske-urady-pomahaji-nasilne-vcet-stovky-zadatelu-o-azyl-a-migrantu-kterym-hrozi-muceni>, 3. 3. 2017).

5.3.2 SEPARATISTICKÉ TENDENCE AUTONOMNÍ REPUBLIKY KARAKALPAKSTAN

Autonomní republika Karakalpakstan se nachází na západním okraji Uzbekistánu, v dnešní době čítá zhruba 1,7 milionů obyvatel²⁵¹ a do podkapitoly bezpečnostních vztahů je zařazena kvůli jejím separatistickým tendencím. Tento region trpí vysokou nezaměstnaností, v rámci Uzbekistánu je označován za periferii a jeho separatistické tendence je možné pozorovat již od roku 1990. Status autonomní republiky získal v roce 1992, po událostech na Krymu se však myšlenka separatismu a případné anexe Kazachstánem či dokonce Ruskem rozhořela nanovo. Přestože uzbecké úřady popírají separatistické tendence regionu, pravdou je, že v důsledku velmi nízké ekonomické, sociální a zdravotní úrovně se region potýká s rozsáhlou migrací do sousedního Kazachstánu i Ruské federace. Případná secese, kterou v místních obyvatelích podnítily právě informace o anexi Krymu, by mohla být využita například Ruskem, které by tak dané území též mohlo zpola legálně anektovat. Zatímco Západu by potenciální zisky zřejmě nestály za destabilizaci Uzbekistánu, ruská vláda má několik dlouhodobě trvajících důvodů pro destabilizaci regionu. Tato teze odporuje výše uvedeným tvrzením, že se Rusko snaží zabránit destabilizaci regionu, a proto Rusko také dosud neodpovědělo na volání separatistických jednotek v Karakalpakstanu. Pokud by však Rusko uvažovalo o anexi regionu, zde je několik důvodů: větší prostor pro uplatnění a ochranu ruských investic v Uzbekistánu, vyrovnání americko-uzbeckého sblížení a využití skutečnosti, že Uzbekistán jen málo participuje na integračních procesech iniciovaných Ruskem.²⁵² V současné době nedochází k žádným aktivitám a od roku 2015 secesionistické tendence opět ubírají na intenzitě.

5.4 SHRNU TÍ

Přestože se ze všech tří oblastí spolupráce jeví jako nejintenzivnější spolupráce politická, z podrobné analýzy rusko-uzbeckých vztahů jsem získala dojem, že bezpečnostní spolupráce, přestože v základu vychází z politické kooperace, sehrává ve vzájemných vztazích stejně důležitou roli. Jelikož se Uzbekistán potýká s bezpečnostní hrozbou, která je stejně podstatná pro Ruskou federaci i USA, je jeho orientace na více bezpečnostních garantů široce akceptována. Ekonomická provázanost těžší zejména z geografické polohy Uzbekistánu a možností dalšího transportu strategických surovin na světové trhy. Energetické možnosti Uzbekistánu jsou však omezené a dle některých analýz se jeho situace bude v příštích letech zhoršovat. Nejprovázanější vztahy, posilněné zejména častými rozpory se Spojenými státy, jsou v oblasti politiky, od které se pak odvíjí veškerá další spolupráce. Jak bývalý

²⁵¹ *The Guardian* (2015). 'Uzbekistan separatist movement threatens ancient culture' (<https://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/uzbek-separatist-movement-threatens-ancient-culture>, 21. 3. 2017).

²⁵² Horák, S. (2014). Separatism in Uzbekistan? Karakalpakstan after Crimea. *The Central Asia-Caucasus Analyst* (<http://cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12979-separatism-in-uzbekistan?-karakalpakstan-after-crimea.html>, 20. 3. 2017).

prezident Islam Karimov, tak současný prezident Šavkat Mirziyoyev udržují diktátorský režim loajální k Moskvě. I Vladimir Putin si uvědomuje možnosti, které mu Uzbekistán nabízí a proto je uzbecká „mnohovektorová“ politika akceptována.

6 ČÍNSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA OD ROKU 2000

Rozpad Sovětského svazu i Čínskou lidovou republiku uvedl do zcela nové situace. Poprvé po dlouhé době se Čína mohla přestat soustředit na ochranu své národní bezpečnosti a mohla zcela přistoupit k ekonomickým reformám.²⁵³ Právě proto je ekonomický rozmach Číny tolik spojován s prezidentem Ťiang Ce-minem (ve funkci prezidenta v letech 1993 – 2003).²⁵⁴ V regionálním měřítku měl pro Čínu rozpad Sovětského svazu ještě jeden významný dopad: vznik mnoha nových nezávislých států, které poskytly Číně prostor pro uplatňování čínského vlivu tam, kde předtím působil výhradně Rusko. Zahraniční politika Číny se odvíjela od zahraničních politik ostatních velmocí, především americké a ruské. Čínská politická reprezentace sledovala kroky světových mocností a dle toho upravovala svoji politiku. Přes tento „pasivní“ zahraničněpolitický přístup je však několik priorit, které čínská zahraniční politika nekompromisně sleduje: udržení územní celistvosti, dominantní postavení v Asii a dobré sousedské vztahy pomocí četných bilaterálních smluv.²⁵⁵ Avšak ani dnes nedokáže Čína definovat svoji mezinárodní roli a při řešení mimoregionálních problémů se drží spíše v pozadí.²⁵⁶

Ruku v ruce s rozvojem ekonomiky se Čína ve své zahraniční politice začíná soustředit na uplatňování *soft power* a pozitivní státní image, která by ekonomickému rozmachu výrazně prospěla. Od první dekády 21. století začínají v čínské zahraniční rétorice figurovat pojmy „good neighbour diplomacy“, „peaceful development“ a „charm offensive“²⁵⁷. Obliba Číny u aktérů mezinárodního systému totiž stoupala jen velice pozvolna a neřídka kdy dokonce stagnovala. Přestože ČLR začíná být od konce první dekády 21. století vnímána převážně pozitivně (v Asii, jižní Americe a Africe), na opačném konci stojí severní Amerika a Evropa v čele s Německem, dále Mexiko a například i Japonsko. Z tohoto stručného shrnutí lze vypožorovat, že s pochopením se

²⁵³ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁵⁴ *BBC News* (2012). Profile: Jiang Zemin (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-20038774>, 10. 4. 2017).

²⁵⁵ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁵⁶ Flanderová, L. (2013). Kung-fu, pandy a Konfucius, ale co dál? *Mezinárodní politika* 5/2003 (<http://www.iir.cz/article/kung-fu-pandy-a-konfucius-ale-co-dal>, 11. 4. 2017).

²⁵⁷ Politika lichocení a přátelství s cílem získat důvěru či podporu jiného aktéra.

Čína setkává spíše u autoritativních režimů, zatímco liberální demokracie zastávají kritičtější stanovisko. Stejně jako je tomu v ruské zahraniční politice po nástupu Vladimira Putina, i Čína se více než na multilateralitu soustředí na bilaterální jednání. Přes narůstající mezinárodní význam zůstává Čína poměrně izolovaná a postrádá silné geopolitické spojení. Valná většina jejích bilaterálních vztahů s ostatními aktéry mezinárodního systému je vystavěna na ekonomické spolupráci, hlubší rozvoj vzájemných vztahů však zatěžká nedůvěra, kterou Čína v ostatních státech vzbuzuje.²⁵⁸

Stejně jako se Ruská federace v průběhu let musela vypořádat s průnikem ostatních velmocí do regionu Střední Asie a tedy oslabováním svého politického vlivu, musela se i Čína přizpůsobit zájmu o tuto oblast a svoji roli zde si postupně vybudovat a obhájit. Ve Spojených státech amerických se nacházejí zastánci i odpůrci americké angažovanosti ve Střední Asii. Profesor politiky a ekonomie na Newyorské univerzitě David Denoon na projevu v roce 2015 prohlásil, že by se Amerika měla ze středoasijského regionu stáhnout a boj o vliv nechat Rusku a Číně. Upozornil na skutečnost, že Spojené státy již v tomto regionu nemají žádný strategický zájem. Ameriku označil za „unavenou z dalekých cizích válek a více zaměřenou na domácí boj proti terorismu.“ Zároveň poznamenal, že energeticky jsou Spojené státy dostatečně samostatné (vezmeme-li v potaz i obnovitelné zdroje, břidlicový plyn apod.) a nejsou tak na této oblasti závislé.²⁵⁹ Naopak nejsilnějším argumentem zastánců americké přítomnosti ve Střední Asii je bezprostřední přístup ke kolébkám islámského terorismu. Značnou a zřejmě i největší nevýhodou Spojených států oproti Číně a Rusku je pak velká vzdálenost od tohoto regionu a od toho se odvíjející pomalejší akceschopnost.²⁶⁰

Jak bylo uvedeno v podkapitole o mocenském soupeření ve Střední Asii, ruské a čínské zájmy se daří držet na nekonfliktní a vcelku nekonkurenční úrovni. Tento vztah se však do budoucna může rychle změnit, a to zejména v důsledku ekonomického rozmachu Číny. Středoasijské státy totiž mohou skrze Čínu hledat cestu k energetické bezpečnosti a to by znamenalo citelný odklon od Ruska. Thomas Stephan Eder ve své knize *China-Russia Relations in Central Asia* předpokládá, že v dlouhodobém horizontu začne Čína ekonomicky i bezpečnostně nahrazovat Rusko, což bude Kreml považovat za zásah do své sféry vlivu. *Strategické partnerství* (o kterém pojednávám v následující kapitole) jako míra vzájemné spolupráce tak bude, dle Edera, nevyhnutelně napadeno.²⁶¹

²⁵⁸ Flanderová, L. (2013). Kung-fu, pandy a Konfucius, ale co dál? *Mezinárodní politika* 5/2003 (<http://www.iir.cz/article/kung-fu-pandy-a-konfucius-ale-co-dal>, 11. 4. 2017).

²⁵⁹ Sands, G. (2015). China, the United States and the Future of Central Asia. *Foreign Policy Association* (<http://foreignpolicyblogs.com/2015/12/10/china-the-united-states-and-the-future-of-central-asia/>, 10. 4. 2017).

²⁶⁰ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁶¹ Eder, T. S. (2014). *China-Russia Relations in Central Asia* (Berlin: Springer Fachmedien Wiesbaden).

6.1 PRONIKÁNÍ ČÍNY DO STŘEDNÍ ASIE

V úvodu mé práce jsem si vytyčila hypotézu, ve které předpokládám, že zájmy ČLR ve Střední Asii jsou čistě ekonomické a potvrzení či vyvrácení této hypotézy bude úkolem následujících kapitol. Ze současného postavení Číny v mezinárodním systému je totiž zřejmé, že legitimitu své politické moci zatím čerpá ze své ekonomiky, nikoliv politického systému.²⁶²

Průnik Číny do regionu Střední Asie byl doprovázen nenásilným a přirozeným vývojem.²⁶³ Čínská zahraničněpolitická partnerství můžeme rozdělit do čtyř úrovní: *přátelské kooperativní vztahy*, do kterých spadají veškeré vztahy navázané od začátku 90. let. *Dobré sousedství* charakterizuje vztahy s přímými sousedy Číny či jejími blízkými sousedy, se kterými má Čína zájem prohlubovat vztahy, které se doteď nacházely na předešlé úrovni. Právě do této kategorie Čína řadí i Kazachstán a Uzbekistán. Třetím typem vztahů je *komplexní partnerství*, které se týká klíčových aktérů v regionech. Posledním, nejvyšším stupněm, je *strategické partnerství*, které představuje nejvyšší míru spolupráce s Čínskou lidovou republikou. Například mezi Čínou a Ruskem bylo *Strategické partnerství* navázáno v roce 1996.²⁶⁴ Výše uvedené rozdělení čínských partnerů potvrzuje významné postavení Kazachstánu a Uzbekistánu jak ve středoasijském regionu, tak v čínské zahraniční politice.

Obecně lze říci, že počátky přítomnosti Číny v regionu Střední Asie přímo souvisí s jejím ekonomickým rozvojem. Středoasijské státy poskytují Číně jednu z mnoha surovinových základů. Pokud se podíváme na ekonomické vztahy opačným směrem, zjistíme, že Čína se pro obyvatele i zakázky středoasijských států stala více cenově konkurenceschopná než okolní státy a poskytuje méně kvalitní avšak levnější zboží. Stejně jako dochází při nástupu Vladimira Putina ke změně ruské politiky ke středoasijskému regionu, ve stejném období se mění i přístup Číny. Od přelomu let 2001/2002 dochází k markantní aktivizaci obchodu mezi Čínou a státy Střední Asie. Tento strmý nárůst vzájemného obchodu ovlivnily čtyři hlavní změny: aktivizace projektů Číny jako reakce na průnik Spojených států do oblasti, vyřešení většiny zásadních politických problémů (zejména hraničních), stabilizace středoasijských ekonomik (nejmarkantněji u Kazachstánu) a růst cen středoasijských surovin a jejich intenzivnější tranzit do Číny. Kromě nerostných a energetických surovin je hlavní vývozní komoditou syrová bavlna a v případě Uzbekistánu zejména sektor služeb.²⁶⁵

²⁶² Flanderová, L. (2013). Kung-fu, pandy a Konfucius, ale co dál? *Mezinárodní politika* 5/2003 (<http://www.iir.cz/article/kung-fu-pandy-a-konfucius-ale-co-dal>, 11. 4. 2017).

²⁶³ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁶⁴ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁶⁵ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

Důležité je též podotknout, že pro Čínu je import stejně tak stěžejní jako export, jelikož je od roku 1993 energeticky zcela nesamostatná.²⁶⁶

Ani dnes neupadá geopolitický význam, který má pro Čínu středoasijský region. Úzká spolupráce zajišťuje Číně přístup k západním regionům, nárazníkové pásmo mezi ní a Ruskem²⁶⁷ a možnost budovat obchodní koridory na troskách bývalé Hedvábné stezky.²⁶⁸ Čína je proto v posledních několika letech považována za nejaktivnějšího investora v budování infrastruktury středoasijských republik.²⁶⁹ Pokud však lze v poslední době vysledovat konfliktní oblast, kterou můžeme vztáhnout na Čínu a plošně na všech pět středoasijských republik, je to boj o vodní zdroje. Z pěti států Střední Asie oplývá vodními zdroji Tádžikistán a Kyrgyzstán. Zbylé tři státy - Uzbekistán, Turkmenistán a Kazachstán – mají naproti tomu bohaté zdroje nerostných surovin. Za dob Sovětského svazu Moskva dohlížela na rovnoměrné a produktivní přerozdělování těchto statků, po jejím rozpadu však nastala zcela nová situace a do popředí se tak dostávají národní zájmy. Do této situace zasahuje právě Čína, která nepolevuje ve své snaze odklonit část vody z řek Irtyš a Illy pro zásobení své provincie Sin-ťiang. Je tedy možné, že v případě nezkoordinování národních zájmů mohou boje o vodu nejprve destabilizovat středoasijský region a popřípadě propuknout v plnohodnotný konflikt.²⁷⁰ Provincie Sin-ťiang hraje jak v čínské zahraniční politice, tak v čínsko-středoasijských vztazích, velmi významnou roli a budu o ní proto pojednávat podrobněji v dalších kapitolách.

6.2 ŠANGHAJSKÁ ORGANIZACE PRO SPOLUPRÁCI Z POHLEDU ČÍNY

Čínská lidová republika hrála v počátcích Šanghajske organizace pro spolupráci (o které jsem již pojednávala v jedné z předchozích podkapitol, avšak více jsem se soustředila na ruský pohled) stejně významnou roli jako Ruská federace. Právě z čínské iniciativy se v letech 1996 – 1999 podařilo definitivně vyřešit veškeré otázky státních hranic a v prvních fázích jejího působení se tak Šanghajska organizace pro spolupráci stala prakticky jedinou středoasijskou regionální organizací, která dosahovala reálných výsledků (stažení hraničních vojsk, společná armádní cvičení a podobně). I základní popis činnosti organizace a tedy boj proti „třem zlům“ - extremismu, separatismu a terorismu - vychází z čínské definice. Nutno podotknout, že z hlediska Číny šlo zejména o stabilitu a kontrolu provincie Sin-ťiang, která je známá svými separatistickými a

²⁶⁶ Hlaváček, P. (2017). *Energetická bezpečnost* [přednáška] 21. 2. 2017 (Plzeň: Filozofická fakulta ZČU v Plzni).

²⁶⁷ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁶⁸ Chugh, N. (2017). Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>), 11. 4. 2017).

²⁶⁹ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁷⁰ Chugh, N. (2017). Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>), 11. 4. 2017).

extremistickými snahami²⁷¹ a o které se podrobněji zmíním v podkapitole o bezpečnostních vztazích.

Zatímco pro Rusko představuje Šanghajska organizace pro spolupráce prostředek pro legitimní šíření svého vlivu a sledování čínských aktivit v regionu, Číně tato organizace poskytuje jakýsi deštník pro pozvolnou expanzi.²⁷² Od roku 2003 se Čína začala výrazněji zasazovat o ekonomickou spolupráci v rámci organizace. Na schůzce předsedů vlád členských států v Pekingu téhož roku Čína představila myšlenku zóny volného obchodu. Vzhledem k nekonkurenceschopnosti výrobků ostatních států v porovnání s čínskými se však ostatní členové organizace dívají na tento krok se značnou skepsí. Dalším faktorem, který zpomaluje hlubší ekonomickou, potažmo energetickou, spolupráci, jsou rozpory ohledně fungování Energetického klubu ŠOS, ve kterém je Čína hlavním importérem. Rovněž zájmy členských států jsou značně různorodé: Rusko, Uzbekistán a Kazachstán jsou exportéry zemního plynu a ropy, zatímco Čína, Kyrgyzstán a Tádžikistán tyto suroviny importují.²⁷³ V případě vodních zdrojů jsou, jak již bylo uvedeno výše v kapitole, největšími exportéry Kyrgyzstán s Tádžikistánem, největšími příjemci pak Uzbekistán a Turkmenistán.²⁷⁴ Neopomenutelný je též export uranu, který Uzbekistán a Kazachstán poskytuje Číně a Rusku.²⁷⁵ Tato různorodost zájmů značně limituje fungování trhu středoasijského regionu a přilehlých mocností.²⁷⁶

Pod hlavičkou Šanghajske organizace pro spolupráci bylo ze strany Číny investováno do desítek infrastrukturních projektů ve státech Střední Asie. Přestože projektů na budování dopravní infrastruktury bylo a stále je skutečně mnoho,²⁷⁷ zřejmě nejvýraznějším projektem bylo silniční a železniční spojení Číny a Uzbekistánu. Čínské ekonomické zájmy ve Střední Asii vedené přes Šanghajska organizaci pro spolupráci jsou značně rozsáhlé. Budování infrastruktury a dopravních koridorů je však, třeba na rozdíl od zóny volného obchodu, nekonfliktní a všeobecně vítaná čínska aktivita.²⁷⁸

²⁷¹ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁷² Pantucci, R. (2017). SCO Expansion Should Not Threaten the West. *China in Central Asia* (<http://chinaincentralasia.com/2017/04/03/sco-expansion-should-not-threaten-the-west/>, 10. 4. 2017).

²⁷³ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁷⁴ Chugh, N. (2017). Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>, 11. 4. 2017).

²⁷⁵ *World Nuclear Association* (2017). Uranium in Uzbekistan (<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/uzbekistan.aspx>, 12. 4. 2017).

²⁷⁶ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

²⁷⁷ Song, W. (2016). *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation* (New York: Routledge).

²⁷⁸ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

6.3 ČÍŇŠTÍ PREZIDENTI OD ROKU 2000 A JEJICH ZAHRANIČNÍ POLITIKA

Čínskou lidovou republiku lze považovat za totalitní stát, v jehož čele stojí Komunistická strana Číny. Od jejího vzniku v roce 1949²⁷⁹ se v postu prezidenta vystřídalo pět tzv. „generací vůdců“. Od roku 2000, kdy naše téma začínáme analyzovat, se do současnosti v postu prezidenta vystřídali 3 státníci: Ťiang Ce-min, prezidentem v letech 1993 – 2003 a spadající do třetí generace, Chu Ťin-tchao v letech 2003 – 2013 v době čtvrté, technokratické generace a Si Ťin-pching, který je prezidentem Číny od roku 2013 do současnosti a je prvním reprezentantem páté generace vůdců.²⁸⁰ Přestože každého z těchto prezidentů charakterizuje rozlišný způsob řízení země a státního aparátu, jedno mají společné: snahu prohlubování vztahů s Ruskou federací a přátelské vztahy s Vladimírem Putinem.²⁸¹ Sám Putin na tiskové konferenci konce roku 2016 prohlásil, že „vztahy Ruska a Číny se posunuly daleko za hranice partnerství, uzavřeného před více jak dvaceti lety.“ Putin dále zdůraznil, že společné postoje obou zemí ke globálním záležitostem tvoří významný celosvětový stabilizační faktor.²⁸²

6.3.1 ŤIANG CE-MIN

Ťiang Ce-min se dostal k moci již v roce 1989, prezidentem republiky se oficiálně stal v roce 1993. Během deváté dekády 20. století dokázal díky rozsáhlým ekonomickým reformám vytvořit z Číny nejrychleji se rozvíjející ekonomiku na světě. Nejednalo se však o inovativního politika, jak by se na první pohled mohlo zdát. Hlavními cíly jeho vlády zůstávalo udržení sociální stability v zemi, udržení komunistické strany u moci a hospodářské reformy velmi pozvolného tempa.²⁸³

Co se týče přístupu Ťiang Ce-mina k regionu Střední Asie, byl zastáncem nové expanzivní politiky do této oblasti, přičemž snahy o rozsáhlou expanzi se rozhořely spolu s oficiálním založením Šanghajske organizace pro spolupráci. V tomto období byl pro všechny členské státy stěžejní boj proti separatismu a terorismu. Všichni lídři, včetně Ce-mina, schválily Putinovy kroky ve válce v Čečensku. Putin s Ce-minem se poprvé setkali v roce 2000 na summitu Šanghajske pětky v Dušanbe, na kterém

²⁷⁹ V roce 1949 skončila čínská občanská válka, ve které zvítězili komunisté. Původní státní zřízení, dnes známé pod názvem Čínská republika, se přesunulo na ostrov Taiwan.

²⁸⁰ *China Study Abroad*. Paramount Leadership in China (<http://www.chinastudyabroad.org/indepthchina/1043-ruling-china-part-1-paramount-leadership-in-the-people-s-republic-of-china>, 10. 4. 2017).

²⁸¹ Savic, B. (2016). Behind China and Russia's 'Special Relationship'. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>, 10. 4. 2017).

²⁸² *Sputnik News* (2016). 'More Than a Simple Strategic Partnership': Putin Hails Relations With China (<https://sputniknews.com/asia/201612241048958405-putin-china-experts/>, 12. 4. 2017).

²⁸³ *BBC News* (2012). Profile: Jiang Zemin (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-20038774>, 10. 4. 2017).

potvrdily společný boj proti „třem zlům“ a udržení strategického partnerství.²⁸⁴ Úzká spolupráce obou státníků, zejména v otázkách bezpečnosti, trvala až do roku 2003,²⁸⁵ kdy byl Ťiang Ce-min vystřídán Chu Ťin-tchaem. Přátelství obou mužů však přetrvalo i do dalších let.²⁸⁶

6.3.2 CHU ŤIN-TCHAO

V březnu 2003 zvolil čínský parlament za novou hlavu Čínské lidové republiky komunistického politika Chu Ťin-tchaa.²⁸⁷ Ten se již od začátku zaměřil na domácí politiku a soustředil se na problémy, které by mohly ohrozit legitimitu čínské komunistické strany. Jeho pozornost se soustředila na dvě hlavní oblasti: boj proti korupci vysokých úředníků a vyrovnání rozdílů mezi bohatými provinciemi na jihovýchodě Číny a chudšími ve střední a západní části země. V zahraniční politice pak zavedl systém malých vedoucích skupin, ve kterých zasedali příslušní ministři. I přes takovou decentralizaci však stále vše řídila centrální vláda, v jejímž středu stál prezident. Za jeho vlády se hlavním konceptem stala tzv. „teorie mírového růstu“, která měla zmírnit napětí v blízkém okolí a obavy sousedních států z čínského ekonomického a vojenského růstu.²⁸⁸

V srpnu 2006 byla představena nová koncepce zahraniční politiky, která obsahovala několik odklonů od stávajícího řádu. Tyto změny se, mimo jiné, dotýkaly i Ruska a středoasijských států, od kterých probíhal tichý odklon. Dle koncepce se totiž Čína měla zaměřit nejprve na vztahy s velmocemi (především se Spojenými státy americkými), poté na země ležící na periferiích (sem je řazena i Ruská federace spolu s Indii, Sýrií, Íránem a dalšími). Čína měla dle koncepce upustit od vztahů bilaterálního charakteru a měla více podporovat multilaterální spolupráci.²⁸⁹ Přestože byl vnitropolitický vývoj stále zatěžkán společenskými, ekonomickými a politickými nejistotami, navenek Čína pod Chu Ťin-tchaem pozvedla hlavu a učinila výrazný obrat ve své zahraniční

²⁸⁴ Rashid, A. (2000). China Forced to Expand Role in Central Asia. *The Central Asia-Caucasus Analyst* (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/7187-analytical-articles-caci-analyst-2000-7-19-art-7187.html>), 10. 4. 2017).

²⁸⁵ *Embassy of the People's Republic of China in the Hellenic Republic* (2003). President Jiang Zemin Held a Phone Conversation with Russian President Vladimir Putin (<http://gr.chineseembassy.org/eng/xwtdt/xw2003/xw200302/t145828.htm>), 12. 4. 2017).

²⁸⁶ Chen, G. (2014). Jiang Zemin keen to use Putin meeting in Shanghai to show he still has what it takes. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/news/china/article/1517874/jiang-zemin-keen-use-putin-meeting-shanghai-show-he-still-has-what-it>), 12. 4. 2017).

²⁸⁷ *The Economist* (2003). Gate-crashing the party (<http://www.economist.com/node/2211285>), 11. 4. 2017).

²⁸⁸ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁸⁹ tamtéž

politice.²⁹⁰ Zahraniční politika pod jeho velením je definována jako více asertivní a zároveň výrazně nacionalistická.²⁹¹

6.3.3 SI ŤIN-PCHING

Si Ťin-pching zastával v letech 2008 – 2013 post viceprezidenta Čínské lidové republiky. Pro tuto funkci byl zvolen čínskou vládou v roce 2007 již jako vhodný nástupce prezidenta, kterým byl v březnu 2013 zvolen.²⁹² Již v roce 2009 jej časopis *Time* označil za pravděpodobného následníka Chu Ťin-tchaa a zařadil jej mezi 100 nejvlivnějších lidí světa. V žebříčku bylo zdůrazněno, že na Ťin-pchinga jsou kladeny úkoly nejvyšší důležitosti, a to včetně složitých politických a ekonomických reforem.²⁹³ Si Ťin-pching je známý svým asertivním přístupem k prosazování čínské zahraniční politiky²⁹⁴ a hodnotového systému ve světě. Jeho snahy vedou k tomu, aby Čínská lidová republika jednotněji a sebevědoměji prosazovala otázky bezpečnosti a ekonomické prosperity.²⁹⁵

Současný prezident opět obrací svoji pozornost k Ruské federaci i Střední Asii. K opětovnému sblížení s Ruskem dochází zejména po událostech na Krymu, přátelství mezi prezidenty obou zemí je pak založeno na vzájemném respektu. Ťin-pching označil Vladimira Putina za nacionalistického vůdce, který se nebojí postavit proti zájmům Západu, Putin se na to konto s důvěrou obrací na Peking pro politickou a ekonomickou podporu.²⁹⁶ Směrem k Asii (východní i západní) pak Ťin-pching vysílá poselství, ve kterém nabádá k větší provázanosti a jednotě asijského regionu. Na regionální konferenci v Šaghaji v roce 2014 prohlásil: „*O záležitosti v Asii se v konečném důsledku musí postarat Asiaté. Asijské problémy nakonec musí být vyřešeny Asiaty a Asiaty musí*

²⁹⁰ Zhao, S. (2012). Hu Jintao's Foreign Policy Legacy. *E-international Relations* (<http://www.e-ir.info/2012/12/08/hu-jintaos-foreign-policy-legacy/>), 12. 4. 2017).

²⁹¹ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

²⁹² Fisher, M. (2013). Xi Jinping's election as president of China, as told in crazy statistics. *The Washington Post* (https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/03/14/xi-jinpings-election-as-president-of-china-as-told-in-crazy-statistics/?utm_term=.9d5587e62983), 12. 4. 2017).

²⁹³ Ramo, J. C. (2009). Xi Jinping. *Time* (http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1894410_1893847_1894213,00.html), 11. 4. 2017).

²⁹⁴ Kuhn, R. L. (2013). Xi Jinping, a nationalist and a reformer. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1254093/xi-jinping-nationalist-and-reformer>), 11. 4. 2017).

²⁹⁵ Meng, A. (2014). Xi Jinping rules out Western-style political reform for China. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/news/china/article/1586307/xi-jinping-rules-out-western-style-political-reform-china?page=all>), 11. 4. 2017).

²⁹⁶ Baker, P. (2014). As Russia Draws Closer to China, U.S. Faces a New Challenge. *The New York Times* (https://www.nytimes.com/2014/11/09/world/vladimir-putin-xi-jinping-form-closer-ties.html?_r=0), 11. 4. 2017).

být chráněna i bezpečnost Asie.²⁹⁷ Ihned v roce 2013 prezident Ťin-pching navštívil všech pět států Střední Asie, které ujistil, že se Čína chystá obnovit místo významného hráče v tomto regionu. Zdejší role Číny již však byla dobře znatelná. Trhy byly plné čínského zboží, infrastruktura vystavěna čínskými firmami. Čínský prezident však také deklaroval, že další kroky Číny budou vedeny výhradně v souladu s Ruskem.²⁹⁸

6.4 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A STŘEDNÍ ASIE

Na bezpečnostní vztahy Číny a středoasijských států lze pohlížet dvěma směry. Za prvé je to hypotetický scénář, ve kterém rostoucí vliv Číny ohrozí suverenitu středoasijských republik. Touto tematikou se zabývá například John W. Garver, zasloužilý profesor mezinárodních vztahů a specialista na čínské zahraniční vztahy, ve své studii *China's Probable Role in Central and South Asia*. Zabývá se zde otázkou, zda by byla Čína schopná použít svoji rostoucí vojenskou a ekonomickou sílu pro zpochybnění stávajících politických režimů středoasijských zemí. Vzápětí však předkládá několik skutečností, které je nutné před hledáním odpovědi znát: za prvé je nemožné přesně předpovědět budoucí jednání států. Za druhé, role Číny v okolních regionech bude záviset na několika nepředvídatelných faktorech: na sociální destabilizaci či válkách v okolních regionech, politických rozhodnutí velmocenských center (Moskvy, Washingtonu, Bruselu) a například i na úspěších či neúspěších dalších angažujících se států. Dalším významným faktorem je, že Čína podporuje středoasijské státy v boji proti vnitrostátnímu terorismu a politickému radikalismu, a to zejména kvůli provincii Sin-ťiang, o které byla a dále bude řeč. V souvislosti s bojem proti terorismu se autor dostává k otázce čínského pohledu na americkou přítomnost v regionu, nepříjemně blízko čínských provincií Sin-ťiang a Tibet. Nejen že se Čína obává, že přítomnost amerických vojsk spíše rozdmýchává extremistické tendence v regionu. Obává se též vlivu, který zde západní demokratická mocnost může dále šířit. Podle Garvera je vzhledem ke všemu výše uvedenému pro Čínu účinnější dočasně hrát roli dobrého souseda (tedy uplatňovat tzv. „good neighbor diplomacy“), než se uchýlit ke značně nejisté vojenské hrozbě.²⁹⁹ Přestože americký vliv ze Střední Asie citelně ustoupil, Čína stále zastává politiku dobrého sousedství, která jí přináší značný ekonomický a bezpečnostní vliv v oblasti.³⁰⁰

Druhým úhlem pohledu, jakým lze plošně nahlížet na bezpečnostní vztahy Číny a Střední Asie, je čínská pozornost věnovaná provincii Sin-ťiang, která si naopak vyžaduje

²⁹⁷ *China National News* (2014). In veiled warning, China's Xi says Asia should avoid military ties with third party powers (<http://www.chinanationalnews.com/news/222207019/in-veiled-warning-china-xi-says-asia-should-avoid-military-ties-with-third-party-powers>, 11. 4. 2017).

²⁹⁸ Pantucci, R. (2016). China's Place in Central Asia. *Eurasianet* (<http://www.eurasianet.org/node/79306>, 11. 4. 2017).

²⁹⁹ Garver, J. W. (2005). China's Probable Role in Central and South Asia. *Asia Program Special Report* NO. 126/2005 (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ASIAreport_No126.pdf, 12. 4. 2017).

³⁰⁰ Pantucci, R. (2016). China's Place in Central Asia. *Eurasianet* (<http://www.eurasianet.org/node/79306>, 11. 4. 2017).

diplomatickou spoluprací se státy Střední Asie. Jedná se o největší čínskou autonomní oblast, avšak z pohledu Číny s velmi nešťastnou polohou. Sin-ťiang sousedí nejen s Tibetem, ale i s Afghánistánem, Ruskem, Tádžikistánem, Kyrgyzstánem, Kazachstánem, Indií, Pákistánem a Mongolskem.³⁰¹ Sin-ťiang hraje důležitou roli v čínské středoasijské politice, jelikož stejně jako Tibet představuje hrozbu separatismu, jehož kořeny mohou pocházet ze středoasijského regionu, a v neposlední řadě produkuje většinu vzájemného obchodu. Právě z důvodu udržení provincie Sin-ťiangu ve svém vlivu Čína podporuje středoasijské vnitrostátní režimy, které se všechna „tři zla“ - separatismus, extremismus, terorismus – snaží aktivně potírat. Rusko pak pro Čínu představuje stabilizační faktor ve středoasijském regionu, jelikož si zde dokázalo udržet svůj vliv a zabránilo tak šíření několika konfliktních zón (například občanské války v Tádžikistánu), což je i v čínském národním zájmu.³⁰² Bezpečnostním vztahům na mezistátních úrovních se budu věnovat v následujících podkapitolách.

6.5 SHRNU TÍ

Pronikání Číny do regionu Střední Asie bych, z výše uvedeného, hodnotila jako pozvolný přirozený proces, který vzbudil méně pozornosti a kritiky, než tomu bylo u Ruské federace. Čína spolupracuje se středoasijskými režimy ve všech oblastech. Primární je zde většinou ekonomická spolupráce, na prozatímní druhé místo bych zařadila bezpečnostní spolupráci, avšak s tím, že skrze obě dvě tyto oblasti do Střední Asie proniká i politická dimenze vzájemných vztahů. Jak bylo uvedeno v jedné z předchozích kapitol, Čína své zahraničněpolitické vztahy řadí do čtyř stupňů v závislosti na lukrativnosti protějšku a míry vzájemné spolupráce. V tomto pomyslném žebříčku se v pozornosti čínských politických elit, v rámci Střední Asie, nejlépe umístil Kazachstán spolu s Uzbekistánem. Tyto dvě středoasijské lokální mocnosti fungují s lidovou Čínou na úrovni *dobrého sousedství*. Přestože dle častých prognóz v budoucnu hrozí konflikt Ruska a Číny, politické elity obou zemí v současnosti fungují na vzájemném respektu a nedílnou součástí jejich politik je koordinace vzájemného působení, čemuž napomáhá i činnost Šanghajske organizace pro spolupráci. V následujících dvou kapitolách tedy budu analyzovat bilaterální vztahy těchto aktérů. Budu se snažit potvrdit či vyvrátit druhou polovinu mé hypotézy, ve které předpokládám, že pro Čínu jsou primární ekonomické vztahy s Kazachstánem a Uzbekistánem.

³⁰¹ BBC News (2014). Why is there tension between China and Uighurs? (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26414014>, 12. 4. 2017).

³⁰² Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

7 KAZACHSTÁN V ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Následná analýza kazašsko-čínských vztahů bude strukturována stejně, jako kapitola o kazašsko-ruských vztazích. Součástí budou tři podkapitoly, ve kterých budu analyzovat politické, ekonomické a bezpečnostní vztahy Číny a Kazachstánu. Ve své hypotéze předpokládám, že stěžejní budou vztahy ekonomické, následná analýza tento předpoklad buď pomůže potvrdit, nebo vyvrátit. Dá se předpokládat, že následující kapitoly budou obsahově kratší, než byly kapitoly analyzující vztahy daných států s Ruskem, jelikož obecné charakteristiky Kazachstánu a Uzbekistánu byly popsány v těchto kapitolách.

7.1 POLITICKÉ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU

Nová nezávislost středoasijských republik dala prostor Číně stát se významným aktérem tohoto regionu. Pouto, které se v tuto dobu mezi státy vytvořilo, pomohlo zformovat středoasijský region do podoby, ve které ho známe dnes.³⁰³ Čína a Kazachstán navázaly spolupráci ihned zkraje 90. let minulého století. 3. ledna 1992 byly oficiálně zřízeny diplomatické styky obou zemí.³⁰⁴ Následující rok přijal prezident Nazarbajev pozvání Ťiang Ce-mina a podnikl první oficiální návštěvu Peking, při které se oba státníci shodli na výhodách, které státům přinese vzájemná spolupráce. V roce 1994 země podepsaly první hraniční bilaterální dohodu, dodatkové dohody v září 1997 a další hraniční doplňkové smlouvy v červenci následujícího roku.³⁰⁵ V roce 1999 byla mezi Nazarbajevem a Ce-minem uzavřena smlouva nazvána „Strategické partnerství pro 21. století“. Tato smlouva byla vzhledem ke svému významu později posílena ze strany Ce-minova nástupce Chu Ťin-tchaa a obsahovala budoucí čínské energetické požadavky, především zdůrazňovala zájem Číny napojit se na nepřerušované dodávky ropy.³⁰⁶

Podíváme-li se na chronologicky řazený seznam všech vzájemných diplomatických kroků mezi Kazachstánem a lidovou Čínou, zjistíme, že diplomacie mezi oběma zeměmi probíhala a stále probíhá na otevřené a velmi intenzivní úrovni. Přestože se Čína již od rozpadu Sovětského svazu snažila navázat dobré vztahy se všemi pěti středoasijskými státy, Kazachstán se během několika málo let dostal do výsadního postavení v čínské zahraniční politice. Nutno však dodat, že toto privilegium je založeno na mnohostranných ekonomických aktivitách, o kterých budu pojednávat v následující

³⁰³ Melet, Y. (1998). China's political and economic relations with Kazakhstan and Kyrgyzstan. *Central Asian Survey* 17/1998.

³⁰⁴ *Ministry of Foreign Affairs Republic of Kazakhstan* (2016). Kazakh – China Relations (<http://www.mfa.kz/index.php/en/foreign-policy/kazakhstan-s-relations/kazakhstan-countries-of-asia-and-africa-cooperation/16-materials-english/6035-kazakh-china-relations>, 12. 4. 2017).

³⁰⁵ *China Daily* (2003). Brief introduction to relations between China and Kazakhstan (http://www.chinadaily.com.cn/en/doc/2003-05/27/content_166588.htm, 12. 4. 2017).

³⁰⁶ Aitken, J. (2009). *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan: From Communism to Capitalism* (London: Bloomsbury Publishing).

podkapitole. Obrácenou stranou mince je skutečnost, že Čína, jak již bylo řečeno výše, nevzbuzuje ve svých partnerech důvěru. Obavy Kazachstánu jsou založeny nejen na obecném nedostatku znalostí o Číně, ekonomických argumentech a demografické síle.³⁰⁷ Všechny tyto faktory dávají tušit, že partnerství mezi Kazachstánem a Čínou je navenek pevné, uvnitř však křehké.

7.1.1 POLITICKÁ SPOLUPRÁCE PO ROCE 2000

V červnu 2003 byl při příležitosti návštěvy prezidenta Ťin-tchaa v Kazachstánu podepsán Program spolupráce obou zemí na období let 2003 – 2008. Ten ustanovil hlavní směry budoucí bilaterální spolupráce. V souvislosti s tímto programem byla v květnu 2004 oběma státy podepsána dohoda o zřízení Výboru pro spolupráci Kazachstánu a Číny, který se stal hlavním mechanismem pro neustálé prohlubování bilaterálních vztahů na systematické úrovni.³⁰⁸ Výbor pro společnou spolupráci je stále funkčním orgánem, který na pravidelných zasedáních prosazuje bilaterální spolupráci ve všech oblastech, na kterých se vzájemně dohodnou vedoucí představitelé obou zemí. Výbor měl coby institucionalizovaná, všestranná platforma na vysoké úrovni významný podíl na rozvoji vztahů mezi Čínou a Kazachstánem. Jedním z posledních výrazných úspěchů bylo dojednání zlepšení infrastruktury pro zvýšení propojení obou zemí a hospodářských výměn v příhraničních oblastech.³⁰⁹

Čína mimo jiné přinesla Kazachstánu nové technologie, moderní finanční a bankovní struktury, které jsou schopny poskytovat rámec pro celkový rozvoj země a vstup na světovou scénu. Čínské společnosti věnují zvláštní zájem telekomunikačnímu odvětví, ve kterém dochází k intenzivní spolupráci. První společná telefonní síť mezi Čínou a Kazachstánem byla vyvinuta v roce 1998 a to pod záštitou Šanghajské pětky. Od tohoto roku se telekomunikační spolupráce neustále prohlubuje, ať už se jedná o společný provoz a kontrolu internetu či rozvoj bezdrátových sítí. Čínská společnost Telecom v roce 2004 otevřela kancelář v Almatě, aby zvýšila svoji přítomnost v zemi. Bankovní sféra pak představuje jednu z nejdynamičtějších odvětví kazašského rozvoje, spadá však do kategorie ekonomiky.³¹⁰

³⁰⁷ Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

³⁰⁸ *China Daily* (2007). China-Kazakhstan relations grow stronger (http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2007-10/15/content_6173531.htm, 12. 4. 2017).

³⁰⁹ *The State Council the People's Republic of China* (2015). China and Kazakhstan pledge deeper economic ties (http://english.gov.cn/state_council/vice_premiers/2015/08/25/content_281475175525278.htm, 12. 4. 2017).

³¹⁰ Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

I v dalších letech pokračuje politická spolupráce obou zemí a diplomatické dialogy obou prezidentů. Bilaterální spolupráce, kterou ve svém rámci nastavuje Výbor pro spolupráci Kazachstánu a Číny, obsahuje 10 zvláštních podvýborů, které pokrývají většinu oblastí pro kooperaci. Významný je například smíšený výbor pro rozvoj přeshraničních řek. V prosinci 2006 se tato spolupráce prohloubila. Prezident Nazarbajev spolu se svým čínským protějškem podepsali významnou dohodu, která umožnila výměnu hydrologických a hydrochemických údajů a tím mohla být zahájena vědecká činnost v oblasti přeshraničních toků.³¹¹

Rok 2013 lze též pro kazašsko-čínské diplomatické vztahy označit za přelomový, jelikož vzájemné vztahy dostaly novou podobu. Do čela Čínské lidové republiky byl zvolen prezident Si Ťin-pching, který si uvědomoval geopolitické, ekonomické a bezpečnostní možnosti středoasijského regionu. V říjnu stejného roku bylo tak podepsáno Memorandum o porozumění (zkratkou NPCSC).³¹² (Ráda bych zmínila, že Memorandum o porozumění bylo v listopadu 2015 podepsáno i mezi Českou republikou a Čínskou lidovou republikou.³¹³) Dokumentu podepsanému v Pekingu kazašskými a čínskými poslanci je přikládán prvořadý význam, jelikož otevřel novou etapu interakce mezi Majilis (kazašskou dolní komorou) a čínským NPC (Všečínským shromážděním lidových zástupců). Jednalo se o významné posílení meziparlamentních vztahů, na jehož základech byl založen Stálý meziparlamentní výbor pro spolupráci,³¹⁴ jehož činnost je aktivní od roku 2014 do současnosti a setkání se uskutečňují v pravidelných intenzivních intervalech.³¹⁵

7.1.2 POLITICKÉ VZTAHY V SOUČASNOSTI

I v současnosti jsou politické a diplomatické vztahy Číny a Kazachstánu na intenzivní úrovni, přestože většina diplomatických aktivit posledních let má výrazně ekonomický podtext. V Kazachstánu se u moci stále drží prezident Nazarbajev, který sice převedl díky ústavnímu reformnímu procesu část svých pravomocí do rukou parlamentu, avšak

³¹¹ *China Daily* (2007). China-Kazakhstan relations grow stronger (http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2007-10/15/content_6173531.htm, 12. 4. 2017).

³¹² *Tengri News* (2013). Kazakhstan's Majilis and China's NPCSC sign memorandum of understanding (https://en.tengrinews.kz/politics_sub/Kazakhstans-Majilis-and-Chinas-NPCSC-sign-memorandum-of-23331/, 13. 4. 2017).

³¹³ *Vláda České republiky* (2015). Premiér Sobotka jednal s čínským prezidentem Si Ťin-pchingem o strategickém partnerství obou zemí (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-jednal-s-cinsky-m-prezidentem-si-tin-pchingem-o-strategickem-partnerstvi-obou-zemi--137524/>, 13. 4. 2017).

³¹⁴ *Tengri News* (2013). Kazakhstan's Majilis and China's NPCSC sign memorandum of understanding (https://en.tengrinews.kz/politics_sub/Kazakhstans-Majilis-and-Chinas-NPCSC-sign-memorandum-of-23331/, 13. 4. 2017).

³¹⁵ *Ministry of Foreign Affairs Republic of Kazakhstan* (2016). Kazakh – China Relations (<http://mfa.gov.kz/index.php/en/foreign-policy/kazakhstan-s-relations/kazakhstan-countries-of-asia-and-africa-cooperation/16-materials-english/6035-kazakh-china-relations>, 13. 4. 2017).

stále určuje linii vnitrostátní i zahraniční politiky.³¹⁶ V Číně je od roku 2013 prezidentem Si Ťin-pching, který se, jak bylo uvedeno výše v kapitole, obrací zpět ke Střední Asii a klade důraz na vzájemnou spolupráci a jednotu regionu. Čína uplatňuje směrem ke Kazachstánu svoji *soft power*. Cílem je podporovat svůj pozitivní obraz v Kazachstánu a přimět jej, aby Čínu vnímala jako ekonomicky spolehlivého partnera bez postranních politických požadavků. Přestože politické vztahy jsou oficiálně na přátelské úrovni, pouze jeden ze šesti Kazaků vnímá Čínu jako „přátelský národ“. Kazachstán se v posledních několika měsících ocitá na křižovatce mezi Čínou, Ruskem a Západem. Chce a potřebuje čerpat ekonomické výhody, které mu poskytuje obchod s Čínou, ale zároveň se bojí ceny, kterou za to v budoucnu může zaplatit.³¹⁷

Je samozřejmé, že souběžně s výše uvedenými diplomatickými kroky bylo uzavřeno bezpočet ekonomických a energetických dohod a smluv, jimž se chystám věnovat v následující kapitole. Jelikož ani ekonomické ani bezpečnostní svazky však není možné uzavřít bez politického základu, všechny tyto smlouvy spolu úzce souvisí a jedny bez druhých by s největší pravděpodobností neměly možnost vzniknout. Dle oficiálních údajů Ministerstva zahraničních věcí republiky Kazachstán bylo do března 2016 uzavřeno s Čínou na 230 diplomatických a politických smluv a dohod.³¹⁸ Pravdou však je, že velké procento z nich bylo podepsáno v prvních dvou desetiletích vzájemné spolupráce, přičemž nyní se započaté politické vztahy spíše dále prohlubují. Závěr podkapitoly lze uzavřít s tím, že pakliže jsou během přelomu tisíciletí podepisované dohody spíše diplomatické, od přelomu první a druhé dekády 21. století mají společné dohody výrazně ekonomičtější charakter.³¹⁹

7.2 EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU

Jak Nazarbajev, tak čínští představitelé si uvědomovali ekonomické a obchodní výhody, které si navzájem oba národy mohou poskytnout. Proto se oba státy ihned po navázání diplomatických vztahů začínají soustředit také na vzájemnou ekonomickou spolupráci, která se obratem stává dominantou kazašsko-čínských vztahů. Skutečný rozvoj ekonomiky a obchodu se však odehrál až s příchodem nového milénia. Jak jsem již uváděla výše, dle Slavomíra Horáka lze ekonomické vztahy mezi Čínou a Střední Asií rozdělit do dvou časových období: do přelomu let 2001/2002 a poté. V prvním období

³¹⁶ Tanchum, M. (2017). Eurasia's stability depends on Kazakhstan's political transition. *East Asia Forum* (<http://www.eastasiaforum.org/2017/02/23/eurasias-stability-depends-on-kazakhstans-political-transition/>, 12. 4. 2017).

³¹⁷ Frolovskiy, D. (2016). Kazakhstan's China Choice. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/07/kazakhstans-china-choice/>, 12. 4. 2017).

³¹⁸ *Ministry of Foreign Affairs Republic of Kazakhstan* (2016). Kazakh – China Relations (<http://mfa.gov.kz/index.php/en/foreign-policy/kazakhstan-s-relations/kazakhstan-countries-of-asia-and-africa-cooperation/16-materials-english/6035-kazakh-china-relations>, 13. 4. 2017).

³¹⁹ Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

procházela většina (ať už legálního či nelegálního) společného obchodu rukama Ujgurů, národem žijícím v postsovětské Střední Asii a čínské provincii Sin-ťiang. Právě tento národ začal jako první po vyhlášení nezávislosti dovážet laciné čínské výrobky na trhy středoasijských států a podíl Číny coby státu byl na vzájemném obchodu nevelký.³²⁰

V následující podkapitole budu analyzovat kazašsko-čínské ekonomické a energetické vztahy od roku 2000 do současnosti. Než však přistoupím k samotné analýze, jen nutné zmínit, že změřit přesnou obchodní bilanci mezi těmito dvěma státy je téměř nemožné, jelikož ukazatele obou zemí se výrazně liší. Příkladem nám mohou být údaje z roku 2005, kdy dle Kazachstánu dosáhl dovoz z Číny částky 1,2 miliardy amerických dolarů, z čínských údajů se však jednalo o téměř 4 miliardy amerických dolarů. Naopak vývoz z Kazachstánu do Číny je vykázán na téměř 2,5 miliardy, což je číslo, které čínské údaje převyšuje o více než 500 milionů dolarů. Důvody těchto rozporů je však možné hledat v politice i účetnictví. Podnikatelé z Kazachstánu cíleně podceňují obchodní toky, aby unikli zdanění, zatímco čínští podnikatelé dostávají za vývoz daňové úlevy. Čína z více než 80% exportuje do Kazachstánu hotové spotřební zboží: farmaceutické potřeby, elektroniku, textil, potraviny a další. Opačným směrem se pak exportuje především ropa, železné a neželezné kovy.³²¹

S počátkem námi sledovaného období nastává změna a kazašsko-čínské obchodní vztahy se dostávají na přední příčky státních zájmů. Na základě jakých událostí se tak děje, bylo uvedeno v úvodu kapitoly. Co se však nemění, je role, kterou ve vzájemném obchodu hraje provincie Sin-ťiang. V roce 2009 se 75% čínské obchodní výměny s Kazachstánem odehrávalo s touto autonomní oblastí.³²² V roce 2015 činil přeshraniční obchod Sin-ťiang 9,62 miliard amerických dolarů, což představovalo 49% celkového regionálního obchodu,³²³ přičemž celkový obrat zahraničního obchodu Číny v roce 2015 klesl o 8%, tedy na 3,95 bilionů amerických dolarů (vývoz klesl v tomto roce o 2,9%, dovoz o 14,2%).³²⁴ Přestože namátkou vybraná čísla vzájemných obchodních bilancí působí impozantně a mohou budít hrozbu čínské expanze, vznikla přirozeným průběhem s ohledem na okolnosti. Ačkoliv by již Čína měla prostředky,

³²⁰ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³²¹ Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

³²² Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³²³ *China Trade Research* (2017). Xinjiang: Market Profile (<http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/Facts-and-Figures/Xinjiang-Market-Profile/ff/en/1/1X000000/1X06BVVK.htm>, 13. 4. 2017).

³²⁴ *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. Čína: Zahraniční obchod a investice (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/cina/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html, 13. 4. 2017).

keré by mohla použit k narušení suverenity Kazachstánu,³²⁵ zatím se tak nestalo, mimo jiné díky roli Ruska coby zadržujícího faktoru čínského vlivu. I tato situace se však může změnit překvapivě snadno, o čemž se zmíním na konci této podkapitoly.

Pro podporu vzájemného obchodu bylo založeno několik bilaterálních výborů. Za jeden z prvních a nejdůležitějších lze považovat již výše zmíněný Výbor pro spolupráci Kazachstánu a Číny založený v roce 2004 a vedený čínskými a kazašskými premiéry. Kromě několika podvýborů věnujících se politickým otázkám je zde mnoho podvýborů, které se specializují výhradně na ekonomické otázky: podvýbor specializující se na finance, biotechnologie, obchod s ropou a plynem, využívání jaderné energie a další. Napadnutelná je nedostatečná transparentnost orgánu a s tím související riziko, že by čínské úřady mohly snadno obrátit činnost ku svému prospěchu.³²⁶ Z těchto mnoha podvýborů bych ráda zmínila například Kazašsko-čínský podvýbor pro finanční spolupráci, který vykazuje intenzivní, pravidelnou a úspěšnou činnost. Hlavním cílem tohoto orgánu je komplexní rozvoj interakce mezi finančními institucemi obou zemí včetně bank v důsledku rozvoje vzájemné hospodářské a finanční oblasti. Například v roce 2014 byla v rámci tohoto podvýboru podepsána dohoda, která vytváří podmínky pro širší využití národních měn obou států ve vzájemném obchodu, investicích a financování.³²⁷

Stejně jako tomu bylo v politických vztazích, i zde je třeba se podívat na odvrácenou stranu mince. V souvislosti s ukrajinskou krizí a sankcemi uvalené na Rusko strmě poklesly ceny ropy a Kazachstán byl nucen devalvovat svoji měnu o 19 procent. Právě v tomto období začínají být však citelné čínské ambice zaplnit ekonomickou mezeru, která po Rusku vznikla. A to šíří obavy z čínského vlivu po celém středoasijském regionu. Zatímco v minulých letech byla Čína vítána jako hlavní investor a protiváha ruského ekonomického vlivu, obava z čínské ekonomické hegemonie je v posledních měsících stále více explicitní. V roce 2017 se však předpokládá pozvolné ožívání ruské ekonomiky³²⁸ a je tak otázkou, zde se zájmy obou velmocí ve středoasijském regionu opět podaří zkoordinovat.

³²⁵ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³²⁶ Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

³²⁷ *National Bank of Kazakhstan* (2016). The Sino-Kazakhstani Subcommittee on financial cooperation (<http://www.nationalbank.kz/?docid=561&switch=english>, 13. 4. 2017).

³²⁸ Tanchum, M. (2017). Eurasia's stability depends on Kazakhstan's political transition. *East Asia Forum* (<http://www.easiaforum.org/2017/02/23/eurasia-stability-depends-on-kazakhstan-political-transition/>, 12. 4. 2017).

7.2.1 ENERGETICKÁ SPOLUPRÁCE ČÍNY A KAZACHSTÁNU

Mezi klíčové aspekty úspěšné bilaterální spolupráce jsou řazeny energetické a uhlovodíkové projekty. Kazachstán tvoří hlavní zdroj uhlovodíků celého regionu, což z něj v kombinaci s nízkou populací a malou spotřebou činí významného čistého vývozce ropy a zemního plynu.³²⁹ Do roku 2001 však nebyla Střední Asie v hledáčku čínských společností, jelikož státy Perského zálivu plnily roli stabilního a spolehlivého dodavatele potřebných energetických surovin. Situace se však změnila s válkou v Afghánistánu v roce 2001 a Iráku v roce 2003, v jejichž důsledku prudce stouply ceny ropy. Dodávky ze Střední Asie se začaly zdát jednak spolehlivější a jednak by Čína nemusela řešit transport surovin mořskými cestami. Spolupráce v energetice by rovněž stabilizovala středoasijský region a jeho vztahy s Čínou, což je součástí čínské strategie vůči Střední Asii.³³⁰

Jako bylo již psáno, v roce 1999 bylo mezi Nazarbajevem a Ce-minem uzavřeno „Strategické partnerství pro 21. století“, jež bylo později posíleno prezidentem Ce-minem. Definovalo budoucí čínské energetické požadavky a zdůrazňovalo zájem Číny napojit se na nepřerušené dodávky ropy. Za tímto účelem podepsal prezident Nazarbajev smlouvu o vybudování ropovodu mezi Kazachstánem a Alašankchou, hraničním městem v provincii Sin-ťiang. Tato část ropovodu byla dostavěna v roce 2005, prodloužila ropovod spojující Čínu a Kaspické moře a v první dekádě 21. století transportovala pět milionů tun ropy ročně.³³¹ Dle poptávky se kapacita může rozšířit až na 20 milionů tun ropy za rok, v roce 2015 bylo pak ropovodem z Kazachstánu do Číny přepraveno 11,8 milionů tun ropy.³³² Tento projekt mohl vzniknout díky dobrému politickému základu, který zajistili prezidenti obou zemí a dodnes je hodnocen jako oboustranně výhodný, jelikož pro Čínu představuje pravidelné dodávky ropy regulovatelné dle potřeby, pro Kazachstán pak pravidelný export a pravidelný příjem.³³³

Mimo výše uvedený příklad je i mnoho dalších způsobů, kterými čínské společnosti masivně ovládly ropné zásoby Kazachstánu.³³⁴ Je nutné opět podotknout, že čínská produkce od roku 1993 nezvládá pokrývat své vlastní energetické nároky a nalezení

³²⁹ Suleimen, U. (2014). Energy Cooperation between Kazakhstan and China. *The Astana Times* (<http://astanatimes.com/2014/01/energy-cooperation-kazakhstan-china/>, 12. 4. 2017).

³³⁰ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³³¹ Aitken, J. (2009). *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan: From Communism to Capitalism* (London: Bloomsbury Publishing).

³³² *Kaz Munaj Gaz*. Kazakhstan-China oil Pipeline (http://www.kmg.kz/en/manufacturing/oil/kazakhstan_china/, 13. 4. 2017).

³³³ Aitken, J. (2009). *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan: From Communism to Capitalism* (London: Bloomsbury Publishing).

³³⁴ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: Matfyzpress).

spolehlivých dodavatelů je pro ni existenční záležitostí.³³⁵ V letech 2004 – 2006 Čína ovládla téměř třetinu kazašských ropných zásob bez ohledu na ostatní aktéry. Nejrozsáhlejší aktivitu tohoto směru vykazuje čínská ropná společnost CNPC, která již během 90. let zakoupila práva na těžbu v kazašských ropných oblastech *Džanadžol*, *Kenkijak* a především *Uzen*, který je považován za nejperspektivnější naleziště západního Kazachstánu. V roce 2005 CNPC koupila největšího kazašského producenta ropy - společnost *Petrokazachstan*. Čínské společnosti se též podílejí na těžbě z největšího kazašského naleziště ropy v oblasti *Kašagan*, kterou jsem již zmínila v podkapitole o rusko-kazašských ekonomických vztazích.³³⁶

Dodávky zemního plynu jsou dalším klíčovým aspektem kazašsko-čínských ekonomických vztahů. Obchodování se zemním plynem však započal až prezident Chu Ťin-tchao a to téměř ihned po svém zvolení do funkce. S cílem urychlit stavbu plynovodu podepsal při své první oficiální návštěvě Kazachstánu posouzení projektu.³³⁷ V listopadu 2007 pak dvě hlavní společnosti - kazašská *KazMunayGaz* a čínská *China National Petroleum Corporation* - podepsaly smlouvu o hlavních zásadách budoucí práce na stavbě potrubí, které by po dostavění mělo čerpat 40 miliard m³ plynu ročně. Součástí dohody též bylo, že část potrubí povede přes území Uzbekistánu. První část stavby by tedy měla propojit kazašsko-uzbecké hranice s Čínou, druhá etapa pak propojit kazašský plyn s potrubím.³³⁸ Přestože plynovod byl slavnostně otevřen 14. prosince 2009, jeho činnost byla zahájena o dva dny dříve za účasti prezidenta Ťin-tchaa.³³⁹ Dnes tvoří plynovod *Central Asia-China* největší plynový dopravní systém v Asii, jelikož je jím v případě potřeby transportováno až 85 miliard m³ zemního plynu ročně.³⁴⁰

7.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ VZTAHY

Přestože je Kazachstán významným producentem uhlí, existují dva důvody, proč je uhlí spíše než do Číny dováženo do Ruska a na Ukrajinu. První důvod je takový, že ruské trhy pro kazašské uhlí jsou svázány smlouvou, druhý pak ten, že Čína má vlastní velké zásoby uhlí, zejména ve svých severozápadních provinciích. A pokud ty nestačí, komodita je dovážena z bližšího Vietnamu. O tom, že se obě země snaží o maximální

³³⁵ Hlaváček, P. (2017). *Energetická bezpečnost* [přednáška] 21. 2. 2017 (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).

³³⁶ Karásková, I. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: Matfyzpress).

³³⁷ *China Daily* (2004). China, Kazakhstan Discuss Cross-border Gas Pipeline (<http://www.china.org.cn/english/BAT/105031.htm>, 12. 4. 2017).

³³⁸ Golovnina, M. (2007). Kazakhstan, China agree to press ahead with pipeline. *Reuters* (<http://uk.reuters.com/article/kazakhstan-china-pipeline-idUKL0888292120071108>, 13. 4. 2017).

³³⁹ Golovnina, M. (2009). UPDATE 3-China's Hu boosts energy ties with Centra Asia. *Reuters* (<http://uk.reuters.com/article/china-kazakhstan-idUKGEE5BB01D20091212?sp=true>, 13. 4. 2017).

³⁴⁰ Harrison-Sumter, H. (2016). 7 oil & gas project to watch in 2016. *ITE Oil & gas* (<http://www.oilgas-events.com/market-insights/global-developments/7-oil-gas-projects-to-watch-in-2016/801810815>, 13. 4. 2017).

propojení svých ekonomik, svědčí nejen výše uvedená intenzivní energetická spolupráce, ale také množství oblastí, ve kterých spolupráce již probíhá nebo je konkrétně plánovaná. Státy mají zájem na uskutečňování dalších rozsáhlých projektů těžby a transportu ropy a zemního plynu a zlepšení investičního prostředí. Vítané jsou též společnosti v oblasti strojního zařízení ropy a zemního plynu, výrobních zařízení, potravin, textilní výroby, dopravy, logistických služeb, cestovního ruchu, hutnictví a stavebních materiálů. Obě země dále deklarovaly, že budou do budoucna usilovat o zvýšení objemu nákladní železniční dopravy a o výstavbu nových železničních spojení mezi Kazachstánem a Čínou.³⁴¹

7.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A KAZACHSTÁNU

Armáda Čínské lidové republiky je v současnosti největší armádou světa co do počtu aktivních vojáků. Čínská lidová osvobozenecá armáda zahrnuje pozemní síly, námořní síly, vzdušné síly a disponuje i jadernými zbraněmi, přičemž její rozpočet se stále zvyšuje.³⁴² Lidová armáda spadá pod vedení Ústřední vojenské komise, jejímž předsedou je prezident Si Ťin-pching.³⁴³ V posledních několika letech rostou čínské vojenské kapacity znepokojivou rychlostí. Cílem modernizace a navýšení kapacit je možnost demonstrovat čínskou vojenskou sílu v globálním rozsahu, stejně jako schopnost provádět externě zaměřené operace. Pozornost Ústřední komise je však prozatím téměř výhradně soustředěna na východní a jižní pobřeží Číny, popřípadě na aktivity USA v Jihočínském moři.³⁴⁴

7.3.1 PROVINCE SIN-ŤIANG

V čínské obranné politice figuruje i postoj vůči Ruské federaci a Střední Asii. Čína vnímá „tři zla“ – separatismus, extremismus a terorismus – především jako hrozbu pro stabilitu a bezpečnost již několikrát zmiňované autonomní oblasti Sin-ťiang. Čínské obavy o stabilitu této provincie se odrazily jak v politických a bezpečnostních bilaterálních smlouvách mezi Čínou a středoasijskými státy, tak v závěrečných dokumentech přijímaných v rámci Šanghajské organizace pro spolupráci. Riziko separatismu a extremismu pramení především z národnostního složení Sin-ťiangu, které se skládá převážně z Ujgurů (turkického národu), Kyrgyzů a Kazachů.³⁴⁵ Obavy Číny tedy nepramení z hrozby vojenských střetů či invaze třetí strany, ale z etnických

³⁴¹ Suleimen, U. (2014). Energy Cooperation between Kazakhstan and China. *The Astana Times* (<http://astanatimes.com/2014/01/energy-cooperation-kazakhstan-china/>, 12. 4. 2017).

³⁴² *BBC News* (2013). China 'reveals army structure' in defence white paper (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-22163599>, 14. 4. 2017).

³⁴³ *Ministry of National Defense the People's Republic of China*. Army: China establishes Rocket Force and Strategic Support Force (<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/army.htm>, 14. 4. 2017).

³⁴⁴ Gertz, B. (2016). Report: China's Military Capabilities Are Growing at a Shocking Speed. *The National Interest* (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/report-chinas-military-capabilities-are-growing-shocking-18316>, 14. 4. 2017).

³⁴⁵ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

nepokojů a islámského obrození, které by mohly narušit stabilitu oblasti zevnitř. Separatismus provincie přestal představovat pouze vnitřní problém a začal představovat problém národní bezpečnosti v okamžiku, kdy jeho prvky obdržely materiální, rétorickou a dokonce vojenskou podporu. Tato kombinace vnitřní a vnější bezpečnostní hrozby se týká všech čínských středoasijských sousedů.³⁴⁶

Společnou hrozbu pro Kazachstán i Čínu představuje hnutí za osvobození Východního Turkestánu. Její základny se pravděpodobně nacházejí na území Kazachstánu a Kyrgyzstánu a dle čínských zdrojů mělo mít hnutí ve svých začátcích přímé napojení na al-Káidu. Region Střední Asie zde figuroval zejména jako koridor a prostor pro relativně klidné zázemí a jednak jako podpůrná oblast, ve které mělo docházet ke spojení s dalšími radikálními organizacemi (nejčastěji s Islámským hnutím Uzbekistánu). Za kořeny separatismu a extremismu považuje čínská vláda zejména ekonomickou a sociální nespokojenost. Od devadesátých let se tedy jednou z priorit čínské politiky stalo zlepšení životní úrovně v Sin-ťiang, investice a větší propojení oblasti se středoasijským regionem. V čínské vnitrostátní politice je tento přístup znám jako „velký rozvoj Západu“.³⁴⁷

7.3.2 BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE PROSTŘEDNICTVÍM ŠOS

Kazachstán, stejně jako většina ostatních středoasijských států, je čínskou vládou vnímán jako spolehlivý bezpečnostní partner. V neposlední řadě proto, že státy nemají tendence zasahovat vzájemně do svých vnitřních režimů. Jistá bezpečnostní opatření ze strany Číny na kazašskou vládu však byla podniknuta skrze Šanghajskou organizaci pro spolupráci. Ta z počátku mimo jiné vznikla jako jakási garance, že přeshraniční extremistické skupiny nebudou podněcovat radikalismus a separatismus za hranicemi Číny a takové jednání bude jejich domovskými státy tvrdě potíráno. Opět se tak krátce vracíme k provincii Sin-ťiang. Prostřednictvím společných smluv v rámci organizace se středoasijské režimy zavázaly, že do budoucna nebudou podporovat tyto „militantní separatisty“. Přestože Čína nemá tendence zasahovat do jiných vnitrostátních režimů, společné organizační dohody použila k tomu, aby kazašskou a kyrgyzskou vládu přinutila zakázat ujugurské politické strany a jejich noviny buď zcela zakázat, nebo podřídit cenzuře.³⁴⁸

Skrze Šanghajskou organizaci pro spolupráci Čína utvrzuje bezpečnost regionu a stále podněcuje boj proti terorismu v oblasti.³⁴⁹ V roce 2015 hostila na svém území členské

³⁴⁶ Starr, F. S. (2004). Xinjiang: China's Muslim Borderland (New York: M.E. Sharpe).

³⁴⁷ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³⁴⁸ Ooi, S.-M. – Trinkle, K. (2015). China's New Silk Road and Its impact on Xinjiang. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/03/chinas-new-silk-road-and-its-impact-on-xinjiang/>), 14. 4. 2017).

³⁴⁹ *The State Council The People's Republic of China* (2017). China ready to improve security cooperation among SCO members

armády Šanghajske organizace pro spolupráci. Od roku 2004 se jednalo o největší hromadné vojenské cvičení členských států, o čemž jsem pojednávala v kapitole věnované této organizaci. Cestu v boji proti „třem zlům“ vidí Čína také v zabezpečování států Střední Asie, a to pomocí sdílení informací, vybavení a lidské inteligence.³⁵⁰ Na dvanáctém zasedání Rady bezpečnosti Šanghajske organizace pro spolupráci, které se uskutečnilo na začátku dubna 2017 v kazašské Astaně, ministr veřejné bezpečnosti Guo Shengkun prohlásil, že Čína bude dále usilovat o hlubší bezpečnostní spolupráci členských států organizace, včetně vytvoření dalších protiteroristických útvarů. Čína v tomto smyslu navrhuje zlepšit právní základ pro bezpečnostní spolupráci, zlepšit komunikaci bezpečnostních složek členských států a bude aktivně usilovat o podepsání protiextremistických smluv. Kromě boje proti „třem zlům“ ministr přednesl návrh prohloubit spolupráci v oblasti kybernetické bezpečnosti a kontroly drogových transakcí.³⁵¹

7.4 SHRNUÍ

Přestože se Kazachstán během poměrně krátké doby stal předním čínským středoasijským politickým a bezpečnostním spojencem, je tato pozice postavena na ekonomických základech. Diplomatické vztahy se již od vyhlášení kazašské nezávislosti stále pohybují na otevřené a intenzivní úrovni. Bezpečnostní vztahy jsou pro Čínu důležité kvůli zajištění bezpečnosti a stability autonomního území Sin-ťiang, které vykazuje separatistické a extremistické tendence. Vzájemnou bezpečnostní spolupráci Číny s republikami středoasijského regionu, ať už formou bilaterálních dohod či pod záštitou Šanghajske organizace pro spolupráci, se Čína snaží udržet tuto provincii stranou od extremistických a separatistických myšlenek. Jak již bylo několikrát zmíněno, provincie Sin-ťiang se nevyznačuje pouze výhodnou geostrategickou polohou, ale jedná se především o oblast, přes kterou je vedena valná většina čínského obchodu směrem do Střední Asie a dále na západ.

Skutečnou dominanci vztahů však spatřuji v obchodní, potažmo energetické bilanci. Dodávky kazašské ropy do Číny znamenají pro Čínu nepřetržitý příjem této komodity, pro Kazachstán se jedná o záruku finančních příjmů. Obchodování se zemním plynem bylo započato o několik let později, i přesto však toto odvětví společného obchodu získalo na podobné intenzitě, jako export ropy. Intenzivní ekonomickou spolupráci lze

(http://english.gov.cn/state_council/state_councilors/2017/04/07/content_281475619091190.htm, 14. 4. 2017).

³⁵⁰ Ooi, S.-M. – Trinkle, K. (2015). China's New Silk Road and Its impact on Xinjiang. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/03/chinas-new-silk-road-and-its-impact-on-xinjiang/>, 14. 4. 2017).

³⁵¹ *The State Council The People's Republic of China* (2017). China ready to improve security cooperation among SCO members (http://english.gov.cn/state_council/state_councilors/2017/04/07/content_281475619091190.htm, 14. 4. 2017).

spatřovat i mimo energetickou oblast a to díky mnoha společným projektům, které jsou již uskutečňovány nebo jsou plány na jejich provedení v konkrétních podobách.

8 UZBEKISTÁN V ČÍNSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE

Jak již bylo uvedeno v kapitole o rusko-uzbeckých vztazích, pozice lokální mocnosti dosahuje Uzbekistán díky své geostrategické poloze, bohatým zásobám nerostných zdrojů, vysoké populaci a statusem jakéhosi „nárazníkového pásma“ proti afghánskému extremismu a terorismu.³⁵² Čína uznala nezávislost Uzbekistánu v prosinci 1991 a již 2. ledna 1992 obě země navázaly diplomatické vztahy. Je nutné podotknout, že většina vzájemných vztahů posledních let má ekonomický základ. I obchodní a hospodářské vztahy obou států však umožnilo vzájemné politické porozumění režimů. Uzbekistán je vnitrostátní země, která se však z této pozice snaží udělat svoji přednost tím, že staví železniční a silniční spojení mezi dalšími mocnostmi regionu. Je to další faktor, který zvyšuje její geostrategický význam.³⁵³

Jelikož byla všeobecná charakteristika Uzbekistánu popsána v kapitole o rusko-uzbeckých vztazích, přejdeme rovnou k analýze vztahů mezi Uzbekistánem a Čínskou lidovou republikou. Ani tato kapitola se svojí strukturou nebude lišit od ostatních, i když se dá předpokládat, že bude jedna z obsahově kratších. Vzájemné vztahy s Čínou budou rozděleny do třech podkategorií: politických vztahů, jejichž tradice již trvá přes 25 let, ekonomických a bezpečnostních vztahů. Tak jak se mi to potvrdilo v předcházející kapitole, budu zřejmě i v kapitole následující používat častěji internetové zdroje vzhledem k jejich větší aktuálnosti. Často využívanými zdroji budou pak oficiální vládní stránky.

8.1 POLITICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU

V podstatě ihned po navázání diplomatických vztahů v roce 1992 se začala vzájemná politika těchto dvou států pohybovat na vysoké úrovni. Ta se projevuje častými oficiálními návštěvami hlav států, ministrů a dalších vysokých politiků.³⁵⁴ Je nutné však

³⁵² Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

³⁵³ Koparkar, R. (2017). 25 Years of Uzbekistan-China Relations: Enhanced Economic Engagements market by Political Understanding. *Vivekananda International Foundation* (<http://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>, 15. 4. 2017).

³⁵⁴ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

krátce podotknout, že i přes rozvíjející se spolupráci představuje Uzbekistán pro čínské diplomaty nepředvídatelný režim, který je v případě reálného tlaku další strany (zejména Ruska a Spojených států) schopen poměrně rychle ustoupit od podepsaných dohod.³⁵⁵ Bývalý prezident Islam Karimov podnikl během své vlády devět oficiálních návštěv Číny, prezident Si Ťin-pching zatím navštívil Uzbekistán dvakrát, ihned v roce 2013 a v červnu 2016. Obě země od začátku navzájem podporovaly svojí bezpečnost, územní celistvost a nevměšování do vnitřních záležitostí státu. To se projevilo zejména po událostech v Adišanu (2005), kdy Čína vyjádřila diplomatickou podporu uzbeckému režimu a vzájemný vztah se tak ještě více prohloubil.³⁵⁶ I přes veškeré bilaterální smlouvy, které byly mezi oběma zeměmi uzavřeny Ruslan Izimov ve svém článku *Role and place of Uzbekistan in the Central Asian policy of China* tvrdí, že vliv Číny na Uzbekistán je nejnižší ve srovnání s ostatními středoasijskými republikami, jelikož jejich vzájemná spolupráce je téměř výhradně vystavěna na ekonomice.³⁵⁷

I politická a bezpečnostní spolupráce Uzbekistánu s Čínou je, samozřejmě, poznamenána americko-uzbeckými vztahy. Připomeňme si, že vztahy Uzbekistánu a Ameriky se začaly rozvíjet již v roce 1991, kdy Spojené státy uznaly uzbeckou nezávislost,³⁵⁸ svého vrcholu pak dosáhly po roce 2001. Přestože se Čína se Spojenými státy shodla především na boji proti terorismu, zřízení vojenských základen v Uzbekistánu bylo v rozporu se strategií Číny, jejímž hlavním cílem bylo vytvořit režimy přátelské vůči Číně.³⁵⁹ Takto slibně se uzbecko-americké vztahy rozvíjely až do roku 2005, kdy byly ochlazeny především v souvislosti s adišanskými událostmi. Uzbekistán se po částečném odklonu od Spojených států začal politicky a ekonomicky orientovat zpět na Rusko a intenzivněji i na Čínskou lidovou republiku.³⁶⁰ I dnes je však Washington spolu s Pekingem a Moskvou řazen mezi aktéry, kteří soupeří o vliv v této nejlidnatější středoasijské zemi. Důvody jsou ekonomické (Uzbekistán má obrovská naleziště nerostných surovin) i bezpečnostní, kdy Uzbekistán sdílí společnou hranici s Afghánistánem. O své místo v diplomatických vztazích se hlásí Spojené státy i po

³⁵⁵ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³⁵⁶ Koparkar, R. (2017). 25 Years of Uzbekistan-China Relations: Enhanced Economic Engagements market by Political Understanding. *Vivekananda International Foundation* (<http://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>, 15. 4. 2017).

³⁵⁷ Izimov, R. (2016). Role and place of Uzbekistan in the Central Asian policy of China. *Central Asian Bureau for Analytical Reporting* (http://cabar.asia/en/ruslan-izimov-role-and-place-of-uzbekistan-in-the-central-asian-policy-of-china/?upm_export=pdf, 15. 4. 2017).

³⁵⁸ Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).

³⁵⁹ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³⁶⁰ Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.). (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Masarykova univerzita: Brno).

úmrtí prezidenta Karimova.³⁶¹ V pomyslném politickém souboji je však snadnější nalézt shodu mezi uzbeckým a čínským režimem, než mezi uzbeckým a americkým. Tandem prvních dvou uvedených režimů je založen na totožných či velmi podobných principech: nevměšování se do vnitřních záležitostí druhého státu, nezasahování do státní suverenity, nerespektování lidských práv a podobně. To jsou principy, nad kterými Spojené státy v případě Uzbekistánu sice přivírají oko, ale neshodují se s nimi.

8.1.1 ROZVOJ POLITICKÝCH VZTAHŮ PO ROCE 2010

Dle oficiálních informací k největšímu rozkvětu politických vztahů dochází ve druhé dekádě 21. století. Vysokou míru spolupráce Uzbekistánu a Číny můžeme vidět v regionálních a mezinárodních otázkách. Kromě zmíněné ekonomiky je hlavním pilířem regionální bezpečnost,³⁶² o které budu pojednávat v poslední podkapitole. Stejně jako při spolupráci s Kazachstánem je i kvůli rozvoji čínsko-uzbeckých vztahů založen speciální výbor. Mezinárodní výbor pro spolupráci byl založen v polovině roku 2011 a předcházela mu rozsáhlá jednání, jakožto i podpisy mnoha dohod o spolupráci na vládní a ministerské úrovni. První zasedání se konalo v říjnu téhož roku, další pak přesně o dva roky později. Výbor se skládá ze sedmi podvýborů, z nichž má každý na starosti jinou oblast spolupráce.³⁶³ Přestože se většinou jedná o oblasti ekonomické, výbor podporuje i kulturně-humanitní vazby, vědecko-technologický rozvoj a další mimoekonomické oblasti.³⁶⁴

Ihned v následujících letech došlo k dalšímu prohloubení politických bilaterálních vztahů obou zemí. Při oficiální návštěvě Islama Karimova Číny v roce 2012, která byla uskutečněna v rámci summitu Šanghajske organizace pro spolupráci,³⁶⁵ bylo podepsáno prohlášení o vytvoření strategického partnerství a podepsáno na 45 dohod a smluv v celkové hodnotě 5,3 miliard amerických dolarů.³⁶⁶ Viceprezident Si Ťin-pching prohlásil, že dlouholeté bilaterální vztahy otevírají nové příležitosti i požadavky na hlubší pragmatickou spolupráci. Stvrzením strategického partnerství tak lídři obou

³⁶¹ Mamatkulov, M. (2016). Uzbekistan seeks stability in relations, says U.S. diplomat. *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-usa-idUSKCN11COEP>, 16. 4. 2017).

³⁶² Koparkar, R. (2017). 25 Years of Uzbekistan-China Relations: Enhanced Economic Engagements marked by Political Understanding. *Vivekananda International Foundation* (<http://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>, 15. 4. 2017).

³⁶³ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

³⁶⁴ Umarova, I. (2013). Intergovernmental Committee for Cooperation Convened in Tashkent. *UzA* (<http://www.uza.uz/en/society/intergovernmental-committee-for-cooperation-convenes-in-tashkent-31.10.2013-3824>, 15. 4. 2017).

³⁶⁵ *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Denmark* (2012). Xi Jinping Meets with Uzbek President Karimov (<http://dk.china-embassy.org/eng/TourChina/t941407.htm>, 16. 4. 2017).

³⁶⁶ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

zemí oslavili 20. výročí oboustranných diplomatických vztahů.³⁶⁷ V roce 2013 hlavy obou států podepsaly dalších 31 dohod včetně Smlouvy o přátelství a spolupráci a vydaly společné prohlášení o dalším rozvoji a prohlubování strategického partnerství. Podepsané smlouvy zahrnovaly podklady pro realizaci řady projektů v celkové investiční hodnotě 15 miliard amerických dolarů. V listopadu téhož roku navštívil Uzbekistán čínský premiér Li Keqiang, který se svými uzbeckými protějšky podepsal 7 dohod o vzájemné spolupráci na ministerské úrovni, o posílení investic a kulturních vazeb. Co se týče oblasti kultury, na této návštěvě byl přijat Program kulturních výměn pro roky 2014 – 2017.³⁶⁸ Od roku 2013 je na jednání Číny možné vysledovat progresivní proregionální politiku nového prezidenta Si Ťin-pchinga, ačkoliv se na vývoji vztahů do roku 2013 podílel i jako viceprezident.

Prezident Karimov znovu navštívil Peking v roce 2014 a i tato oficiální návštěva významně prohloubila politické vztahy. Jednání při této návštěvě vyústilo v přijetí Programu rozvoje strategických partnerských vztahů mezi republikou Uzbekistán a Čínskou lidovou republikou pro období let 2014 – 2018. Jednalo se tak o rozvoj nejen energetických a investičních vztahů, ale i prohloubení spolupráce v oblastech bankovníctví a hospodářské a technologické spolupráce.³⁶⁹ Při těchto jednáních Čína opět deklarovala, jak důležité je respektování státní suverenity a nevměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu. Prezident Karimov prohlásil, že Uzbekistán oceňuje čínskou politiku „dobrého sousedství“ a oceňuje pokrok, který byly středoasijské státy schopny učinit díky podpoře ze strany Číny.³⁷⁰

8.1.2 POLITICKÉ VZTAHY V SOUČASNOSTI

Se změnou uzbeckého prezidenta nenastává změna v politické spolupráci obou zemí. Prezident Shavkat Mirziyoyev plynule navázal na politické a diplomatické vztahy, které vybudoval předešlý prezident Karimov spolu s čínskými prezidenty. Mirziyoyev ve svém projevu z 2. ledna 2017, který směřoval k prezidentovi Ťin-pchingovi při příležitosti oslav 25. výročí navázání diplomatických vztahů, označil Čínu za spolehlivého partnera a dobrého souseda. Rovněž vyslovil přání dále prohlubovat vzájemnou spolupráci v rámci Organizace spojených národů, Šanghajské organizace pro spolupráci a dalších

³⁶⁷ *Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom in Denmark* (2012). Xi Jinping Meets with Uzbek President Karimov (<http://dk.china-embassy.org/eng/TourChina/t941407.htm>, 16. 4. 2017).

³⁶⁸ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

³⁶⁹ *UzReport* (2015). President of Uzbekistan approved an international agreement with China (http://politics.uzreport.uz/news_e_129180.html, 16. 4. 2017).

³⁷⁰ *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China* (2014). Xi Jinping Holds Talks with President Islam Karimov of Uzbekistan Stressing to Jointly Build China-Uzbekistan Strategic Partnership of Equality, Mutual Benefit, Common Security and Win-Win Cooperation (http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1184406.shtml, 16. 4. 2017).

mezinárodních organizací a finančních institucí.³⁷¹ V současných politických vztazích Uzbekistánu a Číny je kladen důraz na dobře fungující produktivní interakci v rámci uzbecko-čínského Mezivládního výboru pro spolupráci a aktivní činnost jeho sedmi podvýborů. Pokračují i každoroční politické konzultace mezi ministerstvy zahraničních věcí obou zemí, které jsou považovány za úspěšný a účinný mechanismus výměny názorů na širokou škálu regionálních, mezinárodních a bilaterálních otázek. Příští návštěva uzbeckého prezidenta v Pekingu je naplánována na květen roku 2017.³⁷²

8.2 EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU

V roce 1992 byla oběma stranami podepsána Hospodářská (ekonomická) a obchodní dohoda a Čína se tak ve velmi krátkém časovém horizontu stala jedním z hlavních obchodních partnerů Uzbekistánu.³⁷³ Součástí této dohody byla samozřejmě i tzv. doložka nejvyšších výhod pro oba státy. Výhody z ekonomické spolupráce však, samozřejmě, nejsou jednostranné, i pro Čínu jsou stěžejní tři oblasti těchto vztahů s Uzbekistánem - energetika, doprava a obchod. Ve vzájemném obchodu se ale projevuje i nerovnováha, stejně tak, jako tomu bylo v obchodních transakcích Číny a Kazachstánu. Vývozu z Uzbekistánu dominují primární zdroje, z Číny je však (vedle kvalitního a žádaného zeleného čaje) dováženo nekvalitní zboží, které tak dominuje spíše bazarům po celém Uzbekistánu. Opět se jedná především o elektroniku, hračky, oděvy a další spotřební zboží.³⁷⁴ I ekonomické vztahy Uzbekistánu a Číny můžeme dle Slavomíra Horáka rozdělit do dvou období, stejně jako tomu bylo u kazašsko-čínských vztahů. Tedy obchodní transakce do přelomu let 2001/2002, které většinou procházely rukama Ujgurů a nová vlna trvající od roku 2002.³⁷⁵ Vzhledem k výraznému západnímu vlivu na uzbecké elity byl však rozvoj uzbecko-čínských ekonomických vztahů výrazně pomalejší, než tomu bylo u ostatních států Střední Asie.³⁷⁶

³⁷¹ *The Tashkent Times* (2017). Shavkat Mirziyoyev: China has become a reliable partner for Uzbekistan (<http://www.tashkenttimes.uz/national/379-shavkat-mirziyoyev-china-has-become-a-reliable-partner-for-uzbekistan>, 16. 4. 2017).

³⁷² *Uza* (2016). Shavkat Mirziyoyev receives Chinese Foreign Minister Wang Yi (<http://www.uznews.uz/en/politics/shavkat-mirziyoyev-receives-chinese-foreign-minister-wang-yi-14-11-2016>, 15. 4. 2017).

³⁷³ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

³⁷⁴ Koparkar, R. (2017). 25 Years of Uzbekistan-China Relations: Enhanced Economic Engagements market by Political Understanding. *Vivekananda International Foundation* (<http://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>, 15. 4. 2017).

³⁷⁵ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

³⁷⁶ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journal of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-eurasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 16. 4. 2017).

Proto můžeme viditelnou spolupráci v hospodářské oblasti skutečně pozorovat až zhruba od roku 2002, čili ve druhé vlně ekonomických vztahů, což souhlasí s teorií Slavomíra Horáka. V prvním období vzájemný obchod mezi oběma republikami nikdy nepřesahoval 100 milionů amerických dolarů. Oproti obchodu mezi Uzbekistánem a Ruskem ve stejném období se tedy jednalo o sedminásobně nižší číslo. Až v roce 2002 se dovoz z Číny zvýšil na dvojnásobek, z průměrných 56 milionů amerických dolarů na 115 milionů dolarů. Můžeme předpokládat, že zvýšená obchodní aktivita přímo reagovala na americkou přítomnost v regionu. V roce 2003 toto číslo opět stouplu a strmý nárůst vzájemné obchodní bilance pak pozorujeme od roku 2004. V tomto roce například export z Uzbekistánu do Číny převýšil 370 milionů amerických dolarů. Díky neustálému nárůstu oboustranného vývozu i dovozu pod státním dozorem se během deseti let (do roku 2014) Číně podařilo v ekonomické spolupráci Uzbekistánu předběhnout Západ i Ruskou federaci, na jejíž ekonomice Uzbekistán závisel již od poloviny 19. století. Stávající obchodní bilance v dnešní době pravidelně převyšuje 3 miliardy amerických dolarů ročně.³⁷⁷ Do letošního roku bylo založeno více než 540 společných podniků včetně 80 společností se sto procenty čínských investic, a dalších 78 čínských společností otevřely v Uzbekistánu své pobočky.³⁷⁸

8.2.1 ENERGETICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU

„Střední Asie je největší kus koláče umožňující modernizaci Číny.“ (Liu Yazhou)³⁷⁹

Jak jsem již několikrát uváděla, Čína je již více než 24 let energeticky nesamostatná a spolehliví dodavatelé všech energetických surovin jsou pro zemi zcela klíčoví. Také bylo již řečeno, že přibližně 60 procent všech známých ložisek uzbecké ropy a zemního plynu se nachází v regionu rozkládající se mezi jižně položenými městy Bukhara a Khiva. Vedle ruského *Gazpromu* a *Lukoilu* je společnost *China National Petroleum Corporation* největší investiční společností v uzbeckém plynovém a ropném průmyslu. Z energetických surovin je pak s Uzbekistánem spojován především zemní plyn,³⁸⁰ což vyplynulo již z analýzy uzbecko-ruských energetických vztahů.

Přestože je Uzbekistán bohatý na ložiska zemního plynu a má dobré exportní příležitosti,³⁸¹ začal tuto komoditu dodávat do Číny až v srpnu 2012³⁸² na základě

³⁷⁷ tamtéž

³⁷⁸ *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

³⁷⁹ Fazilov, F. – Chen, X. (2014). China's Energy Security Strategy in Central Asia. *China in Central Asia* (<http://chinaincentralasia.com/2014/11/27/chinas-energy-security-strategy-in-central-asia/>, 16. 4. 2017).

³⁸⁰ Rajabova, S. (2015). Uzbekistan to start new oil, gas projects. *Azernews* (<http://www.azernews.az/region/80033.html>, 16. 4. 2017).

³⁸¹ Paramonov, V. – Stolpovsky, O. – Stokov, A. (2010). Russia and Uzbekistan: oil and gas cooperation. *International Affairs* (<http://en.interaffairs.ru/events/249-russia-and-uzbekistan-oil-and-gas-cooperation.html>, 16. 4. 2017).

Uzbecko-čínské rámcové smlouvy podepsané vládními představiteli v červnu 2010. I navzdory skutečnosti, že je Uzbekistán největším středoasijským výrobcem zemního plynu, byly dodávky do Číny zvyšovány postupně. V roce 2012 začal Uzbekistán transportovat plynovodem *Central Asia – China*, vedoucím z Turkmenistánu, pět miliard kubických metrů za rok.³⁸³ V roce 2013 se dodávky zvýšily na 10 miliard m³ a v roce 2016 se již jednalo o 25 miliard m³. Plynovod *Central Asia – China* má v současné době tři linky – *A, B, C* - a všechny vedou přes uzbecké území. Tyto tři linky jsou schopny do Číny dodávat až 55 miliard m³ zemního plynu za rok, což představuje zhruba 20% čínské spotřeby zemního plynu ročně. Po dokončení linky *D*, která se nyní nachází ve výstavbě, by mohly dodávky zemního plynu vzrůst o dalších 30 miliard kubických metrů, což by ještě zvýšilo závislost Číny na trans-uzbeckém potrubí.³⁸⁴ Národní plynárenská společnost *Uzbekneftgaz* zaujímá s celkovou roční produkcí 60 – 70 miliard m³ zemního plynu 11. místo v žebříčku největších světových producentů.³⁸⁵

Jak již bylo naznačeno v podkapitole o uzbecko-ruských energetických vztazích, z mnoha stran je slyšet varování před vyčerpáním ložisek a rychlými ztrátami těžebních pozic.³⁸⁶ Uzbekistán přestal uvádět oficiální čísla objemu vytěžených surovin, ty se však dle zahraničních zdrojů neustále snižují.³⁸⁷ Předpokládané krizi nemusí zabránit ani program z roku 2015 na rozvoj ropného a plynárenského průmyslu pro období let 2015- 2019.³⁸⁸ Toto varování však prozatím nemá žádný vliv na čínsko-uzbecký obchod s plynem, který se několik posledních měsíců drží na vysokém objemu a je pravděpodobné, že bude dále růst.³⁸⁹

8.2.2 OSTATNÍ EKONOMICKÉ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU

Po rozpadu Sovětského svazu byl v Uzbekistánu zachován systém centrálně řízené ekonomiky, na kterou však mělo dopad zpomalení ruských i čínských ekonomik.

³⁸² Fazilov, F. – Chen, X. (2014). China's Energy Security Strategy in Central Asia. *China in Central Asia* (<http://chinaincentralasia.com/2014/11/27/chinas-energy-security-strategy-in-central-asia/>), 16. 4. 2017).

³⁸³ Jarosiewicz, A. (2012). Uzbekistan starts gas exports to China. *Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia* (<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2012-09-19/uzbekistan-starts-gas-exports-to-china>), 17. 4. 2017).

³⁸⁴ Luedi, J. (2016). How Uncertainty In Uzbekistan Threatens China's Energy Security. *Oil Price* (<http://oilprice.com/Geopolitics/Asia/How-Uncertainty-In-Uzbekistan-Threatens-Chinas-Energy-Security.html>), 16. 4. 2017).

³⁸⁵ *Economic Cooperation Organization*. Uzbekistan (http://www.econano.org/index.php?ctrl=static_page&lang=2&id=3666), 17. 4. 2017).

³⁸⁶ Smirnov, S. (2016). Trudnaja neft Uzbekistana. *Inform Bjuro* (<https://informburo.kz/mneniya/sergey-smirnov/trudnaya-neft-uzbekistana.html>), 19. 3. 2017).

³⁸⁷ Azizov, D. (2016). VR podtverdila zapasy nefty i gaza Uzbekistana. *Trend News Agency* (<http://www.trend.az/business/energy/2544572.html>), 19. 3. 2017).

³⁸⁸ Smirnov, S. (2016). Trudnaja neft Uzbekistana. *Inform Bjuro* (<https://informburo.kz/mneniya/sergey-smirnov/trudnaya-neft-uzbekistana.html>), 19. 3. 2017).

³⁸⁹ Luedi, J. (2016). How Uncertainty In Uzbekistan Threatens China's Energy Security. *Oil Price* (<http://oilprice.com/Geopolitics/Asia/How-Uncertainty-In-Uzbekistan-Threatens-Chinas-Energy-Security.html>), 16. 4. 2017).

Liberalizace trhu a otevírání země zahraničním investorům tak lze pozorovat až od roku 2003,³⁹⁰ opět se tedy jedná o druhé období středoasijského ekonomického rozvoje dle teorie Slavomíra Horáka. O co menší je však energetický obchod mezi Čínou a Uzbekistánem, o to silnější jsou investiční vztahy. Čína investuje do mnoha rozličných odvětví v Uzbekistánu: do rozvoje civilní jaderné elektrárny, výstavby a modernizace elektrizační soustavy uzbecké metropole, strojírenství, výstavby větrných farem a do mnohých dalších.³⁹¹

Investiční spolupráce mezi oběma republikami probíhá od roku 2010, kdy byl podepsán Program spolupráce v non-primárních a high-tech oborech. Obě země tedy začaly spolupracovat zejména v oblastech vyspělých technologií.³⁹² Při oficiální návštěvě čínského prezidenta v Uzbekistánu v roce 2013 bylo podepsáno více než 30 dokumentů zahrnující právní rámec pro společné projekty v celkové hodnotě 15 miliard amerických dolarů. Následující rok bylo podepsáno několik dalších finančních a ekonomických dohod, jejichž ocenění bylo více než 6 miliard amerických dolarů. V roce 2016 překonaly čínské investice v Uzbekistánu 6,5 miliard amerických dolarů. V posledních několika letech bylo úspěšně realizováno mnoho společných projektů a téměř 600 čínských podniků dnes provozuje svoji činnost na území Uzbekistánu.³⁹³ Na začátku roku 2017 bylo nastartováno *Uzbekistan-China Business Forum*, které bylo zorganizováno nově vzniklým Výborem pro investice do Uzbekistánu. První schůze tohoto fóra se uskutečnila v dubnu 2017 a její součástí byly i slavnostní proslovy, ve kterých byl zdůrazněn vzájemný respekt a důvěra obou zemí. Dle uzbeckého vicepremiéra Ulugbeka Rozukulova bilaterální vztahy Číny a Uzbekistánu již dávno dosáhly úrovně strategického partnerství. Zastupitelé Číny vyjádřili nadšení nad zřízením Výboru pro investice do Uzbekistánu, který by mohl zlepšit investiční klima v zemi a přilákat nové zahraniční investice.³⁹⁴

Dnes je Čína největším uzbeckým obchodním partnerem a obrat vzájemného obchodu neustále roste. Zatímco v roce 2007 činil obrat z komodit 904 milionů amerických dolarů, v roce 2015 to již byly více než 4 miliardy. Přestože energetický obchod Číny s Uzbekistánem nedosahuje takové míry jako s jinými středoasijskými

³⁹⁰ *Central Intelligence Agency* (2017). Central Asia:: Uzbekistan

(<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html#People>, 5. 3. 2017).

³⁹¹ Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journal of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-urasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 16. 4. 2017).

³⁹² *Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan*. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

³⁹³ Rakhimov, M. (2016). Dynamics of Uzbek-Chinese relations. *China.org.cz* (http://www.china.org.cn/opinion/2016-06/21/content_38708678.htm, 17. 4. 2017).

³⁹⁴ *The Tashkent Times* (2017). Uzbekistan-China Business Forum seeks enhanced Chinese investment (<http://www.tashkenttimes.uz/economy/827-uzbekistan-china-business-forum-seeks-enhanced-chinese-investment>, 21. 4. 2017).

zeměmi, zůstávají bilaterální ekonomické vztahy těchto dvou států nezbytným prvkem pro úspěšné hospodářské reformy a zahraniční investice. Úzká spolupráce mezi Čínou a Uzbekistánem zůstává stěžejním faktorem pro vzájemný ekonomický rozvoj a středoasijskou mezinárodní konektivitu.³⁹⁵

8.3 BEZPEČNOSTNÍ VZTAHY ČÍNY A UZBEKISTÁNU

Hlavním předmětem této podkapitoly bude, stejně jako tomu bylo u Kazachstánu, čínská provincie Sin-ťiang, její bezpečnost a stabilita. A i způsob, jakým chce Čína této stability dosáhnout, zůstává stejný: aktivní a nekompromisní boj proti „třem zlům“. V roce 2000 podepsal Uzbekistán spolu s dalšími středoasijskými státy desetiletou smlouvu o obraně a bezpečnostní spolupráci. Zůstává i odhodláním spolupracovat pod záštitou Šanghajske organizace pro spolupráci v boji proti terorismu s Čínou coby regionální velmocí se stejnými bezpečnostními zájmy.³⁹⁶ Toto odhodlání je o to pochopitelnější, že právě Uzbekistán bojuje s islamistickým hnutím na svém území.³⁹⁷ V srpnu 2000 byla též podepsána průkopnická dohoda o vojenské spolupráci mezi Uzbekistánem a Čínou, přičemž čínský ministr obrany uzbecké vládě doporučil, aby při budování své národní armády čerpala z čínských zkušeností.³⁹⁸ Čína ve smlouvě deklarovala, že poskytne 365 000 amerických dolarů na uzbecké vojenské prostředky. Zanedlouho po podepsání této dohody Čína předložila své návrhy na rozšíření bezpečnostní spolupráce s Uzbekistánem o další oblasti, zejména pak v boji proti národnímu separatismu, mezinárodnímu terorismu, náboženskému extremismu a dalším přeshraničním zločinům.³⁹⁹

8.3.1 OBRANA UZBEKISTÁNU A ČÍNY PROTI ISLAMISTICKÉMU RADIKALISMU

V roce 2001 poskytla uzbecká vláda západním vojskům základny na svém území k započatému boji proti terorismu. Hlavními cíly se stal Taliban a al-Káida. Pod záminkou tohoto společného boje označil prezident Karimov veškeré opoziční síly za teroristy jednající protiprávně a nedodržující lidská práva. Spojené státy od počátku cítily potřebu zasáhnout proti těmto perzekucím a vedly uzbeckou vládu k vytvoření nezávislých komisí, které by vyšetřovaly porušování lidských práv v zemi. Adižanské události a soustavné pokusy monitorování lidsko-právní agendy v Uzbekistánu vedlo v roce 2005 k nařízení uzbecké vlády k vyklizení vojenských základen spojeneckými vojsky a ke stažení ze země. S využíváním uzbeckých základen americkými vojsky však souvisely i finanční kompenzace poskytované uzbecké vládě. Spolu se stažením vojsk

³⁹⁵ Rakhimov, M. (2016). Dynamics of Uzbek-Chinese relations. *China.org.cn* (http://www.china.org.cn/opinion/2016-06/21/content_38708678.htm, 17. 4. 2017).

³⁹⁶ Nayal, M. (2012). *The Invisible Wall of China* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).

³⁹⁷ *The Investigative Project on Terrorism*. Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) (<https://www.investigativeproject.org/profile/133/islamic-movement-of-uzbekistan-imu>, 17. 4. 2017).

³⁹⁸ Cummings, S. (2004). *Oil, Transition and Security in Central Asia* (London: Routledge).

³⁹⁹ Stockholm International Peace Research Institute (2001). *The Security of the Caspian Sea Region* (New York: Oxford University Press).

se z Uzbekistánu stala ekonomika s potřebou vnější finanční pomoci (zejména z Ruska, které též převzalo opuštěné vojenské základny). Důležité však je, že dvě hlavní islámská středoasijská hnutí (Islámské hnutí Uzbekistánu a Hizb-ut-Tahrir) pocházela z Uzbekistánu a právě v tomto období se zintenzivňuje aktivita Islámského hnutí Uzbekistánu.⁴⁰⁰

Přestože neexistují žádné uzbecké oficiální statistiky o zastoupení druhů náboženství mezi občany, odhaduje se, že přes 80% populace Uzbekistánu jsou muslimové.⁴⁰¹ Ti však přesto nemají v zemi řádné politické zastoupení. Uzbecká vláda tím zajišťuje, že se politická moc v zemi nedostane do rukou islámských extrémistů. I z toho však pramení frustrace uzbeckého muslimského obyvatelstva. Rozhodující úlohu v řešení otázky islámského fundamentalismu mají regionální bezpečnostní aliance v popředí s Čínskou lidovou republikou. Spolu se vzestupem islámského radikalismu ve Střední Asii totiž hrozí, že se povstalcům z provincie Sin-ťiang dostane ozbrojené podpory a jejich protistátní aktivity výrazně naruší obchodní aktivity Číny. V ideálním případě by Ujguři měli zůstat poslušnými, špatně vzdělanými dělníky, kteří by mlčky přihlíželi ekonomické transformaci svého regionu, přes který je vedena valná většina čínského obchodu.⁴⁰² Dle zprávy organizace Human Rights Watch z roku 2016 muslimští Ujguři z provincie Sin-ťiang stále čelí intenzivní etnické a náboženské diskriminaci, což mnoho z nich vede k emigraci ze země.⁴⁰³

8.3.1.1 ISLÁMSKÉ HNUTÍ UZBEKISTÁNU (IMU)

Islámské hnutí Uzbekistánu je militantní skupina, která vznikla v roce 1998 v pákistánských kmenových oblastech na severu Afghánistánu. Přestože hnutí nevzniklo na území Uzbekistánu, jeho cílem se stalo svržení prezidenta Karimova a nastolení islámského chalífátu v této zemi. Již od svého založení bylo IMU napojeno na Taliban a al-Kádiu a lojalitu vůči Talibanu deklarovalo IMU i po vpádu amerických vojsk do Afghánistánu v roce 2001. Islámské hnutí Uzbekistánu je obviněno z několika útoků na armády i civilní obyvatelstvo středoasijských států a Pákistánu i sebevražedných útoků na vládní představitele těchto zemí.⁴⁰⁴ V Uzbekistánu patří mezi nejznámější činy organizace bombové útoky v Taškentu v roce 2004, kdy zemřelo 47

⁴⁰⁰ Nayal, M. (2012). *The Invisible Wall of China* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).

⁴⁰¹ *Human Rights Watch*. Uzbekistan and Islam (<https://www.hrw.org/reports/1999/uzbekistan/uzbek-02.htm>, 17. 4. 2017).

⁴⁰² Nayal, M. (2012). *The Invisible Wall of China* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).

⁴⁰³ *Human Rights Watch* (2016). China: Passports Arbitrarily Recalled in Xinjiang (<https://www.hrw.org/news/2016/11/21/china-passports-arbitrarily-recalled-xinjiang>, 18. 4. 2017).

⁴⁰⁴ *BBC News* (2014). Pakistan's 'fanatical' Uzbek militants (<http://www.bbc.com/news/world-asia-27801257>, 18. 4. 2017).

civilních obyvatel.⁴⁰⁵ Působnost IMU se vrátila i do Afghánistánu, kde se jeho stoupenci cíleně zaměřují na spojenecká vojska.⁴⁰⁶

8.3.2 BEZPEČNOSTNÍ SPOLUPRÁCE SKRZE ŠOS

Čína se od roku 2003 zúčastňuje pravidelných vojenských cvičení členských států Šanghajske organizace pro spolupráci. Z bezpečnostního hlediska je pro ni, hned vedle bezpečnosti provincie Sin-ťiang, významná i otázka Afghánistánu. Politika organizace však zatím nepřichází s konkrétními plány. Po summitech v Šanghaji, Biškeku a dalších vždy zaznívají pouze obecné formulace o nutnosti spolupráce se Severoatlantickou aliancí a Organizací smlouvy o kolektivní bezpečnosti ohledně afghánské otázky. Čína si tak, stejně jako například Rusko, uvědomuje neřešitelnost této situace a přímého zapojení do konfliktu se tak spíše obává.⁴⁰⁷ Její zdrženlivý postoj je zřetelný i dnes, přičemž aktivita v této oblasti je vkládána zatím téměř výhradně do zadržování obchodu s afghánskými drogami.⁴⁰⁸

V květnu 2016 se v Taškentu konalo výroční zasedání Rady ministrů zahraničních věcí členských států Šanghajske organizace pro spolupráci. Ministři zahraničních věcí diskutovali mimo jiné i nad nadcházejícím summitem hlav států členů Šanghajske organizace pro spolupráci, který se konal v červnu téhož roku a pro nějž bylo k podepsání připraveno několik společných dokumentů. Ministři na výročním zasedání připomněli, že organizace je primárně zaměřena na hospodářskou a humanitární oblast, avšak hlavním směrem spolupráce zůstává boj proti „třem zlům“. Na to konto se ministři zahraničních věcí shodli, že státy budou pokračovat v přípravách na „Úmluvu o boji proti extremismu“, k čemuž se na závěrečné konferenci pozitivně vyjádřil zejména čínský ministr zahraničí Wang Yi. Výsledkem tohoto zasedání je „Taškentské prohlášení k 15. výročí založení ŠOS“, které pokrývá všechny oblasti spolupráce, včetně oblasti politiky, bezpečnosti, ekonomických a humanitárních vztahů.⁴⁰⁹

Střední Asie hraje v čínském boji proti extremismu a separatismu velmi významnou roli. Čína si od středoasijských států nechává potvrzovat nedělitelnost svého území, což

⁴⁰⁵ Saidazimova, G. (2007). Germany: Authorities Say Uzbekistan – Based Group Behind Terrorist Plot. *Radio Free Europe. Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/1078560.html>, 18. 4. 2017).

⁴⁰⁶ Zenn, J. (2013). The IMU Expansion in Afghanistan's Takhar Province: Jumping Off Point to Central Asia? *The Jamestown Foundation* (<https://jamestown.org/program/the-imu-expansion-in-afghanistans-takhar-province-jumping-off-point-to-central-asia/#.VDcxJek9Jy0>, 18. 4. 2017).

⁴⁰⁷ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

⁴⁰⁸ *Daily Sabah Diplomacy* (2017). China looks to deepen relations with Turkey in SCO (<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/03/15/china-looks-to-deepen-relations-with-turkey-in-sco>, 18. 4. 2017).

⁴⁰⁹ *Komora SNS* (2016). Ministři zahraničí v Taškentu k červnovému summitu zemí ŠOS (<http://www.komorasns.cz/post/show?postId=494>, 18. 4. 2017).

se v regionálním kontextu rovná neuznávání nároků uhurských separatistů.⁴¹⁰ I z této podkapitoly je zřejmý čínský zájem na potírání extremismu a terorismu v celé Střední Asii, který by se mohl přelít na území Sin-ťiang. Tento proces je z čínské strany prováděn jak bilaterálními smlouvami se středoasijskými státy, tak i pod záštitou Šanghajske organizace pro spolupráci, která se proti šíření extremismu, terorismu a separatismu rozhodla bojovat již od začátku své existence. Z vládních dokumentů je zřejmé, že podchycení šíření radikalismu, extremismu a separatismu formou společných opatření se uskutečnilo již ze začátku nového milénia. Bilaterální smlouvy jsou tak stále funkční, pouze jsou dále prohlubovány a tvoří nedílnou součást dobrých čínsko-uzbeckých vztahů.

8.4 SHRNUÍ

Jelikož jsem před zahájením psaní této kapitoly předpokládala, že ekonomická dimenze bude čínsko-uzbeckým vztahům dominovat, výsledek analýzy mě překvapil. Netroufám si tvrdit, že ekonomické vztahy obou zemí nejsou podstatné. Nejsou však tak intenzivní, jak jsem zpočátku čekala. Energetický obchod stojí v podstatě na importu zemního plynu do Číny, který zatím pokrývá zhruba 20% roční čínské poptávky, pro Uzbekistán to pak znamená pravidelný finanční příjem z exportu této komodity. Ostatní ekonomika je spíše investičního charakteru. Neodmyslitelnou součástí obchodních vztahů s Čínou je i export levného čínského zboží, který však v Uzbekistánu plní spíše bazary než obchody v centru metropole. Zde však provozují svoji činnost desítky čínských firem. Politické vztahy se nesou ve znamení vzájemné důvěry a respektu, což je následováno i novým uzbeckým prezidentem Mirziyoyevem.

Za skutečně stěžejní bych však v tomto případě považovala dimenzi bezpečnostní. Uzbekistán sdílí hranici s Afghánistánem a díky své vysoké populaci tvoří jakési „nárazníkové pásmo“ proti šíření politického extremismu a islámského terorismu z jihu. Pro Čínu zůstává stěžejní stabilita a bezpečnost provincie Sin-ťiang, přes kterou vede většina čínsko-středoasijského obchodu, a právě pro její zachování je nežádoucí šíření myšlenek separatismu, terorismu či extremismu do této oblasti. A co hůře, morální či ozbrojená podpora místního etnika.

⁴¹⁰ Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 3/2009.

9 ZÁVĚR

Cílem této práce byla analýza bilaterálních vztahů dvou středoasijských republik – Kazachstánu a Uzbekistánu se dvěma globálními velmocemi – Ruskou federací a Čínskou lidovou republikou. Pomocí výsledků této analýzy bychom měli být nyní schopni potvrdit či vyvrátit hypotézu, která byla stanovena v úvodu práce. V této hypotéze jsem předpokládala, že Ruská federace využívá vůči Kazachstánu i Uzbekistánu širokého spektra nástrojů zahraniční politiky, zejména usiluje o politický vliv v této oblasti, zatímco hlavním regionálním cílem Čínské lidové republiky je čistě ekonomická spolupráce. Odpověď nalezneme při komparaci všech čtyř závěrečných shrnutí. Tato shrnutí uzavírala každou kapitolu analyzující bilaterální vztahy daných států.

V první části práce jsem se věnovala změnám, kterými si ruská zahraniční politika prošla po nástupu Vladimira Putina v roce 2000. Poté jsem ve dvou kapitolách analyzovala kazaško-ruské a uzbecko-ruské vztahy. Součástí těchto dvou kapitol byly tři podkapitoly, ve kterých jsem analyzovala tři rozdílné oblasti vzájemných vztahů: politickou, ekonomickou a bezpečnostní dimenzi. Můj předpoklad byl takový, že rusko-středoasijským vztahům budou dominovat vztahy politické. Je všeobecně známo, že Ruská federace se jen těžko vyrovnává se ztrátou území či svého ideologického vlivu. Jelikož po dlouhá desetiletí spadala Střední Asie výhradně pod správu Sovětského svazu, potažmo Ruska, patří středoasijské státy do kategorie ruského „blízkého zahraničí“. V případě Kazachstánu se dají vzájemné diplomatické vztahy považovat za klidné, ale s mírným vnitřním napětím. Vzájemná závislost drží oba režimy na nekonkurenční, oficiálně přátelské úrovni. Kazachstán v současném mezinárodním systému nemá alternativního politického spojence. Z analýzy se jeví jako nejvíce dominantní ekonomická (respektive energetická) spolupráce, jelikož energetické zásoby Kazachstánu, z většiny proudící přes území Ruska, jsou nepostradatelnou součástí ruské ekonomiky a energetiky. Pro Kazachstán jsou pak důležité prostředky, kterými Rusko platí za dodávky strategických surovin, pronájem zařízení pro kosmické a vojenské účely. V případě Uzbekistánu je situace odlišná a odlišný je i výsledek mé analýzy. Jelikož v rámci rusko-uzbeckých vztahů nejdominantnějším dojmem působila spolupráce bezpečnostní, avšak vystavěna na politických základech, do popředí pomyslného žebříčku bych postavila tyto dvě dimenze. Dá se totiž říci, že jsou vzájemně podmíněné. Dle některých zmiňovaných autorů je totiž možné za participací Ruska na boji proti bezpečnostním hrozbám, které v tomto případě představuje šíření radikalismu a terorismu, sledovat postupné upevňování ruského politického vlivu. Společné politické zájmy Uzbekistánu a Ruska pak utužují občasné rozpory Uzbekistánu se Spojenými státy americkými.

Ve druhé části práce jsem popisovala čínskou zahraniční politiku a změny, které v ní učinili všichni tři prezidenti, kteří od roku 2000 stanuli v čele Číny. Následující analýza

kazašsko-čínských a uzbecko-čínských vztahů byla provedena stejným způsobem, jako analýza v předchozí části práce. Z mé analýzy vyplývá, že kazašsko-čínským vztahům skutečně dominuje ekonomická dimenze. Z Kazachstánu se během poměrně krátké doby stal přední středoasijský politický a bezpečnostní spojenec Číny. Toto postavení je však z většiny vystavěno na ekonomických základech. Kazašské dodávky ropy znamenají pro Čínu nepřerušovaný příjem této komodity, pro Kazachstán pak nezanedbatelné finanční injekce. Stejně tak je to s dodávkami zemního plynu a dalšími ekonomickými aktivitami. Mezi oběma státy fungují politické vztahy založené na loajalitě. I bezpečnostní dimenze je pro vzájemné vztahy důležitá, avšak vzhledem ke geostrategické poloze Kazachstánu není otázka šíření extremismu a terorismu tak palčivá, jako například u Uzbekistánu. Plynule se tedy dostáváme k analýze posledních bilaterálních vztahů. Vztahům Uzbekistánu a Číny dominuje zcela jiná oblast, než kterou jsem ve své hypotéze předpokládala. Jak jsem již naznačila o tři řádky výše, vzhledem k pozici Uzbekistánu, ve které sdílí společnou hranici s Afghánistánem a vzhledem ke skutečnosti, že se sám na svém území potýká s islamistickým hnutím, je ve společném vztahu s Čínou stěžejní spolupráce bezpečnostní. Právě blízkost Afghánistánu a vlastní boj proti militantním skupinám jsou fenomény, které ohrožují stabilitu a bezpečnost odlehle čínské provincie Sin-ťiang. Ta je stěžejní pro čínský obchod a její případnou separací by došlo i k porušení jedné ze zásad, kterou Čína ve své politice sleduje, a to je zachování územní celistvosti.

Díky těmto závěrům je možné říci, že má hypotéza byla z poloviny správná a z poloviny mylná. Rusko nemá ve středoasijských státech výhradně politické zájmy a Čína v nich nesleduje výhradně ekonomický potenciál. Psaní této práce mi tedy jednak rozšířilo obzory v tématech, které mě baví, a jednak mi pomohlo překonat mylný názor, že ruská politika vůči „blízkému zahraničí“ sleduje výhradně rozšíření a upevnění svého politického vlivu. Mylný byl i dojem, že Čínská lidová republika ve své zahraniční politice uplatňuje téměř výhradně ekonomickou spolupráci. Bylo zajímavé se dozvědět, že i takový ekonomický gigant, kterým je Čína, může ve své zahraniční politice tak intenzivně prosazovat bezpečnost některých svých území. Přiznám se, že jsem do začátku psaní této práce netušila, jak se Čína angažuje v boji proti středoasijskému terorismu a co více, že je v podstatě jeho iniciátorem.

V závěru práce musím přiznat, že se od sebe obě části práce viditelně liší. Důvodů je několik: zahraniční politiky obou velmocí jsou značně rozdílné. První část práce je obsáhlejší, jelikož veškerá všeobecná charakteristika Kazachstánu a Uzbekistánu byla popsána v první části práce pro lepší pochopení veškerých kontextů. Obsahově se liší i z toho důvodu, že středoasijské státy v ruské zahraniční politice jsou intenzivně zkoumaným tématem, na které existuje nepřeberné množství pramenů a literatury, a to i v českém jazyce. Přiznávám, že pro psaní druhé části práce se mi nepodařilo nalézt srovnatelné množství pramenů a při psaní jsem hojně čerpala z internetových zdrojů. Zde se mi potvrdil předpoklad, že oficiální čínské statistiky o určitých tématech budou

jen těžko dohledatelné, například údaje o množství čínských vojenských sil. Na druhou stranu možné mezery v mé analýze čínsko-středoasijských vztahů otevírají možnost pro další výzkum s jistě zajímavým potenciálem.

10 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

KNIHY

Aitken, J. (2009). *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan: From Communism to Capitalism* (London: Bloomsbury Publishing).

Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction* (New York: Palgrave Macmillan).

Buyers, L. M. (2003). *Central Asia in Focus: Political and Economic Issues* (New York: Nova Science Publishers).

Cabada, L. – Šanc, D. a kol. (2011). *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Cummings, S. (2004). *Oil, Transition and Security in Central Asia* (London: Routledge).

Drulák, P. – Druláková, R. (2007). *Tvorba a analýza zahraniční politiky* (Praha: Oeconomica).

Eder, T. S. (2014). *China-Russia Relations in Central Asia* (Berlin: Springer Fachmedien Wiesbaden).

Eichler, J. – Tichý, L. (2013). *USA a Ruská federace: komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Gleason, G. (2009). Russia and Central Asia's Multivector Foreign Policies. In: Wegren, S. K. – Herspring, D. R., *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers).

Goldgeier, J. M – McFaul, M. (2003). *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia after the Cold War* (Washington, D.C.: Brookings Institution Press).

Holzer, J. (2001). *Politický systém Ruska* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Horák, S. (2005). *Střední Asie mezi východem a západem* (Praha: Karolinum).

Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po roce 1991* (Praha: Karolinum).

Horák, S. (2008). *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* (Praha: Karolinum).

Horák, S. (2009). Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí? In: Waisová, Š. a kol., *Regionální integrační procesy* (Plzeň, Aleš Čeněk).

Johnston, D. (2003). *International Exploration Economics, Risk, and Contract Analysis* (Oklahoma: PennWell).

Jonson, L. (2004). *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy* (New York: I.B.Tauris).

Karásková, I. – Horák, S. – Kulhánek, J. – Litera, B. (2011). *Rusko-čínské vztahy a EU: potenciál spolupráce a konfliktu* (Praha: MATFYZPRESS).

- Krieger, J. (2000). *Oxfordský slovník světové politiky* (Praha: Ottovo nakladatelství).
- Kuchyňková, P. – Šmíd, T. (eds.) (2006). *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova univerzita).
- Litera, B. (1998). *Společenství nezávislých států – vývoj a stav spolupráce*, In: Litera, B. – Švec, L. – Wanner, J. – Zilynskyj, B.: *Rusko? Vzájemné vztahy postsovětských republik* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).
- Lo, B. (2003). *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy* (Massachusetts: Blackwell Publishing).
- Mankoff, J. (2009). *Russian Foreign Policy* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers).
- Nayal, M. (2012). *The Invisible Wall of China* (New Delhi: Vij Books India Pvt Ltd).
- Nygren, B. (2007). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries* (New York: Routledge).
- Olcott, M. B. (2010). *Kazakhstan: Unfulfilled Promise* (Washington, D.C.: Oakland Street Publishing).
- Petrov, N. I. (2001). *Central Asia, Political and Economic Challenges in Post-Soviet Era* (London: Saqi books).
- Primakov, J. (2009). *Svět bez Ruska?* (Praha: Ottovo nakladatelství).
- Rojek, P. (2015). *Rusko: Prokletí impéria: Zdroje ruského politického chování* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Saikal, A. – Nourzhanov, K. (2016). *Afghanistan and Its Neighbors after the NATO Withdrawal* (Lanham: Lexington Books).
- Sakwa, R. (2008). *Putin: Russia's Choice* (New York: Routledge).
- Slobodchikoff, M. O. (2014). *Building Hegemonic Order Russia's Way: Order, Stability, and Predictability in the Post-Soviet Space* (Lanham: Lexington Books).
- Smolík, J. (2014). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Praha: Grada Publishing).
- Song, W. (2016). *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation* (New York: Routledge).
- Starr, F. S. (2004). *Xinjiang: China's Muslim Borderland* (New York: M.E. Sharpe).
- Stockholm International Peace Research Institute (2001). *The Security of the Caspian Sea Region* (New York: Oxford University Press).
- Waisová, Š. (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Aleš Čeněk).

INTERNETOVÉ ZDROJE

Aceves, R. (2017). Economic Snapshot for the CIS Countries. *Focus Economics* (<http://www.focus-economics.com/regions/cis-countries> , 23. 2. 2017).

Aitken, J. (2009). *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan: From Communism to Capitalism* (London: Bloomsbury Publishing).

Aktuálně.cz (2015). Radikální islamisté mohou proniknout do Střední Asie, varuje Rusko (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/radikalni-islamiste-mohou-proniknout-do-stredni-asie-varuji/r~04787dfc7d6311e5b286002590604f2e/?redirected=1488890097>, 5. 3. 2017).

Amnesty International (2016). Uzbekistán: Ruské úřady pomáhají násilně vracet stovky žadatelů o azyl a migrantů, kterým hrozí mučení (<https://www.amnesty.cz/news/2917/uzbekistan-ruske-urady-pomahaji-nasilne-vcacet-stovky-zadatelu-o-azyl-a-migrantu-kterym-hrozi-muceni>, 3. 3. 2017).

Anderson, L. (2015). Uzbekistan: Letters from „Hell“. *Amnesty International* (<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/uzbekistan-letters-from-hell/>, 20. 3. 2017).

Azizov, D. (2016). VR potvrdila zapasy nefty i gaza Uzbekistana. *Trend News Agency* (<http://www.trend.az/business/energy/2544572.html>, 19. 3. 2017).

Baker, P. (2014). As Russia Draws Closer to China, U.S. Faces a New Challenge. *The New York Times* (https://www.nytimes.com/2014/11/09/world/vladimir-putin-xi-jinping-form-closer-ties.html?_r=0, 11. 4. 2017).

Bakshi, J. (2005). Russia and Uzbekistan Sign „Treaty of Alliance Relations“. *Institute for Defence Studies and Analyses* (http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/RussiaandUzbekistanSignTreatyofAllianceRelations_jbakshi_271205, 20. 3. 2017).

BBC News (1999). Putin rebuffs Chechnya warnings (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/554019.stm>, 14. 3. 2017).

BBC News (2012). Profile: Jiang Zemin (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-20038774>, 10. 4. 2017).

BBC News (2013). China 'reveals army structure' in defence white paper (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-22163599>, 14. 4. 2017).

BBC News (2014). Pakistan's 'fanatical' Uzbek militants (<http://www.bbc.com/news/world-asia-27801257>, 18. 4. 2017).

BBC News (2014). Ukraine crisis: Nato suspends Russia co-operation (<http://www.bbc.com/news/world-europe-26838894>, 12. 3. 2017).

BBC News (2014). Why is there tension between China and Uighurs? (<http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26414014>, 12. 4. 2017).

- Brletich, S. (2015). Kazakhstan's Economic Outreach. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/01/kazakhstans-economic-outreach/>, 10. 3. 2017).
- Bryanski, G. (2011). Russia's Putin says wants to build "Eurasian Union". *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-russia-putin-eurasian-idUSTRE7926ZD20111003>, 22. 2. 2017).
- Casey, M. (2014). Vladimir Putin's Impotent Eurasian Union. *Foreign Policy* (<http://foreignpolicy.com/2014/06/05/vladimir-putins-impotent-eurasian-union/>, 22. 2. 2017).
- Central Intelligence Agency (2017). Central Asia:: Uzbekistan (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html#People>, 5. 3. 2017).
- Cordesman, A. H. (2014). Russia and the "Colour Revolution": A Russian Military View of a World Destabilized by the US and the West. *Center for Strategic & International Studies* (<https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>, 15. 3. 2017).
- Council on Foreign Relations (2001). Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism, and Extremism (<http://www.cfr.org/counterterrorism/shanghai-convention-combating-terrorism-separatism-extremism/p25184>, 15. 3. 2017).
- Daily Sabah Diplomacy (2017). China looks to deepen relations with Turkey in SCO (<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/03/15/china-looks-to-deepen-relations-with-turkey-in-sco>, 18. 4. 2017).
- Demoskop Weekly (2017). (http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_89.php, 17. 3. 2017).
- Deyl, D. (2016). Uzbekistán v roce nula. *Business Info* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/uzbekistan-v-roce-nula-82084.html>, 20. 3. 2017).
- Dolgov, A. (2014). Kazakhs Worried After Putin Questions History of Country's Independence. *The Moscow Times* (<https://themoscowtimes.com/articles/kazakhs-worried-after-putin-questions-history-of-countrys-independence-38907>, 30. 11. 2016).
- DuMingming, Z. Q. (2013). Backgrounder: China-Russia joint military exercises since 2003. *English.people.cn* (<http://en.people.cn/90786/8313722.html>, 17. 3. 2017).
- Dyomkin, D. (2014). Uzbek president asks Putin to help fight radical Islam in Central Asia. *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-russia-islamists-idUSKBN0JO1TW20141210>, 5. 3. 2017).
- Economic Cooperation Organization. Uzbekistan (http://www.econano.org/index.php?ctrl=static_page&lang=2&id=3666, 17. 4. 2017).
- Embassy of the People's Republic of China in the Hellenic Republic (2003). President Jiang Zemin Held a Phone Conversation with Russian President Vladimir Putin (<http://gr.chineseembassy.org/eng/xwdt/xw2003/xw200302/t145828.htm>, 12. 4. 2017).

Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom in Denmark (2012). Xi Jinping Meets with Uzbek President Karimov (<http://dk.china-embassy.org/eng/TourChina/t941407.htm>, 16. 4. 2017).

Eichler, J. (2016). Napětí Rusko-USA očima norské expertky. *Ústav mezinárodních vztahů* (<http://www.iir.cz/article/napeti-rusko-usa-ocima-norske-expertky>, 16. 3. 2017).

Fazilov, F. – Chen, X. (2014). China's Energy Security Strategy in Central Asia. *China in Central Asia* (<http://chinaincentralasia.com/2014/11/27/chinas-energy-security-strategy-in-central-asia/>, 16. 4 2017).

Feng, H. (2015). China and Russia vs. the United States? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/03/china-and-russia-vs-the-united-states/>, 16. 3. 2017).

Fisher, M. (2013). Xi Jinping's election as president of China, as told in crazy statistics. *The Washington Post* (https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/03/14/xi-jinpings-election-as-president-of-china-as-told-in-crazy-statistics/?utm_term=.9d5587e62983, 12. 4. 2017).

Flanderová, L. (2013). Kung-fu, pandy a Konfucius, ale co dál? *Mezinárodní politika* 5/2003 (<http://www.iir.cz/article/kung-fu-pandy-a-konfucius-ale-co-dal>, 11. 4. 2017). *Gazprom* (2016).

Freedman, R. O. (2002). *Putin and the Middle East* (https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/10-4_Freedman.PDF, 14. 3. 2017).

Frolovskiy, D. (2016). Kazakhstan's China Choice. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/07/kazakhstans-china-choice/>, 12. 4. 2017).

Garver, J. W. (2005). China's Probable Role in Central and South Asia. *Asia Program Special Report* NO. 126/2005 (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ASIAreport_No126.pdf, 12. 4. 2017).

Gazprom Dobycha Orenburg (<http://www.gazprom.com/about/subsidiaries/list-items/gazprom-dobycha-orenburg/2016/>, 16. 3. 2017).

Gertz, B. (2016). Report: China's Military Capabilities Are Growing at a Shocking Speed. *The National Interest* (<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/report-chinas-military-capabilities-are-growing-shocking-18316>, 14. 4. 2017).

GlobalSecurity. Org. CENTRASBAT (<http://www.globalsecurity.org/military/ops/centrasbat.htm>, 23. 2. 2017).

GlobalSecurity.org. Organization for Democracy and Economic Development – GUAM (<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/guam.htm>, 2. 3. 2017).

Golovnina, M. (2007). Kazakhstan, China agree to press ahead with pipeline. *Reuters* (<http://uk.reuters.com/article/kazakhstan-china-pipeline-idUKL0888292120071108>, 13. 4.2017).

- Golovnina, M. (2009). UPDATE 3-China's Hu boosts energy ties with Central Asia. *Reuters* (<http://uk.reuters.com/article/china-kazakhstan-idUKGEE5BB01D20091212?sp=true>, 13. 4. 2017).
- Harrison-Sumter, H. (2016). 7 oil & gas projects to watch in 2016. *ITE Oil & Gas* (<http://www.oilgas-events.com/market-insights/global-developments/7-oil-gas-projects-to-watch-in-2016/801810815>, 13. 4. 2017).
- Hill, F. (2002). The United States and Russia in Central Asia: Uzbekistan, Tajikistan, Afghanistan, Pakistan and Iran. *BROOKINGS* (<https://www.brookings.edu/on-the-record/the-united-states-and-russia-in-central-asia-uzbekistan-tajikistan-afghanistan-pakistan-and-iran/>, 2. 3. 2017).
- Horák, S. (2001). Geopolitika Střední Asie. *Mezinárodní politika* 5/2001 (<http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2001/MP052001.pdf>, 15. 3. 2017).
- Horák, S. (2006). *(Ne)závislost Střední Asie na Rusku (případ Uzbekistánu)*. (Praha: Pražské sociálně vědní unie). (http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/81_Horak.pdf, 1. 3. 2017).
- Horák, S. (2011). Střední Asie dvacet let po rozpadu Sovětského svazu. *Mezinárodní politika* 2011/12 (<http://www.iir.cz/article/stredni-asie-dvacet-let-od-rozpadu-sovetskeho-svazu>, 3. 3. 2017).
- Horák, S. (2011). Závislá nezávislost ve Střední Asii: Proč Střední Asie potřebuje být závislá na vnějších silách? *SlavomirHorak.net* (<http://www.slavomirhorak.net/news/stredni-asie-sbornik-2008/>, 10. 1. 2017).
- Horák, S. (2012). Ideologie národní nezávislosti Uzbekistánu. *Slovanský přehled* 2012/1-2 (<http://biblio.hiu.cas.cz/files/46448#pagemode=thumbs&page=85>, 20. 3. 2017).
- Horák, S. (2013). Střední Asie a Afghánistán po roce 2014. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/stredni-asie-a-afghanistan-po-roce-2014>, 15. 3. 2017).
- Horák, S. (2014). Separatism in Uzbekistan? Karakalpakstan after Crimea. *The Central Asia-Caucasus Analyst* (<http://cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12979-separatism-in-uzbekistan?-karakalpakstan-after-crimea.html>, 20. 3. 2017).
- Hospodářské noviny* (2015). Kyrgyzstán se stal pátým členem ruské Euroasijské hospodářské unie (<http://zahranicni.ihned.cz/asie-a-pacifik-cina/c1-64424230-kyrgyzstan-se-stal-patym-clenem-ruske-euroasijske-hospodarske-unie>, 22. 2. 2017).
- Human Rights Watch*. Uzbekistan and Islam (<https://www.hrw.org/reports/1999/uzbekistan/uzbek-02.htm>, 17. 4. 2017).
- Human Rights Watch* (2016). China: Passports Arbitrarily Recalled in Xinjiang (<https://www.hrw.org/news/2016/11/21/china-passports-arbitrarily-recalled-xinjiang>, 18. 4. 2017).
- Chen, G. (2014). Jiang Zemin keen to use Putin meeting in Shanghai to show he still has what it takes. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/news/china/article/1517874/jiang-zemin-keen-use-putin-meeting-shanghai-show-he-still-has-what-it>, 12. 4. 2017).

China Daily (2003). Brief introduction to relations between China and Kazakhstan (http://www.chinadaily.com.cn/en/doc/2003-05/27/content_166588.htm, 12. 4. 2017).

China Daily (2004). China, Kazakhstan Discuss Cross-border Gas Pipeline (<http://www.china.org.cn/english/BAT/105031.htm>, 12. 4. 2017).

China Daily (2007). China-Kazakhstan relations grow stronger (http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2007-10/15/content_6173531.htm, 12. 4. 2017).

China National News (2014). In veiled warning, China's Xi says Asia should avoid military ties with third party powers (<http://www.chinanationalnews.com/news/222207019/in-veiled-warning-china-xi-says-asia-should-avoid-military-ties-with-third-party-powers>, 11. 4. 2017).

China Study Abroad. Paramount Leadership in China (<http://www.chinastudyabroad.org/indepthchina/1043-ruling-china-part-1-paramount-leadership-in-the-people-s-republic-of-china>, 10. 4. 2017).

China Trade Research (2017). Xinjiang: Market Profile (<http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/Facts-and-Figures/Xinjiang-Market-Profile/ff/en/1/1X000000/1X06BVVK.htm>, 13. 4. 2017).

Chugh, N. (2017). Will Central Asia Water Wars Derail China's Silk Road? *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2017/03/will-central-asia-water-wars-derail-chinas-silk-road/>, 11. 4. 2017).

Institute for Economics & Peace (2016). 2016 Global Peace Index (http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/06/GPI-2016-Report_2.pdf, 18. 3. 2017).

International Cotton Advisory Committee (2013). Cotton Fact Sheet Uzbekistan (https://www.icac.org/econ_stats/country_fact_sheets/fact_sheet_uzbekistan_2011.pdf, 20. 3. 2017).

Invest in Russia (2017). Russia And Uzbekistan Have Increased The Volume Of Trade In 2016 (<http://www.investinrussia.biz/news/russia-and-uzbekistan-have-increased-volume-trade-2016>, 19. 3. 2017).

Investiční web (2016). Kazachstán oficiálně zahájil těžbu ropy a plynu v gigantickém poli Kašagan (<http://www.investicniweb.cz/zpravy-z-trhu/2016/10/23/kazachstan-oficialne-zahajil-tezbu-v-gigantickem-poli-kasagan/>, 28. 11. 2016).

Izimov, R. (2016). Role and place of Uzbekistan in the Central Asian policy of China. *Central Asian Bureau for Analytical Reporting* (http://cabar.asia/en/ruslan-izimov-role-and-place-of-uzbekistan-in-the-central-asian-policy-of-china/?upm_export=pdf, 15. 4. 2017).

Jakunin, V. I. – Sulakšin, S. S. – Bagdasarjan, V. E. (2013). *Gosudarstvennaja palitika vyvoda Possijii iz demografičeskovo krizisa* (Moskva: Centr problemnovo analiza gosudarstvenno-upravlenčeskovo projektirovanija).

Jarosiewicz, A. (2012). Uzbekistan starts gas exports to China. *Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia* (<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2012-09-19/uzbekistan-starts-gas-exports-to-china>, 17. 4. 2017).

Just, J. (2007). Souboj o Kazachstán. *Blog.Respekt.cz* (<http://just.blog.respekt.cz/souboj-o-kazachstan/>, 28. 11. 2016).

Juza, P. (2006). Klany a klamy Uzbekistanu. *Mezinárodní politika 1/2006* (<http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2006/MP012006.pdf>, 4. 3. 2017).

Kalkulator.ru. Vnešnja palitika Putina v 2000-2008 godach (<https://www.calc.ru/Vneshnyaya-Politika-Putina-V-20002008-Godakh.html>, 15. 1. 2017).

Karasik, T. (2016). Kazakhstan: At the Crossroads of Security. *U.S.News* (<https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2016-12-05/kazakhstan-a-security-pivot-between-russia-and-china>, 24. 2. 2017).

Karimov, I. A. (1998). Ideologija – eto objediňjajuščij flag nacii, obščestva, hosudarstva. Taškent 1998, s. 4.

KazBao (2016). Oil and Gas Industry in Kazakhstan (<http://kazbao.com/en/358-oil-and-gas-industry-in-kazakhstan/>, 21. 3. 2017).

Kilner, J. (2011). Kazakhstan welcomes Putin's Eurasian Union concept. *The Telegraph* (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>, 22. 2. 2017).

Kilner, J. (2012). Uzbekistan withdraws from Russia lead military alianse. *The Telegraph* (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/uzbekistan/9369392/Uzbekistan-withdraws-from-Russia-lead-military-alliance.html>, 5. 3. 2017).

Komora SNS (2016). Ministři zahraničí v Taškentu k červnovému summitu zemí ŠOS (<http://www.komorasns.cz/post/show?postId=494>, 18. 4. 2017).

Komora SNS.cz (2017). Co všechno očekávají země SNS od nového prezidenta Uzbekistánu (<http://www.komorasns.cz/post/show?postId=554>, 5. 3. 2017).

Koparkar, R. (2017). 25 Years of Uzbekistan-China Relations: Enhanced Economic Engagements market by Polical Understanding. *Vivekananda International Foundation* (<http://www.vifindia.org/article/2017/february/16/25-years-of-uzbekistan-china-relations-enhanced-economic-engagements-marked-by-political-understanding>, 15. 4. 2017).

Korzun, P. (2016). Shanghai Cooperation Organization: Story of Success and Expansion. *Strategic Culture Foundation* (<http://www.strategic-culture.org/news/2016/06/29/shanghai-cooperation-organization-story-success-expansion.html>, 10. 3. 2017).

Kucera, J. (2016). Is the Caspian Sea Dispute Finally About to be Resolved? *EurasiaNet* (<http://www.eurasianet.org/node/79761>, 15. 3. 2017).

Kuhn, R. L. (2013). Xi Jinping, a nationalist and a reformer. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1254093/xi-jinping-nationalist-and-reformer>, 11. 4. 2017).

Kuchins, A. C. – Mankoff, J. – Backes, O. (2015). Central Asia in a Reconnecting Eurasia: Uzbekistan's Evolving Foreign Economic and Security Interests. *Center for Strategic &*

International Studies

(<https://books.google.cz/books?id=WDUmCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>, 20. 3. 2017).

Kuchyňková, P. (2005). Jak dnes vypadají vztahy USA – Rusko. *Natoaktual.cz* (http://www.natoaktual.cz/jak-dnes-vypadaji-vztahy-usa-rusko-dtm-/na_analyzy.aspx?c=A050218_121213_na_analyzy_m00, 15. 3. 2017).

Kulhánek, J. (2006). Russia and Near Abroad. Past and Present. *Asociace pro mezinárodní otázky* (<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-RP-2006-121.pdf>, 15. 2. 2017).

KUN.UZ (2016). Russian President congratulates Shavkat Mirziyoyev with victory in presidential elections (<http://kun.uz/en/news/2016/12/05/russian-president-congratulates-shavkat-mirziyoyev-with-victory-in-presidential-elections>, 6. 3. 2017).

Laruelle, M. (2008). Russia's Central Asia Policy and the Role of Russian Nationalism. *Central Asia – Caucasus Institute. Silk Road Studies Program* (http://isdpeu.com/content/uploads/images/stories/isdpeu-main-pdf/2008_laurelle_russias-central-asia-policy.pdf, 15. 12. 2016).

Leichtová, M. – Romancov, M. (2008). Putin 2000-2008 aneb Od chaosu ke stabilitě, nebo od demokracie k autoritářství? *Mezinárodní politika* 2008/5 (http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2008/MP05_08.pdf, 27. 12. 2016).

Luedi, J. (2016). How Uncertainty In Uzbekistan Threatens China's Energy Security. *Oil Price* (<http://oilprice.com/Geopolitics/Asia/How-Uncertainty-In-Uzbekistan-Threatens-Chinas-Energy-Security.html>, 16. 4. 2017).

LUKOIL. LUKOIL in the Republic of Uzbekistan (<http://www.lukoil.com/Company/BusinessOperation/GeographicReach/Asia/LUKOILinUzbekistan>, 20. 3. 2017).

Madiyev, O. (2017). Why have China and Russia become Uzbekistan's biggest energy partners? Exploring the role of exogenous and endogenous factors. *Cambridge Journals of Eurasian Studies* (<https://www.veruscript.com/journals/cambridge-journal-of-urasian-studies/china-s-and-russia-s-energy-cooperation-with-uzbekistan/>, 20. 3. 2017).

Makatay, D. (2014). SCO (Shanghai Cooperation Organization) and Kazakhstan. *Prezi* (<https://prezi.com/wx-hmpkcdc9r/sco-shanghai-cooperation-organization-and-kazakhstan/>, 15. 3. 2017).

Mamatkulov, M. (2016). Uzbekistan seeks stability in relations, says U.S. diplomat. *Reuters* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-usa-idUSKCN11C0EP>, 16. 4. 2017).

Marková, O. (2001). Celní unie (Ruská federace – Bělorusko – Kazachstán) – aktuálně. *Ministerstvo průmyslu a obchodu* (<http://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/mezinarodni-obchod-dle-teritorii/zeme-sns-a-dalsi-zeme/celni-unie-ruska-federace---belorusko---kazachstan---aktualne--87124/>, 17. 3. 2017).

McDermott, R. (2013). Nazarbayev Promises Modernized Armed Forces in Kazakhstan. *The JAMESTOWN Foundation* (<https://jamestown.org/program/nazarbayev-promises-modernized-armed-forces-in-kazakhstan/>, 17. 3. 2017).

Meng, A. (2014). Xi Jinping rules out Western-style political reform for China. *South China Morning Post* (<http://www.scmp.com/news/china/article/1586307/xi-jinping-rules-out-western-style-political-reform-china?page=all>, 11. 4. 2017).

Meister, S. (2010). The Economization of Russian Foreign Policy. The Conflict between Russia and Belarus Escalates. *DGAPstandpunkt* (<https://dgap.org/en/article/getFullPDF/17931>, 14. 3. 2017).

Ministerstvo inostranykh děl Rusijskoj Federacii (2016). Konceptija vnešnej politiki Pusijskoj Federacii (utvržděna prezidentom Pusijskoj Federacii V.V.Putiny 30 nojabra 2016 g.) (http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248, 15. 2. 2017).

Ministerstvo zahraničnich věcí České republiky. Čína: Zahraniční obchod a investice (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asi/cina/politika/vnitropoliticka_charakteristika.html, 13. 4. 2017).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (2014). Xi Jinping Holds Talks with President Islam Karimov of Uzbekistan Stressing to Jointly Build China-Uzbekistan Strategic Partnership of Equality, Mutual Benefit, Common Security and Win-Win Cooperation (http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1184406.shtml, 16. 4. 2017).

Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan. Cooperation of the Republic of Uzbekistan with the Countries of the Asia and the Pacific (<http://mfa.uz/en/cooperation/countries/374/>, 15. 4. 2017).

Ministry of Foreign Affairs Republic of Kazakhstan (2016). Kazakh – China Relations (<http://www.mfa.kz/index.php/en/foreign-policy/kazakhstan-s-relations/kazakhstan-countries-of-asia-and-africa-cooperation/16-materials-english/6035-kazakh-china-relations>, 12. 4. 2017).

Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Uzbekistan. International Cooperation (http://www.mfa.uz/en/cooperation/?sphrase_id=2897932, 19. 3. 2017).

Ministry of National Defense the People's Republic of China. Army: China establishes Rocket Force and Strategic Support Force (<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/army.htm>, 14. 4. 2017).

Ministry of national economy of the Republic of Kazakhstan. Committee and statistics (http://www.stat.gov.kz/faces/homePage?_afLoop=17665067456654903#%40%3F_afLoop%3D17665067456654903%26_adf.ctrl-state%3Dmxnllldpx6_67, 12. 3. 2017).

Moore, J. (2014). Vladimir Putin Continues Soviet Rhetoric by Questioning Kazakhstan's 'Created' Independence. *IBT Times* (<http://www.ibtimes.co.uk/vladimir-putin-continues-soviet-rhetoric-by-questioning-kazakhstans-created-independence-1463460>, 30. 11. 2016).

Mori, S. – Taccetti, L. (2016). Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia. *European Institute for Asian Studies* (<http://www.eias.org/wp->

content/uploads/2016/04/EIAS_Briefing_Paper_2016_Mori_Taccetti_Central_Asia.pdf, 17. 3. 2017).

National Bank of Kazakhstan (2016). The Sino-Kazakhstani Subcommittee on financial cooperation (<http://www.nationalbank.kz/?docid=561&switch=english>, 13. 4. 2017).

Novák, P. (2008). Speciál: Americko-ruské vztahy: výzvy pro novou administrativu. *RuskoDnes.cz* (<http://www.ruskodnes.cz/index.php?page=clanek&id=840>, 14. 3. 2017).

NTI (2011). Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT) (<http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/strategic-offensive-reductions-treaty-sort/>, 12. 3. 2017).

Nye, J. (2015). A New Sino-Russian Alliance? *Project Syndicate* (<https://www.project-syndicate.org/commentary/russia-china-alliance-by-joseph-s--nye-2015-01?barrier=accessreg>, 16. 3. 2017).

Ooi, S.-M. – Trinkle, K. (2015). China's New Silk Road and Its impact on Xinjiang. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2015/03/chinas-new-silk-road-and-its-impact-on-xinjiang/>, 14. 4. 2017).

Ouyezov, O. (2016). Russia's Putin offers support to new Uzbekistan leadership. *Reuters.com* (<http://www.reuters.com/article/us-uzbekistan-russia-putin-idUSKCN11COZA>, 2. 3. 2017).

Pannier, B. (2008). Central Asia: Gazprom Deal Imperils Hopes For Trans-Caspian Pipeline. *Johson's Russia List* (<http://www.russialist.org/archives/2008-58-28.php>, 17. 3. 2017).

Pantucci, R. (2016). China's Place in Central Asia. *Eurasianet* (<http://www.eurasianet.org/node/79306>, 11. 4. 2017).

Pantucci, R. (2017). SCO Expansion Should Not Threaten the West. *China in Central Asia* (<http://chinaincentralasia.com/2017/04/03/sco-expansion-should-not-threaten-the-west/>, 10. 4. 2017).

Paramonov, V. – Stolpovsky, O. – Stokov, A. (2010). Russia and Uzbekistan: oil and gas cooperation. *International Affairs* (<http://en.interaffairs.ru/events/249-russia-and-uzbekistan-oil-and-gas-cooperation.html>, 16. 4. 2017).

Paraszczuk, J. (2014). Uzbek President Asks Putin For Help In Combating Extremism. *Radio Free Europe. Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/islamic-state-uzbekistan-russia/26738034.html>, 21. 3. 2017).

Paraszczuk, J. (2015). Uzbekistan Would 'Cooperate With Russia' To Combat Domestic Security Threat By IS. *Radio Free Europe; Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/uzbekistan-islamic-state-cooperation-russia/26952999.html>, 20. 3. 2017).

People's Daily Online (2006). Kazakhstan-China oil pipeline to open in May (http://en.people.cn/200602/27/eng20060227_246399.html, 15. 3. 2017).

Peyrouse, S. (2008). Chinese Economic Presence in Kazakhstan: China's Resolve and Central Asia's Apprehension. *China Perspectives* 3/2008 (file:///D:/Downloads/chinaperspectives-4053.pdf, 12. 4. 2017).

- Pikulina, M. (2003). Russia in Central Asia: Third Invasion – An Uzbek View. *Conflict Studies Research Centre* (https://www.files.ethz.ch/isn/92520/03_May_3.pdf, 18. 3. 2017).
- President of Russia* (2000). President Vladimir Putin and Uzbek President Islam Karimov continued their talks (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/38191>, 1. 3. 2017).
- President of Russia* (2011). Meeting of the presidents of Russia, Belarus, and Kazakhstan (<http://en.kremlin.ru/events/president/news/13581>, 23. 2. 2017).
- President of Russia* (2013). Russian-Uzbekistani talks (<http://en.kremlin.ru/catalog/persons/109/events/17897>, 19. 3. 2017).
- Press Service of The President of the Republic of Uzbekistan* (2013). Uzbekistan, Russia to Keep Enriching Bilateral Relations with Fresh Practical Substance (<http://www.press-service.uz/en/news/1222/>, 5. 3. 2017).
- Putz, C. (2016). China Suggests Free Trade Zone For the SCO. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/11/china-suggests-free-trade-zone-for-the-sco/>, 19. 1. 2017).
- Putz, C. (2016). India and Pakistan to Join SCO, is Iran Next?. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/05/india-and-pakistan-to-join-sco-is-iran-next/>, 10. 4. 2017).
- RadioFreeEurope. RadioLiberty* (2012). Uzbekistan Suspends Membership In CSTO (<http://www.rferl.org/a/uzbekistan-csto-suspends-membership/24629244.html>, 4. 3. 2017).
- Rajabova, S. (2015). Uzbekistan to start new oil, gas projects. *Azernews* (<http://www.azernews.az/region/80033.html>, 16. 4 2017).
- Rakhimov, M. (2016). Dynamics of Uzbek-Chinese relations. *China.org.cn* (http://www.china.org.cn/opinion/2016-06/21/content_38708678.htm, 17. 4. 2017).
- Ramani, S. (2016). Why Kazakhstan's Alliance with Russia is Stronger than it Looks. *The World Post* (http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/why-kazakhstans-alliance-_b_9434922.html, 23. 2. 2017).
- Ramo, J. C. (2009). Xi Jinping. *Time* (http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1894410_1893847_1894213,00.html, 11. 4. 2017).
- Rashid, A. (2000). China Forced to Expand Role in Central Asia. *The Central Asia-Caucasus Analyst* (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/7187-analytical-articles-caci-analyst-2000-7-19-art-7187.html>, 10. 4. 2017).
- RIA Novosti* (2014). Dogovor o sozdanii Evrazijskovo ekonomičeskovo sajuzu podpisan v Astane (<https://ria.ru/economy/20140529/1009834276.html>, 23. 2. 2017).
- RIA Novosti* (2016). S kosmodroma Vostočnyj v 2018 gadu zaplanirovali 4 kommerčeskich zapusť (<https://ria.ru/science/20160519/1436270418.html>, 15. 3. 2017).
- Rousseau, R. (2011). Kazakhstan's Strategic and Military Relations with Russia. *Diplomatic Courier* (<http://www.diplomaticcourier.com/kazakhstan-s-strategic-and-military-relations-with-russia/>, 18. 3. 2017).

Saidazimova, G. (2007). Germany: Authorities Say Uzbekistan – Based Group Behind Terrorist Plot. *Radio Free Europe. Radio Liberty* (<http://www.rferl.org/a/1078560.html>, 18. 4. 2017).

Sands, G. (2015). China, the United States and the Future of Central Asia. *Foreign Policy Association* (<http://foreignpolicyblogs.com/2015/12/10/china-the-united-states-and-the-future-of-central-asia/>, 10. 4. 2017).

Savic, B. (2016). Behind China and Russia's 'Special Relationship'. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>, 10. 4. 2017).

Smirnov, S. (2016). Trudnaja neft Uzbekistana. *Inform Bjuro* (<https://informburo.kz/mneniya/sergey-smirnov/trudnaya-neft-uzbekistana.html>, 19. 3. 2017).

Sorbello, P. (2014). Yes, Uzbekistan is Putin's Friend. *The Diplomat* (<http://thediplomat.com/2014/12/yes-uzbekistan-is-putins-friend/>, 5. 3. 2017).
South China Morning Post (2013). Xi-Jinping's economic and political reforms get Jiang Zemin's backing (<http://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1292157/xi-jinpings-economic-and-political-reforms-get-jiang-zemins>, 27. 12. 2016).

Space Daily (2010). Kazakhstan Finally Ratifies Baikonur Rental Deal With Russia (http://www.spacedaily.com/reports/Kazakhstan_Finally_Ratifies_Baikonur_Rental_Deal_With_Russia_999.html, 14. 3. 2017).

Sputnik News (2016). 'More Than a Simple Strategic Partnership': Putin Hails Relations With China (<https://sputniknews.com/asia/201612241048958405-putin-china-experts/>, 12. 4. 2017).

Standish, R. (2015). Putin to Central Asia: Let Daddy Save You From the Islamic State. *Foreign Policy* (<http://foreignpolicy.com/2015/06/11/russia-is-exploiting-fears-of-the-islamic-state-to-grow-its-military-influence-central-asia-isis/>, 16. 3. 2017).

Stratfor (2016). Blurring the Lines of Kazakhstan-Russia Relations (<https://www.stratfor.com/analysis/blurring-lines-kazakhstan-russia-relations>, 12. 3. 2017).
Sputnik News (2007). Russia, Kazakhstan agree to set up gas processing JV in S.Urals (<https://sputniknews.com/business/2007051065243376/>, 17. 3. 2017).

Suleimen, U. (2014). Energy Cooperation between Kazakhstan and China. *The Astana Times* (<http://astanatimes.com/2014/01/energy-cooperation-kazakhstan-china/>, 12. 4. 2017).

Sweeney, J. (2000). Revealed: Russia's worst war crime in Chechnya. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/world/2000/mar/05/russia.chechnya>, 10. 1. 2017).

Tanchum, M. (2017). Eurasia's stability depends on Kazakhstan's political transition. *East Asia Forum* (<http://www.eastasiaforum.org/2017/02/23/eurasias-stability-depends-on-kazakhstans-political-transition/>, 12. 4. 2017).

Tengri News (2013). Kazakhstan's Majilis and China's NPCSC sign memorandum of understanding (https://en.tengrinews.kz/politics_sub/Kazakhstans-Majilis-and-Chinas-NPCSC-sign-memorandum-of-23331/, 13. 4. 2017).

The Economist (2003). Gate-crashing the party (<http://www.economist.com/node/2211285>, 11. 4. 2017).

The Embassy of the Russian Federation. Russia-Kazakhstan (http://www.rfembassy.kz/eng/lm/dvustoronnie_otnosheniya/rossiya-kazakhstan/, 12. 3. 2017).

The Foreign Policy Concept of the Russian Federation (2000). Dostupné na: <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 10. 2. 2017.

The Guardian (2015). 'Uzbekistan separatist movement threatens ancient culture' (<https://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/uzbek-separatist-movement-threatens-ancient-culture>, 21. 3. 2017).

The Hindu (2000). Indo-Russian strategic partnership for enhanced cooperation (<http://www.thehindu.com/2000/10/04/stories/02040009.htm>, 15. 3. 2017).

The Investigative Project on Terrorism (2006). Profil: Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) (<http://www.investigativeproject.org/profile/133/islamic-movement-of-uzbekistan-imu>, 20. 3. 2017).

The Shanghai Cooperation Organisation (2017). SCO foreign ministries review the legal framework for cooperation (<http://eng.sectsco.org/news/20170302/223393.html>, 11. 3. 2017).

The State Council the People's Republic of China (2015). China and Kazakhstan pledge deeper economic ties (http://english.gov.cn/state_council/vice_premiers/2015/08/25/content_281475175525278.htm, 12. 4. 2017).

The State Council The People's Republic of China (2017). China ready to improve security cooperation among SCO members (http://english.gov.cn/state_council/state_councilors/2017/04/07/content_281475619091190.htm, 14. 4. 2017).

The Tashkent Times (2017). Shavkat Mirziyoyev: China has become a reliable partner for Uzbekistan (<http://www.tashkenttimes.uz/national/379-shavkat-mirziyoyev-china-has-become-a-reliable-partner-for-uzbekistan>, 16. 4. 2017).

The Tashkent Times (2017). Uzbekistan-China Business Forum seeks enhanced Chinese investment (<http://www.tashkenttimes.uz/economy/827-uzbekistan-china-business-forum-seeks-enhanced-chinese-investment>, 21. 4. 2017).

The Washington Post (2007). Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy [přepis] (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html>, 15. 3. 2017).

Tichý, L. (2014). Zahraniční a bezpečnostní politika Vladimira Putina v letech 2000-2008 na pozadí bezpečnostní kultury Ruské federace. *Ústav mezinárodních vztahů Praha*

(<http://www.iir.cz/article/zahranicni-a-bezpecnostni-politika-vladimira-putina-v-letech-2000-2008-na-pozadi-bezpecnostni-kultury-ruske-federace>, 12. 1. 2017).

Tolipov, F. (2015). Uzbekistan concerned over SCO expansion. *The Central Asia – Caucasus Analyst* (<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13253-uzbekistan-concerned-over-sco-expansion.html>, 10. 1. 2017).

Umarova, I. (2013). Intergovernmental Committee for Cooperation Convenes in Tashkent. *Uza* (<http://www.uza.uz/en/society/intergovernmental-committee-for-cooperation-convenes-in-tashkent-31.10.2013-3824>, 15. 4. 2017).

U.S. Embassy in Uzbekistan. Our Relationship (<https://uz.usembassy.gov/our-relationship/>, 5. 3. 2017).

Uza (2016). Shavkat Mirziyoyev receives Chinese Foreign Minister Wang Yi (<http://www.uza.uz/en/politics/shavkat-mirziyoyev-receives-chinese-foreign-minister-wang-yi-14-11-2016>, 15. 4. 2017).

Uzbekistan Today (2017). Uzbekistan – Russia intergovernmental commission’s scheduled session takes place in Tashkent (<http://www.ut.uz/en/politics/uzbekistan-russia-intergovernmental-commission-s-scheduled-session-takes-place-in-tashkent/>, 3. 3. 2017).

UzReport (2015). President of Uzbekistan approved an international agreement with China (http://politics.uzreport.uz/news_e_129180.html, 16. 4. 2017).

Varkočová, M. (2014). Kazachstán a Rusko: nezáviděňíhodná pozice. *Mezinárodní politika* (<http://www.iir.cz/article/kazachstan-a-rusko-nazavidenihodna-pozice>, 28 .11 .2016).

Vicziany, M. – Wright-Neville, D. P. – Lentini, P. (2004). *Regional Security in the Asia Pacific. 9/11 and After* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing).

Vláda České republiky (2015). Premiér Sobotka jednal s čínským prezidentem Si Ťin-pchingem o strategickém partnerství obou zemí (<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-jednal-s-cinskym-prezidentem-si-tin-pchingem-o-strategickem-partnerstvi-obou-zemi--137524/>, 13. 4. 2017).

World Nuclear Association (2017). Uranium and Nuclear Power in Kazakhstan (<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-g-n/kazakhstan.aspx#UayAdpVXI65>, 21. 3. 2017).

World Nuclear Association (2017). Uranium in Uzbekistan (<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-t-z/uzbekistan.aspx>, 12. 4. 2017).

Yasmann, V. (2004). Russia Report, October 22, 2004. *Radio Free Europe. Radio Liberti* (<http://www.rferl.org/a/1344325.html>, 16. 2. 2017).

Yenikeyeff, S. M. (2008). Kazakhstan’s Gas: Export Markets and Export Routes. *Oxford Institute for Energy Studies* (<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG25-KazakhstansgasExportMarketsandExportRoutes-ShamilYenikeyeff-2008.pdf>, 18. 3. 2017).

Your Oil and Gas News (2009). CNPC announces Kenkiyak-Kumkol section of Kazakhstan-China Oil Pipeline becomes operational (<http://www.youroilandgasnews.com/cnpc+announces+kenkiyak->

kumkol+section+of+kazakhstan-china+oil+pipeline+becomes+operational_35798.html, 15. 3. 2017).

Zenn, J. (2013). The IMU Expansion in Afghanistan's Takhar Province: Jumping Off Point to Central Asia? *The Jamestown Foundation* (<https://jamestown.org/program/the-imu-expansion-in-afghanistans-takhar-province-jumping-off-point-to-central-asia/#.VDcxJek9Jy0>, 18. 4. 2017).

Zhao, S. (2012). Hu Jintao's Foreign Policy Legacy. *E-international Relations* (<http://www.e-ir.info/2012/12/08/hu-jintaos-foreign-policy-legacy/>, 12. 4. 2017).

Zhussipbek, G. (2013). *Religious Radicalism in Central Asia* (Washington, D.C.: Rethink Institute), online na: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=308111088105096097092004001105097007054027040080070045096086028073000067126122012002126026116029049096000076016080090113105103016036036048035081100114094022080071068022023075002116126101105124091003112027091080004091024066125120086116083106093116101115&EXT=pdf>, 17. 3. 2017).

Zyberk, P. H.: *Kazakhstan: Security & Defence Challenges* (Camberley: Defence Academy of the United Kingdom), dostupné na: https://www.files.ethz.ch/isn/92596/02_Sept.pdf, 17. 3. 2017).

OSTATNÍ ZDROJE

Hlaváček, P. (2017). *Energetická bezpečnost* [přednáška] 7. 3. 2017 (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).

Horák, S. (2009). Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy* 2009/3.

Kratochvíl, P. – Tichý, L. (2012). Diskurz Evropské unie o energetických vztazích s Ruskem. *Politologický časopis* 2/12 (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity).

Leichtová, M. (2012). Ruská minorita v postsovětském prostoru jako nástroj zahraniční politiky Ruské federace. *Slovanský přehled* 2012/1-2.

Litera, B. (1994). Kozyrevova doktrína – ruská varianta Monreovy doktríny. *Mezinárodní vztahy* 1994/4

Melet, Y. (1998). China's political and economic relations with Kazakhstan and Kyrgyzstan. *Central Asian Survey* 1998/17.

Sergunin, A. A. (2000). Mění se paradigmatata. Mezinárodní vztahy v postkomunistickém Rusku. *Mezinárodní vztahy* 2000/2.

Yermukhamet, Y. (1998). Rusko-kazachstánské vztahy v současné etapě – politicko-ekonomický aspekt. *Mezinárodní vztahy* 1998/4.

11 RESUMÉ

In my diploma thesis I have engaged in the role of Central Asia's states in Russia's and China's foreign policy. Central Asia's states were divided into two groups. Into the first group I put Kazakhstan and Uzbekistan, because these two republics show signs, and they could be considered as local powers. Other three states – Turkmenistan, Kyrgyzstan and Tajikistan – are not of such political, economical or security significance in Russian and Chinese foreign policy. For this reason I focused to Kazakhstan and Uzbekistan and their position in foreign policy of these regional powers. Mutual relations between local powers and superpowers were explored through an analysis of bilateral relations. This analysis was divided into three chapters: political, economic and security relations.

The aim of my thesis was to confirm or refute the given hypothesis, in which I supposed that Russian interest in Central Asia is primary political, while China's main goal is economic co-operation. However, the analysis has shown that my hypothesis is not entirely correct. Maintaining political influence in this region is very important for Russia, but the economic benefits that comes from this alliance (especially in the case of Kazakhstan) are for Russia important just as well. My work helped me also to reveal, that even such an economic giant as China is not the economic profit on the first place. For example strategic partnership with Uzbekistan is build on security co-operation and mutual fight against terrorism, separatism and extremism, which defend Chinese far provinces.